

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt: 5 Sayı: 50

60 Kuruş

15. Nisan 1956

Tel. 27531

P. K. 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

İMTİHAN ZAMANI	7
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI	
Milli Tesisler, Gayri milli Açılışlar; Cennet Yakın mı?; Enerji Kaynakları; Köy Enstitüleri yıldönümü; İstikbale Emniyetle Bakabilmek; Banka Kredilerinin Tanzimi; Seylanda Seçimler	3-7
Nato ve Türkiye	7
Londra Silâhsızlanma Konferansı	
..... Necdet ERDER	10
Doğu - Batı Ticareti	M. SELİK 11
Sovyetlerle Münasebetlerimize Dair	
..... Aydemir BALKAN	12
İNCELEMELER :	
Amerikan Demokrasisinde Din ve Devlet Ayrılığı	Dr. İlhan ARSEL 15
"Parselleğim Satıyorum"	Fehmi YAVUZ 16
Forumun İktisadi Müş'irleri	18
Son İktisadi Durum	19

OKURLARIN FORUMU :

Aydınlar ve Siyasi Partiler (V. Arna); Türk Kadınının Hakları (E. T.); Demokrasi Bilgi ve Görgü (H. Demirel); Aydın Kışının Dönekliği (H. Harmandaloğlu); Köylerden Kentlere (O. Oğuz); Ziraatta Gelir Vergisi (N. Bengül); From ve "Bizim Köy"-lü (İ. Gökçal, G. B.); Türk Müziği Üzerine (G. Öztürk)	20-24
--	-------

NE DİYORLAR :

Moskova Tasfiyelerinin İyüzü	
..... Sidney Hook	25
Moskova Tasfiyelerinin İyüzü Sidney Hook	25
Son Sovyet Manœvralarının Hedefi	25

KÜLTÜR ve SANAT :

Güvenlik, Hürriyet ve Kültür	
..... Bülent Ecevit	26
Kültür Dünyası: V. Türk Tarih Kongresi; 25 yıl; Helikon Orkestrası	A ve Be. Se. 27-28
Müzik; Robert Shaw Korosu	İ. U 29
Bir Konser	Bedii Sevin 29
Resim: Gecikmiş Bir Sergi	B. E. 30
Erken Açılmış Bir Sergi	B. E. 30

İ m t i h a n Z a m a n ı

Yazımızın başlığıyla anlatmak istediğimiz şey, yaz mevsimi yaklaşırken okullarda başlayan imtihan devresi ve hazırlığı değildir. Fakat yakın günlerde, hürriyetlerimizi ve medeni müesseselerimizi koruma bahsinde bütün milletçe yeni bir imtihana hazır olmamız gerektiğidir.

Bu imtihanın işaretleri verilmiştir. Hafızalarımıza yoklayacak olursak, halk efkârı ve bunun bir müş'iri olmakla görevli Parlâmentomuz, 1954 seçimlerini takibeden devre içinde, bu çeşit imtihanlara sık

sık maruz kalmıştır. 2 Mayıs seçimlerini hemen takibeden günlerde, adına demokrasi denen herhangi bir sistemin hiç bir şekilde hazmedemeyeceği bazı kanunların, alelacele kabul edilivermesi, memleketimizdeki siyasi rejim buhranını, büsbütün alevlendirmişti. Geçen yaz aylarında basın ve muhalefete karşı girişilen sindirme hareketi, 6-7 Eylül hadiselerini takip eden örfi idare denemeleri, nihayet kabinenin istifası ile neticelenmişti. Bu hadiseyi 1 Ocak 1956 tarihli sayımızda, dik-

tatörlük denemelerinin Türkiye'de başarısızlığa mahkûm bir heves olacağına dair sağlam bir delil olarak karşılamıştık. Bu münasebetle, basının, halk efkârının, aydın zümrelerin, meclis ve parti gruplarının hürriyetleri koruma bahsinde mükemmel bir imtihan verdiğine işaret etmiştik.

Kabinenin gene aynı şahıs tarafından kurulmuş olması, bütün memlekette bir endişe kaynağı olmakta devam etmişti. Fakat siyasi buhranın sorumlusu olan bazı münazaalı kanunları kaldıracağını açıkça mil-

lete vadedmesi karşısında ve kudretini yeniden kazanmış olan halk efkârının tazyiki altında bunun büyük bir mahzur teşkil etmeyeceğini sananlar olmuştu. Bunun arkasından hükümetin bazı iktisadî ve malî tedbirler almayı vadedmesi, iktisadî buhranın önlenmesi yolunda bazı teşebbüslere girişileceği intibahı yaratmıştı. Amerika'dan külliyetli bir yardım ihtimalinin yeniden bahis konusu olmaya başlaması, yeni hükümete bazı başarı şansları hazırlar görünüyordu.

Aradan geçen üç dört ay içinde iyice belli oldu ki, değişen hiç bir şey yoktur; hatalardan dönmek, siyasî ve iktisadî buhranı halletmek üzere esaslı adımlar atmak için çıkan fırsatlar artık tamamen kaybolmuştur. Hükümet başkanı bir kaç ay evvel yaptığı vaatlerin en mühimmi olan seçim kanunu tasarısını Meclisten geri almıştır. İktisadî sahada alınması kararlaştırılan tedbirlerin hiç birisine ciddi olarak tevessül edilmemiştir. Buna mükabil Meclisin faaliyet devresinde, basın ve üniversite gibi hayalî ve yapmacık tehditlere, tehlikelere işaret etmek suretiyle dikkati başka sahalara çevirmek kendi partisi içinde disiplini ve tesanüdü kuvvetlendirmek yollarını aramıştır. Bundan sonra da, muayyen bir devreye sıkıştırılan açılış merasimlerinden istifade ederek, memlekette demokratik müesseseler ve siyasî hürriyetlere karşı girişmeğe azmedilen yeni tertiplerin hazırlıkları yapılmaktadır. Zonguldak'tan itibaren başlayan hazırlıkta göz çarpan ana hedef şudur: «Memleket kalkınmaktadır. Bu kalkınmanın maddî delilleri işte gördüğünüz gibi elle tutulur hale geldiği halde, memlekette hissedilen sıkıntılı hava, el ele veren basın ve muhalefetin bir tertibidir. Asıl hürriyet, memlekete iktisadî kıymetler kazandıran, iktisadî hayatı harekete getiren baraj, köprü gibi tesislerin meydana gelmesiyle tahakkuk edecektir. Muhaliflerimizin bunu görmemeleri, hürriyeti yalnız tenkit ve hükümete hücum şeklinde anlamaları, bu güzel kalkınma hamlesini baltalamaktadır.» Bu tema daima tekrar edilegelmektedir. İktidar sözcüsü gazete, bütün totaliter diktatörlüklerde şaşmaz bir zihniyet birliğinin tezahürü olarak iktisadî fa-

aliyetle, siyasî hürriyetlerin takas edilmesi tezini, bir başyazısında çok iyi ifade etmiştir. Muhalefet basınının barajlara fazla iltifat etmeyip, hapisşanede saçları traş edilen bir gazetecinin macerasını dile dolamasını büyük ayıp ve günah olarak tavsif etmiştir.

Bunlar bütün memleketin ısrarla üzerinde duracağı, uzun uzun düşünceceği ve artık kat'i vaziyet alacağı ibret dolu sözlerdir. Siyasî hürriyetleri daha da genişletmek, bunları temelleştirmek vadiyle iş başına gelenler, Stalin, Hitler, Musolini, Peron ve Salazar'ın daima kullanageldikleri dili kullanmaya başlamışlardır. Bunlar, milyonlarca insanı hayat haklarından, siyasî hürriyetlerinden mahrum ederken daima, daha geniş kitlelerin ıslah edilen hayat şartlarından dem vurmışlardır.

Son seneler içinde tezahürüne şahit olduğumuz totaliter zihniyet de aynı tezi ileri sürmektedir; mühim olan «memleketin kalkınması, halkın hayat şartlarının ıslahıdır; yoksa bir kaç lâf ebesi gazeteci ve politikacının tenkit zevki değil!» denilmektedir. Bu zihniyetin yayılmasına, munis görünmesine yardım eden bazı unsurlar, diktatörlüğü denemiş başka memleketlerde olduğu gibi bizde de maalesef mevcuttur. Herşeyden evvel iktisadî durumumuzun hakikî mahiyetini teşhir edecek, yapılan gösterişli işlerin temelsizliğini, çürüklüğünü ve sistemsizliğini tebarüz ettirecek bir aydın liderliğinin mevcut olmayışı bunların başında gelmektedir. Şahsî ve mahallî menfaatların öne alınması, demokratik bir düzende siyasî hürriyetlerden fedakârlığın felâketli neticelerini kâfi vuzuhla tasavvur edememiş, diktatörlüğe sürüklenen her memlekette olduğu gibi, bizim için de bu en büyük zaaf onktalarından biridir. Bir kasabaya veya vilâyete, fabrika ve köprü yaptırabilmek için, millî davalar ve mülâhazaları ikinci plâna atan mahallî menfaatperestlik; kendi haksız muamele, zulüm ve baskı yakın menfaatlarına dokunmadıkça karşısında reaksiyonsuz kalma itiyadı, her yerde olduğu gibi, Türkiye'de de diktatörlüğe götüren köprü başlarıdır.

Bu gidişi durdurmanız mutlakla lâzımdır. Otoriter idareye niyet edenlerin emellerinde muvaffak ola-

mayacaklarını son birdefa artık kendilerine milletçe gösterme zamanı gelmiş ve hattâ geçmek üzeredir. Artık iktisadî kalkınma mı, hürriyet mi? münakaşasını, gizli ve korkak ibarelerle bile olsa ikide bir, milletin önüne sürmek cüretkârlığı bu memlekette bir daha gösterilememektedir. Hürriyetimizin, iktisadî refah ve manevî huzurumuzun bir temeli olduğunu herkesin kabul ettiği bir devre artık, yüz yılı aşan münakaşalar sonunda kat'i olarak tesis edilmiş olmalıdır.

Bunun için herbirimize ağır vazifeler düşmektedir. Aydın olarak, amme düşüncesine tesir eden hoca ve basın mensubu sıfatıyla, demagogların ellerindeki muazzam tesir vasıtalarını kullanarak ortaya yaymak istedikleri safsataları açıklamakla mükellefiz. Türkiye'de, gazeteci, siyasî lider, öğretmen ve aydınların, lisaniyet ilminde, mefhum ve kelimelerin mânâ ve muhteva değiştirmesi konusuyla uğraşan **Semantik** dalında ihtisas kesbetmesi lâzımdır. Demagogların müracaat ettikleri yolları teşhir edebilmek ancak bu sayede mümkündür. İktisatçı olarak, bugün memlekette «görülmemiş kalkınma» diye tasvir edilmeye çalışılan durumun hakikî mahiyetini belirtmekle sorumlu-yuz; bilgisiz, sistemsiz ve köksüz bir iktisadî politikanın memleketi nasıl çıkmaza sürüklediğini, nasıl gelişme şanslarımızı ve yollarımızı birer birer kıkmakta olduğunu bu dergide durmadan anlatmaya çalıştık. Basın mensubu ve siyasî tartışmacı olarak son nutuklarda «sabotaj, boykotaj, tehdit, ihtilâl, bir avuç mebusla iktidarı tehdit, kan kavgası, mezhep kavgası, kardeş kavgası, irili ufaklı mecmuaların tehlikeli emeller peşinde olması, matbuatın açtığı şiddetli ateş himayesinde komünist birliklerinin harekete geçmesi» v.s. gibi, kelime, mefhum ve ibareler gerisinde taarruz mevzuu olan hakikî hedefleri aydınlatmalıyız. Bu hedeflerin hür ve müstakil basının bağımsız neşriyatı, meşru ve millî bir muhalefetin hür ve kanunî faaliyet hakları olduğunu daima belirtmeliyiz.

Bu arada en büyük sorumluluk, Meclis içinde faaliyette bulunan millet vekillerimize düşmektedir. Bilhassa muhalefet partileri kendilerini meydana getiren münferit tarihi hadiselerin tesirlerinden kurtularak, şahıslarını ve bütün memleketi istikbalde bekliyen tehlikelere karşı tedbir almalıdırlar. İktidar partisi başkanı, basın ve muhalefete karşı amansız bir mücadeleye girişeceğini, muhalefetin birleşmesine mani olacağını ve seçim kanununun eski şekline sokulmayacağını açıklamış bulunmaktadır. Muhalefete geçmek suretiyle kendini yeni şartlar ve vazifeler içinde bulan C. H. P. son tebliği ile işbirliği fikrini kabul ettiğini beyan

etmiştir. İktidar Partisi icraatından memnun olmayanların muhtelif zamanlarda oradan ayrılmaları ile doğan Millet ve Hürriyet Partileri de gerek aralarındaki farklılıkları ve gerekse C. H. P. ile artık bugün tarihi birer hatıradan ibaret kalan görüş ayrılıklarını mübalâğa etmemek sorumluluğu altındadırlar. Her üç parti arasında fikri muhteva bakımından esaslı bir fark bulunduğu söylenemez. Millet Partisi uzun müddet itham edildiği "gericilik ve mürteçilik vasıflarını daima reddederek inkilâp prensiplerine bağlılığını ispat etmiştir. İktidar partisinin ilk şüpheli hareketlerine karşı gelerek, samimî hürriyet taraflısı olduğunu göstermiştir. Hürriyet Partisi kendilerini parti kurmaya sevkeden hadiseler karşısındaki tutumları, parti programları, inkilâp ve rejim bahsindeki hassasiyetleri, ve son zamanlarda seviyeli tenkitleri ile geniş bir küttele ümid uyandırmış bir hareketi temsil etmektedir. Halk Partisi bazı çevrelerde el'an devam etmesi

muhtemel şüphe ve iğbirarların, büyük ve geniş bir işbirliğine ve hattâ bir birleşmeye mani olmasını önleyecek şekilde hareket etmeye mecburdur. Memleketin hakikî ihtiyacı, Arjantin'de muhalefet partilerinin yaptığı hataların Türkiye'de tekrar edilmemesidir. Peron'u orada başa geçiren amillerden biri aynı zamanda, demokratik muhalefet partilerinin işbirliğinde ve birleşmede geç kalmaları olmuştur. Hasis parti menfaatlarını, memleket menfaatlarının, önüne alan politikacıları bu memleketin affetmeyeceğini herkesin bilmesi lâzımdır.

İktidar partisi mensuplarına gelince, yükün en büyüğünün onların sırtında bulunduğunu söylemeye lüzum yoktur. Diktatörlüğe ve şahıs idaresine götüren yola onların müdahalesi ile set çekilmiş olduğu bir vakiydir. Haliha-zırda parti liderlerinde tezahürünü gösteren tehlikeli zihniyetin, geçen Kasım sonunda müdahalelerini davet eden zihniyetle aynı olduğunu görmek

onların mes'uliyetine giren bir iştir. Herşeyden evvel şunu hatırlamaları gerekir ki, şu veya bu mülâhaza ile, mes'uliyetlerine taalluk eden işte ihmal götsmeleri, hem kendilerinin hem de memleketin menfaatlarına aykırıdır. Meclisi ve grubu kontrol eden kendileri olduğuna göre, ellerindeki imkanlar mes'uliyetlerini tayin eden başlıca amildir. Bu gidişin, siyasi hürriyetleri, basın ve fikir hürriyetini kısma teşebbüslerinin, tarihe ve millî menfaatlara karşı gelmek demek olacağına; bu yüzden mutlaka başarısızlığa mahkûm bulunduğu yüzde yüz kanî olmaları lâzımdır. Yoksa tarih ve millet huzurunda manevî sorumluluğun acı neticeleri nasıl olsa tahakkuk edecektir.

Bize gelince, memleketin en ücra köşelerine kadar dağılmış olan Türk aydınlarına, hürriyet, medeniyet ve ileriliğin bir sembolü, bir sözcüsü olmak yolunda verdiğimiz söze, sonuna kadar sadık kalacağımızı bu vesile ile de tekrar etmek isteriz.

Onbeş Günün Notları

Millî Tesisler, Gayrimillî Açılışlar

Nisan ayı başındanberi, başta Çatalağzı termik santrali, arkasından Tunçbilek daha sonra, Akköprü transformatör tesisleri, Çimento fabrikası, Seyhan barajı ve Birecik köprüsü arka arkaya ekserisinde devlet başkanı ile birlikte başbakan tarafından açılmıştır. Başka bir notta bilhassa yeni enerji santrallerinin millî ekonomimiz bakımından ifade ettiği mana tahlil edilmektedir. Bu notta memleketimizin kavuştuğu bu büyük millî eserlerin açılması dolayısıyla, üzerinde durulması gereken bir kaç noktayı belirteceğiz.

Bu millî tesislerin açılma merasimlerinden ne beklenmesi gerektiğine dair ilk işaret başbakanın Zonguldak nutukuyla verilmiş bulunuyordu. Bütçeyi takip eden tatil esnasında muhalefet kesif faaliyette bulunmuştu; Meclisin yeniden açılması esnasında İktidar partisi ve başkanı bir mukabil hareketle, mensuplarının morallerini yükseltme lüzumunu hissetti. Bir aylık tatilden yeni dönü Meclisin, yeniden 10 günlük tatile girmesi, bilhassa Seyhan'da, memleketin en fazla tasarrufa muhtaç olduğu bir devrede, yüzbinler ve milyonlar sarfıyla muazzam açılış merasimlerinin hazırlanması, yalnız 140 milyon T. L. na malolan büyük bir tesisin açılması ile zor izah edilebilirdi.

Ne kadar ehemmiyetli olursa olsun zaten sık ve uzun tatillerle, çalışma süresi 6 ayı bile bulmayan Meclisin faaliyetini aksatması için kâfi bir sebep olamazdı.

Başbakan millî bir hadise olarak bütün vatandaşların sevinçle hazır bulunacağı bu açılış merasimlerinde irad ettiği nutuklarla, kitlik ve enflasyon ortasında yapılan bu hudutsuz israflardan neler beklediğini çok iyi açıklamış oldu. Nutuklarının (Zafer Gazetesinde çıkan metinleriyle hükmetmek gerekirse) dörtte üçünü muhalefete hücum ve tehditlere ayırmak suretiyle, bu millî tesislerin açılış merasimlerine tam bir partizan hava verdi. Nutuklarında muhalefetin ve basının hürriyeti sulstimal ettiğini, memleketi anarşiye sürüklediğini ısrarla iddia ederek tedbirler alınacağından bahsetti. Açılış merasimleri, tatil esnasında seçmenlerin sıkıntılarından şikâyetleri, muhalefetin hücumları ile sarsılan imanları tamir etmek için kurulmuş birer sahne vazifesini görecekti. Bu tesiri görenler, memleketin istikbal, iktisadî kalkınmanın hakikîliği ve parlaklığına yakından şahit olacaklar ve bunu başaran liderlerine sıkı sıkıya yeniden bağlanacaklardı. Liderleri, bu havayı bozan, bu tarihi istikbal hulyalarına inanmayanları yola getirmek için bazı tekliflerde bu-

lunacaktı. Seçmenlerin şikâyetinden, gazetelerin ve muhalefetin hücumlarından bir kaç gün için olsa kurtulan, bayram ve ziyafet havası içinde, "muazzam kalkınma"nın eserlerini bizzat gören bu kimseler, "hürriyeti teminat altına almak" için istenen bir kaç ufak tefek inzibatî tedbire pek alâ evet diyebilirdi. Nitekim 1954 Mayısında aynı zafer ve güvenlik havası içinde Ankara'da toplanan parti mensupları, demokrasiyi "ıslah" eden bazı kanunları ekspres sür'atıyla kabul etmemişler miydi? Aynı ayın bu defa da eynen pek alâ tekrar edileceklerdi.

Cennet Yakın mı?

Bir milyon hektara yakın araziye sel tehlikesinden kurtaracak, yüzbinlerce kilovatlık elektrik istihsal edecek bir hidro elektrik santralının, memleketimizde yeniden hürriyetleri kısma, siyasi huzuru temelinden bozmaya bir vesile teşkil etmesinin önleyecek amiller şükredelim ki bol bol vardır.

Türk halkı, ve cihan efkârı umumiyesi, Hitler ve Musolininin Ota-stratlar, bataklık kurutan baraj ve setler yaparak, siyasi hürriyetleri takeş mevzuu yapımlarında tipik misallerini bulan klâsik diktatörlük taktiklerinin mahiyetini çok iyi bilmektedir. Üstelik, bugün Türk ekonomisinin kronik hale gelen hastalığını, baraj ve santral açılış merasimleri ile gidermenin imkânsızlığı herkesce bilinmektedir. Bütün vatandaşlar, açılış merasimi yapılan tesislerin faydalı ve zaruri sosyal sermaye tesisleri olduğunu

anlamaktadırlar. Bu gibi tesislere, bunları kullanacak kıymetlendirecek, tamamlayıcı tesislere daha çok ihtiyaç vardır. Hükümet sözcülerinin, bunlara sanki itiraz eden varmış gibi söz sarfetmeleri tamamen bir yanlış anlamadır. İstikbalimizi emniyet altına alacak sermaye yatırımlarına hiç kimsenin itirazı yoktur. Bu millet, fakirlik ve sefaletten çok çektiği için yarının iyi günleri hatırına, bugün her çeşit fedakârlığa hazırdır. Yeterki katlanacağı fedakârlık âdil olsun ve hakikaten bir şeyler vaad etsin.

Bugünkü durum böyle midir? Şikâyetimiz çok hızlı gitmekten, müstakbel nesillerin menfaatleri için, bugün bize yüklenen fedakârlıklardan mı ileri geliyor. Keşke öyle olsa! fakat ne yazık ki, bugünün sıkıntılı karşısında böyle bir tesselli mümkün değildir. Bir memleketin müstakbel refahını temin eden sahalara yatırdığı kaynakların azlığı çokluğu, hükümetimizin yaptığı gibi, birbir arkasına getirilen açılış merasimlerinden anlaşılmaz. Bir memleketin elindeki kaynaklarından ne nisbetini sermaye terakümü için kullandığını gösteren en ilmi müşîr o memleketin gayri safi milli hasılasından yatırımlara ne kadar ayırabildiğidir. Bu bakımdan mütalâa edilince, hükümetin bütün öğünmelere rağmen fazla bir başarı kaydettiği iddia edilemez. Yapılan bazı etüdlere göre milli hasılamızdan sermaye tarahümü için ayrılan en yüksek nisbet 1953 yılında olmuştur. Bu ise milli hasılanın takriben %13-14 ü civarındadır. Halbuki Demir perde memleketlerinde bu % 25 den yukarıdır. Norveç gibi hür dünya cephesinde plânlı bir iktisadî kalkınma politikası takip eden memleketlerde de nisbet buna yakındır. Halbuki 1954 ve 55 de, dış ticaret tıkanıklığı yüzünden makina ve teçhizat daha az ithal edilebildiği ve inşaat daha da daraldığı için, sermaye teşekkülü nisbeti memleketimizde daha da düşmüştür.

İç enflasyon istihsal bünyemizde, sermaye teşekkülüne yarıyacak tasarruflarda, sermaye malları ithaline imkân veren dış ticaret sektöründe ciddi tahribat yapmış ve müstakbel gelişme kanallarımızı tıkamıştır. Memleket içinde, kıtlık, karaborsa ve mahrumiyete yol açmıştır. İktisadî politikada hedefi şuurlu bir şekilde tesbit edilmiş olmaktan uzak, sistem-siz ve bilgisiz teşebbüsler, ekonomimizin ahenkli işleyişini temelinden sarsmıştır. Bunların sebep olduğu sıkıntı ve aksaklıklar zamanla daha da artarak devam edecektir. Açılış merasiminden dönenlerin, hatırlamaları gereken başlıca hakikatlerden biri de budur.

Baraj ve köprü başka bir notta da belirtildiği gibi, bugün ekonomimizin karşılaştığı meselelerin hiç birini kendi başlarına halledebilecek tesirlerden değildirler. İhtiyaç ve sıkıntılarını giderilmesine yarıyan eşya istihsaline yaranamamaktadırlar. Bunların eşya ithal ve istihsaline hizmet edebilmeleri zaman işidir ve ancak istifade edilmeleri yardımcı ve tamamlayıcı tesislerle mümkün ol-

maktadır. Meselâ enerjiyi kullanabilecek motor ve makina, köprü ve yolu kullanacak nakil vasıtaları gibi. Bunların elde edilmesi ise gene daha fazla ithalâta bağlıdır.

Hülâsa, Seyhan Barajının heybetli manzarasından cesaret alarak, "işte seni cennete götürüyorum, beni peygamberlerin say" demeye kimse yeltenecek durumda değildir. Türkiye'nin problemi çok daha karışık, meşakkatli ve uzun vadeli-dir. Son zamanlarda ismi çok geçen Burker Raporu iktisatçılarından Prof. Nicholls da 45 inci sayımızda iktibas edilen "Türk Tecrübesinden Alınacak Dersler" adlı yazısında da işaret ettiği gibi, Türkiye'nin gelişmesi, birkaç heybetli baraj, köprü, tesis v. s. gibi göze batan manzarah eserlerden çok milyonlarca insanı, çiftçiyi geniş şekilde faydalandıran küçük projelerin, hep birden, ahenkli ve sistemli bir tarzda ele alınmasına bağlıdır.

Bu iş herşeyden evvel bilgi, sabır ve tevazu işidir. Öğünme, mübalâğa ve gösteriş edebiyatından çok, ölçülü, vekârlı ve mabriyetkâr olma işidir.

Enerji Kaynakları

Son günlerde açılan üç büyük elektrik santrali halihazırdaki elektrik istihsalini iki misline yakın bir nisbette arttıracak bir istihsal kapasitesi ilâve etmiştir. Çatalağzı, blindiği gibi 1946 da temeli tilmış ve ilk kısmı 1948 de bitmiştir. 47 milyon kadar bir masrafla yapılan ilâve tesisler geçenlerde açılarak 120 bin kilovatlık bir generatör hizmete girmiştir. Senelik istihsal kapasitesi milyon kv. saattir. Bundan sonra açılan Tunçbilek santrali 1954 yılında inşaata başlanmış 49 milyon Tl. sına mal olmuştur. Senelik istihsal kapasitesi 300 bin kv. saattir. Seyhan hidroelektrik santralına gelince 1953 yaz aylarında inşa edilmeye başlanmış ve şimdiye kadar 140 milyon T.L. masraf edilmiştir, 284 milyon Kv. saatlik elektrik istihsal edebilecek kapasitedir.

Takriben 1 milyon kv. saatlik bir enerji kapasitesi demek olan bu ilâvenin, milli ekonomimiz muvacehesinde manası ne olabilir? Bu sorunun tam olarak cevaplandırılabilmesi için, elektrik kullanan mevcut sınaî müesseselerin enerji talepleri ile, aydınlatma için kullanılan elektriğin miktarına dair etraflı bilgiler bulunmalıdır. Yayınlanan mutad istatistiklerimizde bu hususu tam aydınlatacak sarahat yoktur.

Bununla beraber 1950 sanayi sayımına giren müesseselerin elektrik sarfiyatına dair bazı bilgiler vardır. Buna göre muharrik kuvvet bildiren 10.889 işyerinde, 1.066 tanesi 154 milyon kv. saatlik

bir masraf yapmışlar ve 15 milyon T. L. ödemişlerdir. Kullandıkları 32.549 elektrik motorunun takati 2.148.595 beygir kuvvetidir. Bundan sonraki seneler için istatistik G. Md. lüğünün 10 beygir kuvvetinden yukarı veya 10 işçiden fazla çalıştıran işyerlerine dair verdiği bilgiler içinde, bu müfredatı gösteren tablolar henüz neşredilmemiştir.

Mamafih enerji talebi ile enerji arzı ve kapasitesi arasındaki münasebetlerde son zamanlarda açılan santrallerin nasıl bir yenilik getirdiğini görebilmek için bazı kabataslak tahlillere başvurulabilir. Aşağıdaki tablo, elektrik enerjisine talep teşkil edecek yeni sermaye tesislerinin kurulması ile, enerji istihsalinin artış temposunu mukayese etmemize imkân vermektedir.

	Enerji arz ve talebi			
	Genel yatırım (milyon T. L.)		Elektrik milyon-Kw. S.	
	Endeks			
1950	1.095	100	789.6	100
1951	1.388	127	888	113
1952	1.852	170	1.020	130
1953	2.054	187	1.200	152
1954	2.000 (x)		1.387	176
1955	1.900 (x)		1.452	212

(x) Tahmin

Yukarıki tablo 1953 yılına kadar yatırımların hızlı bir şekilde arttığı, fakat enerji istihsalinin bu tempoya kâfi hızla takip edemediğini göstermektedir. 1954 de ise enerji kapaptisesini birden yükseltecek son 3 santral hizmete girmedeği halde enerji hacmindeki artış, yatırım seviyesindeki artışı sür'atle geçmiştir. Elektrik enerjisi kömür ve petrol gibi rakip kaynaklar yerine ikame edilmezse, bu vaziyette istihsal edilen enerji tam olarak kullanılmayacak demektir. Bu ikamenin yapılabilmesi için de, elektrik enerjisi kullanan tesisat ve cihazların ithali lâzımdır. Bu vaziyette elektrik enerjisi kullanan tesisat kurulmadan, yatırımlarda aynı tempoda bir artış olmadan, istihsal edilen enerjiden tam istifade edilemeye tehlikesi doğabilir. Bu hal, koordinasyona ve plâna fazla ehemmiyet vermeden yatırım yapan bazı memleketlerde meydana gelmiştir.

Mamafih enerji santralleri, büyük ünitelerden müteşekkil sisyal sermaye tesisleri olduğu için, buralarda ilk zamanlar istihsalı tıptı tıpına talebe uydurmak zordur. Bu yüzden bir miktar atıl kapasite hali doğabilir; bundan kaçınmak zordur. Fakat, sosyal sermayede randıman ve müsmiriyet ölçerek, priyete derecesi hakkında bir hesaplama yapma güçlüğü ve enflasyon şartları içinde bunların bilhassa çok vadeli kullanılması gerektiği hallerde, fazla atıl kapasite yaratmaktan çekinmeliyiz. Mamafih hidro elektrik projelerinde olduğu gibi, elektrik istihsalı, çok maksatlı bir projenin muavin mahsulerinden biri olunca, bu mülâhazaların kuvveti bir miktar daha azalmaktadır.

Bununla beraber, Seyhan Barajı münasebetiyle şunu belirtmek yerinde olur ki, sulama tesisatı, istihsal bünye ve me-

toğunda değişmeler yapılması ile gelir temin etmeye başlayacak bilgili projeler, bilhassa enflasyonun cari olduğu devrelerde durumun büsbütün kötüleşmesine yardım ederler. Muhtelif raporlarda belirtildiği gibi istihsale derhal ufak ufak sulama projeleri ile büyük projelerin ahenkli bir şekilde yürütülmesine dikkat edilmelidir. Gerek ağır dış borçlanmalara, gerekse dahili enflasyona sebep olan bu sahadaki geniş yatırım faaliyetinde bu mülâhazaların fazla hesaba katılmadığı görülmektedir.

Köy enstitüleri yıldönümü

17 Nisan Köy Enstitülerinin kuruluş yıl dönüm günüdür. Bir kaç yıl önceye kadar bu "gün" yurdun 21 köşesine bir bayram havası içinde kutlanırdı. Artık öyle değildir!

Köy Enstitüleri niçin kurulmuştu? Onlara can ve hız veren amaçlar nelerdi? Köy Enstitüsü sisteminin dayandığı temel ilkeler nelerdi? Sonuç ne olmuştur? Biz bir yandan gerçek aydınların memleket eğitim işlerini ve bu arada köy kalkınma davasını yeniden canlı bir ilgi ile takip etmeğe başladığını hissettiğimiz için; öte yandan, Köy Enstitülerinin politika gücüllükleri arasında haksız ve insafsız bir muameleye maruz kaldığına inandığımız için bu soruları ortaya atıyoruz.

Köy Enstitülerinin başlıca davası şu idi: Memleketin büyük çoğunluğunu teşkil eden köylüyü okutarak kalkındırmak. Bunun ötesinde maksat aramak yalnız memlekete zarar vermiştir. Köy Enstitüleri kurulurken kültür bakımından durumumuz şu idi:

1935 nüfus sayımı istatistiklerine göre erkeklerin % 23.3ü, kadınların % 8.2 si ancak okur yazardı. Aynı istatistiklere göre, nüfusu on binden az olan yerlerde okuma yazma bilmiyenlerin nisbeti % 89.3, on binden çok nüfuslu yerlerde ise % 59.7 idi.

1940 istatistiklerine bakılacak olursa, ilk öğrenim çağındaki çocuklardan okuma yazma bilmiyenlerin şehirlerde % 39.4, köylerde % 78 olduğu görülür.

Bu günkü durumda ne fark görüyorsak, bunun büyük bir kısmı hiç şüphesiz Köy Enstitülerinin eseridir.

Köylüyü okutma hareketi önce Eğitimci yetiştirme teşkilâtı ile 1936 da başlamış, bu tecrübe Köy Enstitülerine yol açmıştır. Enstitüler 1940 yılında yurdun 14 ıssız ve kurak köşesine açılmış, bu sayı 1946 ya kadar biri yüksek olmak üzere 21 e yükselmiştir. 1940-1946 devresi memleketin yalnız eğitim tarihinde değil fakat bütün medeniyet tarihinde eşine az rastlanır bir idealizm ve başarı

devresi olmuştur. 20 kurak, ıssız ve uzak köşe, köy çocuğunun elinde birer medeniyet ve kültür sitesi haline gelmiştir. Bunlar gelecekteki Türk köylerinin örneği idi. Asıl hedef köyleri bu örnekler üzerinde kuracak köylü vatandaş yetiştirmekti.

Köy Enstitüleri 1947 yılından sonra ağır ve haksız bir iftira salgınına uğradı. Politika alanındaki rakipler, memleketin yüzde yüz bu yerli ve kurtarıcı hareketini birbirlerine karşı sömürme konusu yaptılar. Türölü baltalama ve kundaklama tertipleri köylerde cehaleti, aydınlar arasında şovenliği ve yersiz hassasiyetleri tahrik ederek, nihayet pek çok yabancı uzmanın bile hayranlığını kazanmış bu müesseseleri yıpratıp sohsuzlaştırdı; sonunda da bildiğimiz şehir öğretmen okulları haline getirmekle sahneden büsbütün kaldırdı.

Köy Enstitülerinin kaldırılması ile memleket ne kazanmıştır? Şimdi daha mı çok köy öğretmeni yetiştiriliyor? Köylerde okul yapma faaliyeti daha mı geniş tutuluyor?

İlk öğretim istatistiklerimize bakarsak, 1940-50 devresinde okul sayısı 10.596 dan 17.428 e çıkmış yani 7 bine yakın yeni okul açılmıştır. Buna mukabil 1950 den 1955 e kadar bu sayı ancak 18.789 a çıkmıştır. Başka bir deyimle beş yıl içinde ancak 1.300 e yakın yeni okul açılmıştır. Diğer taraftan öğrenci sayısı 1940-50 devresinde 955.957 den 1.616.626 ya çıkmış, 1955 yılında ise bu 1.877.145 i bulmuştur. Beş yılda harp v.s. gibi bir durum mevcut olmadığı halde öğrenci sayısındaki artış 250 bini az geçmektedir. Diğer taraftan bilhassa öğretmenli köy okullarında, 1940 yılında erkek öğrenci adedi 313.627, kız öğrenci 107.987 iken, 1950 yılında bu 681.119 ve 371.229 olmuştur. Yani 1940 da köyde okula devam eden kız çocukları erkeklerin üçte biri kadarken, 1950 de yarısını aşmıştır. Halbuki 1950 den sonra bu nisbet gene bozulmaya, köylü kız çocuğunu okula göndermemeye başlamıştır. 1955 de durumun ne olduğunu gösteren muta elimizde mevcut olmamakla beraber, durumun bu istikamette geliştiği bilinmektedir.

4274 sayılı kanun, okulu bulunan köylerde, hattâ okulsuz civar köylerde, 7 ilâ 16 yaş arasındaki kız ve erkek çocukları mecburi ilk öğrenime tabi tutmuştur. Gerçek odur ki, Türk topluluğunu teşkil eden insanların hâlâ % 70 i okur yazar bile değildir. Hâlâ en aşağı 20 bin köyümüz okulsuz ve öğretmensizdir. Kaldı ki okulu ve öğretmeni olan pek çok köylerimizde de devam nisbeti düşüktür, kız çocukların eğitimi hemen hemen durmuş gibidir. Üstelik ortaya bir de durmadan lâıyk eğitimi kötüleyen, okula ve öğretmene karşı vicdanları tahrik eden şeyhlerle, körpe dimağları arapça alfabe ezberlemelele cansızlaştıran mahalle mektepleri çıkmıştır.

Öte yandan, Enstitülerin "İlk Öğret-

men Okulları" haline getirilmesile yalnız o müesseselere has orijinal bazı eğitim ilkeleri, çalışma şekilleri demokratik iş birliği ve yaşama tarzı silinip gitmekle kalmamış, ilk öğretim davası da hızını kaybetmiştir. Bunun yanında, öğretmen adayını yalnız köyden değil şehirde de seçmek usulünün kabulü hiç beklenen bir sonuç yaratacaktır. Yeni şekle göre, çoğu tek öğretmenli köy okulunu bitiren köylü adaylarla, tam teşkilâtli şehir ilk okullarından gelen çocuklar aynı imtihana tabi tutulacak, başarılılar seçilecektir. Köylerden gelenler hiç şüphesiz daha dar imkânlar içinde yetişmiştir; yetişme şartları daha elverişli çocuklarla yarışmaları elbette beklenemez. Böylece köy çocuklarının çoğu için, şimdi değilse bile, zamanla öğretmen olma imkânı fiilen ortadan kalkmış olacaktır.

Başka bir mesele de bu müesseselerde "eşine eğitim" e yer verilmemesinden doğmaktadır. Köy Enstitüleri köyün kalkınma davasını erkek vatandaşların yetişmesinde olduğu kadar kadınların da eğitilmesinde gördüğü için kız öğretmen adaylarının toplanmasına bilhassa önem vermekteydi. 1950 yılından bu yana ise, öğretmen olacak köylü kız çocukları için yurdun ancak üç yerinde okuma imkânı olduğundan bunların sayısı son derece düşmüştür. 1950 ye kadar Köy Enstitülerinde yetişen kız öğretmenlerin sayısı 2.000 e yakın olmuştur. Acaba 1950 den sonra geçen altı yıl boyunca bu sayının kaçta biri yetişmiştir? Bir İngiliz ata sözü, "Bir oğlan çocuğunu yetiştirmekle bir vatandaş kazanırsınız, fakat bir kız çocuğu hem vatandaş hem de anne ola-

1956 YILINDA

İKİSER DAİRELİ

10

APARTMAN

İKİSER KATLI

10

BAHÇELİ EV

ayrıca

875 000 lira

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... İstikbalinizin emniyeti

caktır." der. Bu gerçeğin bizim içi nbir mânası yok mudur?

Bunlar gün geçtikçe çetinleşen, memleket geleceği için büyük güçlükler hazırlayan meselelerdir. Köy Enstitülerini baltalyanlar bu meselelerden hiç birini değil çözmeğe, düşünmeğe bile yanaşmamışlardır.

Bazı yabancı milletlerin bile örnek tutmak istedikleri Köy Enstitüsü sisteminin, biz gerçi, bir politikacı tekmesiyle yıkılmasına göz yumduk, ama hiç değilse, bize öğrettiklerinden faydalanmama günağını işliyelim. Köy Enstitülerine temel olan ana fikir, kanaatımızca bugün el'an hayatiyetini muhafaza etmektedir. Müessese olarak, enstitülerde tatminkâr görülmeyen noktaları ıslah etmek daima mümkündür. Bunları ıslah edecek yerde, hâltalamanın çok ağır bir hata olduğun bugün her zamandan fazla kaniyiz.

İstikbale Emniyetle Bakabilmek

Başvekil, Karabükte söylediği bir nutukta şöyle demiştir: **«Memlekette her yeni tesis ve teşebbüs, yeni kurulan fabrika, beraaj, maden işletmesi, vesaire memleketi zengin ettiği kadar emeği ve tekniği değerlendiren hâdiseler olarak görülmeğe icap eder.**

Türk işçisi, idarecisi, teknisyenleri, ilim ve fen adamları! Hergün kurulan iktisadi tesislerimiz kollarını açıp sizi beklemektedir. Binaenaleyh vatanın topyekûn refah ve mamuriyeti hepimizin ayrı ayrı bahtıyarlık ve refahımızın teminatıdır.»

İşçi ve teknisyenlere hitap eden bu nutkunda Başvekil, hususile işgücünün refahı bakımından büyük bir ehemmiyet arzeden sosyal politika meselelerine hiç bir şekilde temas etmemiş işçilerin maharetlerinden, zekâ ve dirayetlerinden bahsetmekle yetinerek müphem bir umumiyat içinde kalmıştır.

1950 yılından bu yana birbirlerini takip eden hükümetlerin, sosyal politikanın ana meseleleri ve bilhassa işgücünün geçimi ve refahı ile doğrudan doğruya alakalı ücret davası karşısındaki alâkasızlıkları, memlekette refah imkânları hamil olsa bile bunun yaygın bir hal alıp alamıyacağını meşkük kılmıştır. Millî gelirin âdil bir şekilde dağılışı meselesi üzerinde durulmamaktadır. Kaldıkı memleketimizin bugünkü umumî iktisadî durumunun objektif bir müşahedesi de işçilerin «istikbale bu niyete bakabilemelerine» müsait bir manzara arz etmemektedir.

Gerçekten, memleketimizde yekûn iş hacmi daralmaktadır. 1954 ve 1955 yıllarında sınaî istihsal seyrini gösteren

endeksler ve yatırım miktarlarında bu durum açık olarak müşahede edilmektedir. İhracat ve ithalatımız gittikçe daralıyor. Yatırım malları ithali hergün biraz daha zorlaşmaktadır. İnşaat hacmi daralmıştır. Bu sektördeki yavaşlama diğer sektörlerdeki yavaşlamaların en iyi işaretidir. Büyük şehirlerimizde normal kira hadleri içinde mesken bulmak yeniden çok güçleşmiştir. İstikrarsızlık, transfer imkânsızlıkları yabancı sermaye yatırımlarına bağlanan ümitleri tahakuk ettirmemiştir.

Bu haller, yılda % 3 nisbetinde artan nüfusumuza yeni iş imkânları yaratmamaktadır. Her iktisaden az gelişmiş memlekette olduğu gibi ziraî sektörde yaygın saklı işsizlik - *sousemplai* - vardır. İşsizlik istatistiklerimiz mevcut olmamakla beraber şehirlerde ve sanayide, yukarıda kısaca temas ettiğimiz sebeplerden ötürü konjonktürel işsizliğin artmakta bulunduğunu kabul etmek lâzımdır.

Memleketimizde ziraî sektör dışında işsizliğin mevcudiyetine bizi inandıracak diğer işaret te ücretlerin çok düşük seviyeleridir. Filhakika ortalama ücretler ancak bazı mesleklerde 5-6 liranın üstüne çıkmaktadır. Bu derece düşük bir seviyenin sebebi yalnız işçilerin kollektif müzakere kudretlerinin kifayetsizliğine atfolunamaz. Bu sebepe aynı zamanda iş talebine nazaran iş arzının yetersizliğini de katmak gerekir. Ve şüphesiz ana sebep te budur. Ücretlerin bu kifayetsizliği sebebledir ki memleketimizde 15 yaşından küçük çocukların faal nüfusa iştirak nisbeti yüzde 15 den fazladır. Halbuki bu nisbet meselâ İspanya, Portekiz ve Yugoslavya'da yüzde 4, Mısrıda yüzde 10 kadardır. Yetersiz olan işçi ailesi geliri, çocukların ehemmiyetli bir nisbet dahilinde küçük yaşlardan çalıştırılmaları ile tamamlanmak istenilmektedir. İşsizliğin artma temayülü gösterdiği, çocuklarının ehemmiyetli bir nisbetinin 12 yaşından itibaren çalışma zorunda kaldığı ve bazı sektörlerde çalışma yaşına hudut konulmamış bulunduğu bir memlekette geleceğe emniyetle bakabilmek için çok iyimser olmak gerekmektedir.

İşsizlik sosyal ve ekonomik bir hastalıktır. Bunun seviyesinin normal sayılamıyacak bir seviyeye çıkması, mesuliyet mevkiinde bulunanları derin derin düşündürmeli ve lüzumlu tedbirlerin araştırılmasına sevk etmelidir. Diğer taraftan, son yılların sosyal politika bakımından ve hususile ücretlerin kifayetsizliği karşısındaki tutumu, işgücünün millî gelirden de hakkı olan payı alamamasına müncer olmuş ve memleketimiz bir Orta Doğu memleketi vasfını almaya yönelmiştir. Başka bir deyimle fakirliğin yanında, kısa bir devre içinde büyük şahsî servet terakümü olmuştur. Batı demokrasilerinde sınıflar arasındaki hayat seviyesi farkları devamlı olarak azalma temayülü gösterirken bizdeki temayül tamamiyle aksi bir istikamet almıştır.

Banka Kredilerinin Tanzimi

Banka Kredileri Tanzim Komitesinin toplantıya çağrıldığını gazetelerden okumaktayız. Bu komite iki ay kadar evvel Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki karara eklenen bir madde ile kurulmuştur. Ek maddeye göre, komitenin başlıca vazifesi "iş ve istihsal hacminin icaplarına ve iktisadi faaliyetlerin arzettiği ihtiyaçlara göre, umumî kredi hacminin, sektörler, mevzular ve neviler itibariyle tevziini" tanzim etmektir. Bu fonksiyonun ifasında ilk adım olmak üzere bankalardan bugünkü kredilerinin mevzular ve neviler itibariyle nasıl dağılmış olduğu hususunda bilgi istendiği de verilen haberler arasındadır. Bundan ve kararnamenin ifadesinden anlaşıldığına göre, Komite daha çok "kalitatif" veya "selektif" adı verilen kredi kontrolü ile meşgul olacaktır.

Halbuki, bugünkü şartlarımızda asıl icrası gereken kontrol, umumî kredi hacminin memleket ekonomisinin içinde bulunduğu konjonktüre uygun bir seviyede olmasını temin için yapılacak "kantitatif" bir kontroldür. Para ve kredi hacmini memleket ekonomisi icaplarına uygun bir seviyede tutmak mesuliyeti Merkez Bankasına aittir. Bugün her taraftan taziyikini hissettiğimiz şiddetli enflasyon halinin en önemli bir müsebbibi de kredi hacmindeki ölçsüz genişleme olmuştur. Fakat, bundan Merkez Bankası makamları mesul tutulamazlar. Çünkü, para ve kredi hacminde her türlü ölçü ve ihtiyacı aşan bir seviyeye ulaşan genişleme, Hükümetin resmî iktisat politikasının bir unsuru olarak defalarca savunulmuş, hattâ bazı hallerde bir övünme vesilesi yapılmıştır. Bugün Hükümet tarafından kredi hacminin daraltılması arzu olursa bile, bir hayli kritik bir noktaya gelindiği ve kredi hacminde büyük ölçüde ani bir daralmanın bazı sahalarda çok nahos hallere, meselâ iflâslara sebep olabileceği kuvvetli bir ihtimaldir. Belki yapılabilecek en iyi şey, piyasaya da intibak imkânı vermek için kademeli bir şekilde kredi hacmini daraltacak, yani parayı pahalılaştıracak tedbirleri almaktır. Böylece muvazene addedilebilecek bir para ve kredi hacmi seviyesine, derhal değil, meselâ 6 ay veya 1 sene gibi bir müddet sonunda tedricen gelinmiş olacaktır.

Bugünkü sistemimize göre, bunun başlıca vasıtası reiskont haddi olmak gerekir. Türkiyede çok organize bir sermaye piyasası bulunmadığından, senet ve tahvil satılması suretile para ve kredi hacminin daraltılması imkânı yoktur. Gerçi kanun amortisman ve kredi sandığına açık piyasadan doğrudan devlet tahvilleri alıp satmak hakkını vermiştir. Fakat bu mekanizma, para ve kredi hacmini tanzim maksadından ziyade, ma-

li bir maksat taşımakta, devlet tahvillerinin değerlerini tutmak ve en müsait şartlarda ifada bulunmak gibi gayeleri derpiş etmektedir. Merkez Bankasının da Devlet ve Milli Bankalar tahvilatını alıp satmak hakkı mevcutsa da geniş bir sermaye piyasası olmadığından bu vasıta müessir olamaz.

Bankaların, mevduatlarının % 20 sini pare olarak Merkez Bankasında bulundurmaları mecburiyetine gelince, bunun dahi kredi hacmini kontrol etmekten çok, hazine için bir finansman kaynağı olarak düşünülmesi çok muhtemeldir. Bu paralar Amortisman Sandığı hesabına yatırılır ve tabii o kanalla daima âmme sektörü ihtiyaçları için sarfolunarak piyasaya döner ve ekonominin umumî likiditesinde bir azalma temin etmez. Öte yandan mevduat azalması halinde Amortisman Kredi sandığının herhangi bir bankaya yatırdığı paranın bir kısmını iad etmesi icab ettiği zaman, Hazineden avans temin etmek imkânı tanınmıştır. O halde, tatbikatta % 20 lerin kredi hacmini tutmakta pek fazla müessir olmadıklarını düşünmek hatalı olmayacaktır. Esasen bunun sabit bir nisbet olması da elâstiki bir para politikası vasıtası olarak kıymetini bir hayli azaltmaktadır. Bu bakımdan yeni bankalar kanununda değişen kanunî karşılık nisbetlerinin derpiş edilmiş olması isabetli olmuştur. Para miktarı hakikaten memleket ekonomisinin içinde bulunduğu konjoktüre göre ayarlanmak istenirse ve böyle bir endişe ciddi bir tarzda idrâk edilirse, Türkiye'nin şartlarında böyle bir vasıtanın en fazla müessir olması beklenebilir.

Reiskont haddinin müessiriyetine gelince, bu ancak bankalar likidite bakımından hakikaten sıkıntıya düştükleri ve kendileri için şayanı kabul asgarî likidite civarında çalıştıkları zaman kuvvetle mevzu bahis olabilir. Kasa mevcutları ve Merkez Bankasındaki banka mevduatlarının umumî banka mevduatı yekûnuna nisbeti 1945 le 1954 arasında %10 ile % 15 arasında oynamıştır. Bu hususta 1955 için birşey söylemeye imkân yoktur. Çünkü, 1956 nın dördüncü ayına gelmiş olduğumuz halde, Merkez Bankası Bülteninde, her ne hikmetse 1955 te Bankalar faaliyetine ait tek bir rakam neşredilmemiştir. Son Aralık 1955 bültenine kadar 1954 rakamları tekrarlanıp durmuş, bu bültende ise bankalar faaliyetine ait cetvel tamamen kaldırılmıştır.

% 10 nisbeti Türk Bankacılığında müteamil bir nisbet olarak kabul olunursa, ancak bu civarda likidite ile çalıştıkları zaman reiskont haddindeki cüz'i bir oynamanın bankaların avans ve kredilerini daraltmasına sebep olması beklenebilir. Bunun için dahi, bankaların likiditelerini başka bir kanaldan arttırmak imkânından mahrum olmaları lâzımdır. Halbuki, bütçenin ve bilumum âmme sektörünün sebep olduğu açık finansmandan dolayı, ekonominin likiditesi mütemediyen artırılmaktadır. İkramiye mekanizması ile, bu likiditenin bir kısmının üzerine avans ve kredilerin bir

miktar genişletilebileceği bir aslı mevduat olarak banka sistemine intikal etmesi içinde sebep yoktur. O halde, reiskont haddine de fazla bel bağlanması, bu açık finansman siyaseti devam ettiği müddetçe yerinde olmayacaktır. Bu sebeble, enflasyonla mücadelede bütçe bakımından alınacak ciddi tedbirlerin hayati önemi vardır.

Hülâsa olarak, içinde bulunduğumuz kritik durum idrâk edilmedikçe ve ciddi olarak her taraftan gerekli tedbirlerin alınması için gayret gösterilmedikçe, yarım yamalak tedbirler netice vermeyi mahkûmdur. Bu bakımdan para politikasının çok daha basit ve umumî tedbirleri üzerinde durulacak yerde, bir çok tatbikat güçlükleri meydana getireceği muhakkak olan kalitalif kredi kontrolü yoluna gidilmesi, işin halâ lâyük olduğu ciddiyetle ele alınmadığı intibahını uyardırmaktadır.

Belki iktisadî ve sosyal endişelerle fiilî faiz hadlerinin alçak tutulmak istendiği hallerde kalitalif kredi kontrollerinin bir fonksiyonu olabilir. Fakat enflasyonla mücadele vasıtası olarak, pek fazla müessir olmaları beklenebilir. Birleşik Amerikada kalitalif kredi kontrolleri bilhassa menkul kıymetler borsasında aşırı spekülasyonu önlemek ve müstehliklere kredili satışları daraltmak maksadı ile, 1940-50 arasında tatbik olunmuştur. Fakat esas itibarile fiyat sistemine dayanan bir ekonomi için devamlı vasıta sayılamazlar. Mahdut bir tatbik kabiliyetleri olacaktır. Bu ölçüde dahi ne derecede başarı ile tatbik edilebilecekleri çok şüphelidir.

Seylân'da Seçimler

Seylan'da Nisan ayının ilk haftasında cereyan eden seçimlerin Sir John Kotelawala'nın lideri olduğu iktidar için bir

NATO ve Türkiye

K. Yüzbaşıoğlu

NATO, 4 Nisan 1956 günü yedinci yılını tamamlamıştır. Bu vesileyle NATO'nun belligâh faaliyetleri ve bu faaliyetler karşısında Türkiye'nin durumu hakkında düşünmek faydalı olacaktır.

NATO'yu tarihte daha evvel rastlanılan büyük koalisyonlardan ayıran unsur, NATO faaliyetlerinin iki - taraflılık veya periyodik çok - taraflı temaslar esaslı üzerine kurulmamış olmasıdır; gerçekten, NATO, çok daha ileri bir temele dayanır: «Müessesevi» esaslar üzerine

hezimete neticelendiği ve muhtelif solcu unsurların teşkil ettiği Halk Cephesi tarafından kazanıldığı anlaşılıyor. Bu olay birçok bakımlardan öğretici bir mahiyet taşımaktadır.

Seylan'ın iç meselesi olarak, durum, az gelişmiş bir memlekette iktisadî kalkınma ve içtimai adalet problemini gerekli bir şekilde ele almamış ve her türlü yolsuzluğa açık kapı bırakmış bir iktidarın akıbetini göstermek itibariyle önemlidir. Seylan halkının son yıllarda çektiği sıkıntı ve kaygusuz bir idareye karşı duyduğu infialin seçimlerde büyük bir rol oynadığı muhakkaktır. Demokratik hayatın yeni bir merhalesi olarak Seylan'lıların yaptığı tercihin nasıl bir netice doğuracağı, benzer memleketlerde dikkatle takibi gereken bir tecrübedir. Ayrıca, bir "cumhuriyet" tesis etmek isteyen ve topraklarla başlıca teşebbüs sahalarının millileştirilmesine taraftar olan yeni iktidar idaresinde, Seylan'ın Commonwealth içindeki durumunun ve buradaki büyük İngiliz menfaatlerinin âtisinin ne olacağı da ilgi çekici bir mesele teşkil etmektedir.

Bu seçimlerin en önemli bir neticesi, yeni iktidarın milletler arası münasebetlerde "tarafsız" (neutraliste) bir politika takibedeceğini elirtmiş olmasıdır. Bu, tarafsızlık cereyanının Asya devletleri arasında ne kadar kuvvetli olduğunu ve Hindistan'ın bu bölgede sahip olduğu nüfuzun derinliğini açıkça göstermektedir. Kamboç ve Endonezya'dan sonra Seylan'ın da bu politikayı benimsemesinin diğer Asya devletleri üzerinde de tesiri olacağı muhakkaktır.

Sir John Kotelawala'nın şahsında İngilizler ve batılılar Asya'daki en hararetli taraftarlarından birini kaybediyorlar. Bu olay, batılılar için destekledikleri rejimleri seçme ve yaptıkları yardımın neticelerini hesaplama hususunda yeni bir ihtardır. Zira, halk tarafından benimsenmeyen rejimleri desteklemek ve sadece muayyen kimselerin zenginleşmesine yolaçan iktisadî yardımlarda bulunmak batılıların, birçok bölgelerde, küteler nezdindeki prestijini azaltmaktan başka bir işe yaramamıştır.

kurulmuştur. Şöyle ki NATO'nun organları, kendi içlerinde muayyen bir hierarşi dairesinde ve evvelden tesbit edilmiş kaidelere göre çalışır ve kararlarını alırlar; bu itibarladır ki NATO, bir teşkilât olarak, kendisine iştirâk eden devletlerden ayrı bir devletler hukuku hükmî şahsiyeti olarak karşımıza çıkar.

NATO'nun, prensip itibariyle, üyelerinin ekseriyetiyle icraf kararlar alması

yetkisi yoktur; bununla beraber, bazı hallerde NATO askerî organlarının yetkileri, zarurî olarak genişlemek istidâdındadır; diğer taraftan, tehlike ve harp halinde NATO komutanlarının gereken bütün yetkileri hâiz olacakları şüphesizdir. Ancak, NATO'nun sivil organları ittifak esasî üzerinde çalışırlar, ve hattâ, evvelce yapılmış anlaşmaların tabikatında bile bu prensibe riayet ederler. Böylece, bilhassa, yeni meselelerin tetkik edilebilmesi için bütün üye devletlerin rızasına ihtiyaç vardır. Fakat, bu demek değildir ki NATO üyesi herhangi bir devlet müşterek organlarda alacağı vaziyetle NATO'nun çalışmalarını baltalayabilir. NATO, her şeyden evvel anlayış ve tesamüh zihniyeti üzerine müessesidir; NATO çalışmaları, bu camiaya dahil bütün devletlerde müşterek bir takım ilmi mefhumlara dayanır. İttifak kaidesinin faidesi, acele kararları önlemek ve her üye devlete görüşlerini sonuna kadar izah edebilmek imkânının tamamen açık olduğu hususunda teminat vermeye yarar; yoksa, tesanüt esaslarına, milletlerarası münasebetler ahlâkına, bütün camiaya mal olmuş ilmi mefhumlara ve metodlara ve nihayet ekseriyetin sarîh temayüllerine karşı koymaya çalışmak, hattâ en kuvvetli NATO devletlerinin dahi harcı değildir. NATO, böylece, Anglo-Sakson geleneklerine göre, hukukî zorlama yoluyla değil, fakat, karşılıklı hüsnüniyet ve ikna imkânı esaslarına istinat eder.

SENELİK TETKİK:

NATO'nun en mühim çalışması «Senelik tetkik» tir. Senelik Tetkikten maksat, askerî ihtiyaçlarla iktisadî kaynakları umumiyetle üç senelik bir devre için telif etmek suretiyle plânlamaktır. Senelik tetkik arası devam eden ve bütün NATO Devletlerinin, NATO Sekreteryası ve NATO Komutanlıkları ile birlikte, askerî kuvvetlerin eğitimi, teçhizi, teşkili, terakkisi ve savunma gayretlerinin ekonomiye tesiri üzerinde yapılan çok - taraflı bir çalışmadır. Maksat devletleri teker teker mutalâa etmek olmayıp, bütün Nato bölgesinin bir bütün olarak ele alıp, bir yandan yeni silâhların inkişafını, diğer yandan Rus askerî kudretinin gelişmesini göz önünde bulundurarak, NATO'nun savunma gücünü sağlam ve hazır bir halde tutmaktır.

NATO'nun bu maksatla teşkil edilmiş ayrı bir komitesi vardır. Bu Komite her yıl üye devletlere gayet teferruathî bir sualnâme gönderir. Bu sualnâmede, bilhassa NATO emrine tahsis edilmiş kuvvetler hakkında, gerek global, gerek her birlik için bilgiler istenir. Ayrıca, malzeme ve mühimmat açıkları hakkında malûmat talep edilir ki bu malûmat üye devletlerin imalât programları Birleşik Amerika ve Kanada askerî malzeme yardımlarının uzun vâdede hazırlanması ve bilâhare tevzii üzerinde, off - shore mukavelelerinin yapılmasında çok önemli bir unsurdur. Bundan başka sualnâmede, askerlik hizmeti, savunma masrafları, idame

için malî ihtiyaçlar ve savunma masraflarının dış tediye muvazenesi üzerine tesirleri hakkında bilgiler istenir; NATO, ayrıca, diğer milletlerarası teşekküllere ve bilhassa OEEC'ye verilen bilgileri de toplar. Bu malûmat, askerî bakımdan NATO Komutanlıkları ve iktisadî bakımdan NATO Sekreteryası tarafından incelenir, Gereken tavsiyeler yapılır ve hazırlanan raporlar Senelik Tetkik Komitesinde incelenir ve Komite çalışmaların neticesini Konseye sunar. Senelik tetkik neticesinde bir devlete yapılan tevsiyelere muhakkak surette riayet gerekmez; ancak, çok-taraflı ve son derece ciddi bir çalışma mahsulü olan bu tavsiyeleri ilânihaye nazarı itibare almamaya da imkân yoktur.

Senelik Tetkik çalışmalarıyla ilgili olarak NATO'da tebellür etmiş bazı ana temayüller vardır. Bu temayüllerin başında, devamlı bir savunma gayretinin ancak sağlam bir ekonomiye dayanmakla kabil olabileceği; binaenaleyh, savunma gayretlerinin ekonominin muvazenesini bozmasının bizzat o savunma gayretlerine hâle iras edeceği prensibidir. Bu prensibe istinaden, üye devletlere icabına göre, savunma masraflarını arttırmaları tavsiye olunacağı gibi, arttırmamaları da tavsiye olunabilir.

Bu ana temayüllerin ikincisi, askerî kuvvetlerin kalitesinin birlik adedinden çok daha önemli olduğudur. Hakikaten NATO Komutanlarının ve aşağı yukarı bütün NATO Devletlerinin kanaati, kalite bakımından zayıf çok sayıda birlik kurmanın hiç bir işe yarayacağı ve her yıl millî gelirden ve insan kaynaklarından savunma için ayrılacak pay dairesinde sayısı az bile olsa kalite bakımından mükemmel birlikler kurmanın müreccah olduğu merkezindedir. Kaliteden anlaşılan şey nedir? Hazır birliklerinin muharebeye iştirâk zamanlarına göre, askerlik ilmince tesbit edilmiş bir takım vasıfları olmalıdır; bu vasıflar umumî personel nisbetine, uzun hizmetli ve muvazzaf subay ve assubay nisbeten, teknisyen durumuna, eğitim tarz ve müddetine ve nihayet malzeme mevcutlarına taallûk eder; ancak, şunu unutmamak lâzımdır ki ne NATO, ne de yardım yapacak durumunda bulunan Müttefiklerimiz, vasıfsız ve bilhassa vasıflı personel nisbetleri ve eğitim seviyesi bakımından massedilemiyecek malzeme üstünde yardım yapmaya yanaşmazlar.

Kalite meselesiyle ilgili olarak Türkiye'nin karşısına halk oyuna mal olmuş bazı meseleler çıkmaktadır. Bunların başında, bilhassa teknik sınıflardaki subayların ordudan ayrılmaları gelmektedir; bu meseleyi halletmek için belki de mecburî hizmet müddetini yeniden uzatmaktan başka çare olmayacaktır; ancak, bu takdirde, bu subayları ve umumiyetle bütün subayları sivil sektörün câzibesinden kurtaracak imkânlar kavuşturmak lâzımdır. Bu da ancak ge-

niş mânasında reel ücretlerin arttırılmasıyla kabildir. Diğer bir husus, askerlik müddetini şu veya bu yoldan azaltmamaktır; askere alınan Türk erinin umumî tahsil seviyesi çok düşüktür; bu vaziyette, askere modern harbin icaplarını tamamen öğretebilmek için iki yıl asgarî bir müddettir. Subay ve assubay okullarına rağbetin de azalmasını önlemek mecburiyetindeyiz. Bundan başka ihtiyatların birlik eğitimi için çağırılması bahsinde daha ileri adımlar atmak zorundayız. Ve nihayet, askerlik yapan her Türk vatandaşı bilir ki birliklerimizin çoğunda acemi eğitimi yapılır; birlik müessiriyetini baltalayan bu sistemi bir an evvel terk ile kâfi adette eğitim merkezlerini açmak kat'î bir zarurettir. Kalite ile ilgili bir mesele de emirber dâvasıdır; bu dâva maalesef halledilememiştir. Vatandaşın şahsî hizmetler için değil, fakat eğitim görmek için askere alındığı kaidesini ihlâl eden anti-demokratik veçhesi yanında eğitimlerini bitirmiş ve birlik müessiriyeti üzerinde en müsbet tesiri olacak erlerin kıt'adan alınıp şahsî hizmetlerde kullanılması çok yanlış bir usuldür. Ancak, bu usulü terkederken, bilhassa ücra bölgelerde bulunan ve her memurdan daha fazla çalışmaya kanunen mecbur tutulan subaylarımızın bu bakımdan durumlarını islâh çarelerini de birlikte düşünmek lâzımdır.

NATO Senelik Tetkikiyle ilgili olup daha ziyade kendimizi ilgilendiren bu meselelerin yanında, bütün NATO'nun karşısına çıkan genel bir dâva da askerî kuvvetlerin bünyesini termo-nükleer harbin icaplarına uydurmaktır. Belli-başlı batı askerî yayınlarından NATO Komutanlarının demeçlerinden anlaşıldığına göre, birliklerin vüs'ati küçülme-ye, buna mukabil ateş kudretleri ve hareket kabiliyetleri geniş ölçüde artmaya doğru gitmektedir. Konvansiyonel kuvvetlerdeki bu bünye değişmesi, bir yandan atomik silâhların taktik sahaya da intikal etmesi, diğer yandan bu konvansiyonel kuvvetlerin «vurucu» atomik kuvvetler tarafından desteklenmesi, ve nihayet, NATO'nun stratejik termo-nükleer harbi Sovyet bloku üzerine intikal ettirebilmekteki faikiyeti sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu suretledir ki NATO Devletleri, Rusya'nın her tümenine karşı bir tümen çıkarmak gibi, ekonomileri için yıkım olacak bir külfetten kaçınmak imkânını bulabilmektedirler. Ancak, bu demek değildir ki NATO devletleri, genel olarak, savunma masraflarını azaltmalıdırlar; bil'akis hâlâ yapılacak mühim şeyler vardır. Bu arada, mükemmel bir radar sebekesi kurmak zaruretinin bilhassa zikretmek lâzımdır. Yeni askerî telâkkilerin, lojistik teşkilât ve tesisler ve enfras-türüktür üzerinde de derin tesirleri olacaktır. Askerî ihtiyaçların global vüs'ati muhakkak ki yine de bu maksada tahsisi mümkün, iktisadî kaynakları açacaktır; işte bilhassa yeni telâkkilerin

behemahal gerektireceği gözden geçirme faaliyeti esnasında yaygın bir askeri kuvvet yerine müttekâsif bir kuvveti, miktar yerine kaliteyi tercih edecek prioriteler vaz'etmek mecburiyeti kat'fidir.

ENFRASTRÜKTÜR İŞLERİ

NATO'nun diğer mühim ve aktüel bir faaliyeti enfastrüktür sahasında görülür. Enfastrüktür, askeri kuvvetlerin hareketi ve lojistik desteği için lüzumlu tesisler demektir. Bu tesisler meyanda, bilhassa hava meydanlarını, akaryakıt boru ve tesislerini, telli ve telsiz muhabere tesislerini zikretmek lâzımdır. Türkiye'ye bu mevzuda bugüne kadar umumî tutarı bir milyar liraya bâliğ olan büyük yardımlar yapılmıştır. Bunlardan, bilhassa muhabere tesislerinin sivil ihtiyaçlar için de kullanılabilmesi için mühim bir faktördür. Her ne kadar senelik tetkik çalışmalarının Amerikan ve Kanada askeri malzeme yardımının ihzarı ve tevzili üzerinde mühim bir tesiri oluyorsa da NATO'nun bizzat idare ettiği yardım olarak enfastrüktür programlarını görüyoruz. Millî ve milletlerarası askeri makamlar tarafından beraberce hazırlandıktan sonra yüksek NATO Komutanlıklarının tasvibiyle Konsey tarafından tasdik edilen bu programların teknik gözden geçirilmesi, tatbikatını ve mürakabesini, Enfastrüktür Komitesi ile Enfastrüktür Te-diye ve Terakkiler Komitesi yapmaktadır. Bu Komiteler, bir takım anlaşmalarda münderiç kaidelere göre çalışırlar ve projelerin gerçekleştirilmesinde en sağlam malî esaslara riayet edilmesini temin ederler. Bu bakımdan merî olan kaideler, her medenî memlekette carî olup akli selime ve genel malî idare esaslarına müstenit kaidelerden başka bir şey değildir. Ezcümle, her devlet, projeleri ihale etmeden evvel bütün NATO devletleri firmalarından ehliyetlilerinin girebileceği beynelmîl mü-nakasalar açmak ve en ucuz teklif veren firmayla mukavele akdetmek zorundadır; bundan başka, projelerin tatbikatında her devlet azamî tasarrufa riayet etmek ve askeri makamlarca artık lüzumu kalmadığı belirtilen tesisleri inşa etmemek veya inşaat başlamışsa en ucuz bir şekilde tasfiye etmek mecburiyetindedirler. Açıklanan malûmata bakılırsa, hava meydanları ve akaryakıt tesislerinde Bayındırlık Bakanlığının gösterdiği şayanı takdir ilerlemeler yanında, PTT Umum Müdürliğünün çalışmaları pek zayıf ve plânsızmış intibaini uyandırmaktadır.

UZUN VADELİ İŞLER VE

İKİNCİ MADDE

NATO, bundan başka, emeğin milletlerarası seyyaliyeti, sivil korunma, mü-tteçler ve yaralıların tahliyesi, Okyanus nakliyesi, kara nakliyatı, harp zamanında akaryakıt, kömür, çelik, gıda madde-

leri, sınaî ham maddeler ikmalî gibi uzun meseleler üzerinde geniş çalışmalar yapmaktadır. Bunlardan bizi en ziyade ilgilendiren ve en ziyade ihmale uğrayanı sivil korunma işleridir. Hakikaten, atomik harp devrinde, cephe muharebe edecek askeri birliklerin devamlı surette ikmalini temin etmek ve bu kuvvetlerin savunmakla mükellef buldukları maddî ve insanî kıymetlerini hassaten şehirlerde stratejik bombardımanlara ve radyoaktivite tesirlerine karşı korunmasını sağlamak lâzımdır. Bütün Müttefiklerimiz bu yolda bir hayli ileri gitmişlerdir. Bunun için, halkı devamlı surette eğitime tâbi tutmak gerekir; halbuki, bu yolda, herkesin gözünden kaçan bir kaç broşürün yayınlanmasından gayri hiç bir faaliyetimiz maalesef gözükmemektedir. Savunma masraflarımızın bugünkü umumî seviyesi içinde bu işlere de yer ayırmak mecburiyeti vardır.

NATO, Andlaşmanın 2 nci maddesine göre, üyeleri arasında iktisadî dayanışmaya büyük ehemmiyet verir. Haddizatında, bu iktisadî dayanışma OEEC, Beynelmîl Banka ve Fon gibi teşekküller sayesinde çok ileri bir seviyeye de ulaşmıştır. Ancak, iktisadî dayanışmayı daha az istişari bir şekle sokmak ve sahasını genişletmek bakımından bilhassa Avrupa memleketlerinde artan bir temayül mevcuttur. Az gelişmiş memleketlere yardım yapmaktaki iktisadî ve siyasî zaruretler bu bakımdan büyük bir tesir icra etmeye başlamışlardır. Bununla beraber, NATO Devletleri arasındaki iktisadî dayanışmanın artırılmasında, NATO bakımından, bu teşekkül Sekretaryası ve askeri organlarının, tavsiyeleriyle daha kat'î müdahalelerde bulunmalarından gayri bir terakki elde edilmesini mümkün görmeyenler ve NATO'nun iktisadî faaliyetini savunma meselelerine münhasır bırakarak genel iktisadî meseleleri münhasıran bu işlerle meşgul teşekküllerin yetkilerini arttırarak ve bunlara iştirâkin tarzını daha bağlayıcı bir hale getirerek tedvir etmek gerektiği kanaati da kuvvetlidir.

NATO, kültürel çalışmalara da büyük ehemmiyet atfeder. Esasen, NATO, bir takım kısa vâdeli siyasî maksatların gerçekleştirilmesi için kurulmamıştır. NATO'nun gayesi, Batı medeniyetini yaşatmaktır. Bu yolda, bütün NATO memleketleri arasında asırlardanberi mevcut geniş kültürel temas ve mübadeleler zaten devam etmektedir. NATO'ya düşen şey, NATO'nun bir tecavüz vasıtası olmadığını ve sulhe erişmek yolunda müessir bir adım teşkil ettiğini bilhassa bazı Avrupa memleketlerinin bir kısım halkına devamlı surette anlatmaya gayret etmektir. NATO'da bu mevzuda çalışan bir Komite mevcuttur.

UMUMİ SİYASET:

NATO'nun siyasî faaliyetine gelince... NATO'da Sovyet bloku siyasetini

devamlı surette tahlil tâbi tutan ihtisas grupları mevcuttur. Bu grupların çalışmaları üzerinde Konsey'in bilhassa Bakanlar seviyesinde yaptığı toplantılarda NATO Devletlerinin dünyanın bütün bölgelerinde tatbik ettikleri siyaset üzerinde samimî tartışmalar cereyan etmekte ve bu tartışmalara en küçük NATO devletleri dahi kiyasetle katılabilmektedirler. Bu tartışmalar, büyük devletlerin siyasetleri üzerinde önemli bir tesir icra etmektedir. Bu suretle, NATO, kendisine mütenaziren kurulmuş SEATO ve METO gibi teşekküllere faik olarak, Batı'nın dünya siyasetinin serbestçe tartışıldığı ve tesbit edildiği bir organ olmak yolunda günden güne inkişaf etmektedir.

Bu Dergi, NATO'ya mensubiyetiminin bize sağladığı faydeler ve bunun zarureti üzerinde ve durumumuzun Hindistan, Mısır ve Yugoslavya gibi memleketlere benzemediği hususunda daima durmuştur. Bu mevzu üzerinde tahlillere ilerde de devam edeceğiz.

ZİHNİYET DAVALARI:

NATO, bir teşekkül olarak, askerlik tekniğindeki ilerlemeler ve savunma masraflarına karşı ekonominin hassasiyetinin ziyadesiyle artmış bulunması dolayısıyla bu meselelerin, badema, ancak, çok-terafli bir müessesevî teşekkül sayesinde ve entegre bir komutanlık sistemiyle halledilebileceğinin idrâk edilmesi üzerine kurulmuştur. NATO çalışmalarına lâyıki veçhile iştirâk edebilmek ve bu çalışmalardan faydelenebilmek, her şeyden evvel, tesanüt ve tesanüh kaidelerine ve ilmî metodlara riayet sayesinde mümkündür. Atlantik Paktına ilk iltihak ettiğimiz zaman, bazı askeri muhitlerdeki muhafazakârlığın, yeni teknik ve telâkkiler karşısında çekingen davranması tabii bir vakiydir; ancak modern karargâhlardaki çalışmaların ve Amerikan Askeri Yardım Kuruluyla devamlı temasların genç subay neslimiz üzerinde çok müsbet tesirleri olmuştur ve bu tesirler kemale doğru ilerlemektedir. Bu genç neslin Silâhlı Kuvvetlerimizin idaresi üzerinde daha çok söz sahibi olmasını temin edecek tedbirlerin bir an evvel alınmasında Ordumuzun hayatîyetini muhafaza bakımından büyük faide vardır. Bizce asıl, 1953 başlarından itibaren bazı Hükümet mahfillerinde ve idarenin bazı yüksek kademelerinde beliren menfi bir zihniyet üzerinde durmak lâzımdır. Bu zihniyete göre, Müttefiklerimiz ve NATO dahil beynelmîl teşekküller, bize istediğimiz yardımı yapmakla mükelleftirler. Bizim bildiğimize göre, Türkiye'ye gereken yardımı yapmayı reddeden bir müttefikimiz veya beynelmîl teşekkül mevcut değildir. Ancak, yardım çok-terafli bir davadır. NATO ve OEEC gibi teşekküllerde yardım isteyenlerin yardım yapmak durumunda olanların tutumunu ve ekonomik ve askeri durumunu tartışmaları tamamen

caiz olduğu gibi yardım vereceklerin de yardım alacakların iktisadî ve askerî meselelerini tahlil ve tenkit etmeleri câizdir. Teşrih etmeye çalıştığımız menfi zihniyet ise, daima samimî bir işbirliğinin icaplarından kaçınmıştır. Samimî bir işbirliği her şeyden önce ilmî mefhum ve metodları kabullenmekle mümkündür. Yardım koparmak için, yanlış, derme çatma, eksik ve şişirme malûmat vermek, mânası herkesce malûm mefhumların târiflerini sun'î bir şekilde tahrif etmek, hattâ muhatapları emrivakiler karşısında bırakmaya çalışmak, müzakereleri mugalataya boğmak ve mev-

zu haricine çıkmak gibi usûller kimseyi tesir altında bırakmaz; bil'akis itibarı zedeler ve daha çok yardım etmek isteyenleri tereddüde sevkeder. Bu zihniyetin sahipleri, müttefiklerimizde sosyal ilimlerin ilerilik derecesinin, bu gibi manevraları derhal anıyabilecek seviyede olduğunu bilmiyebilirler; ancak, hiç değilse, bu gibi metodlardan nefretin, bütün Batı âlemi halk oyuna yayılmış olduğunu da idrâk edebilseler yeridir. Bircümle beynelmilel teşekküllerdeki itibarımızın arttırılması bugün yapılması gereken ilk islâhat hareketlerindendir.

blokun karşılıklı tavizlerle birbirlerine yaklaştıkları müşahede edilmiştir. Sovyetler atomik, batılılar ise klâsik silâhlara mutlak bir öncelik tanımakta ısrardan vazgeçiyor ve silâhsızlanma meselesinin merhaleler halinde bir bütün olarak gerçekleştirilmesi fikrini benimsiyorlardı. 1954 yılında meseleyi bir bütün olarak ele alarak önce klâsik ve sonra atomik silâhlarda yapılacak merhaleli bir silâhsızlanmayı teferruatıyla tesbit eden İngiliz — Fransız müşterek plânını, 1955 yılı Mayısında bu plânın anahatlarını benimseyen Rus teklifini ve Cenevre Konferansında ileri sürülen projeleri bu konuda ümit verici merhaleler olarak kaydetmek gerekir. İşte bu sırada, yani temel meselelerde anlaşma ihtimali belirdikten sonra, kontrol meselesi ön plâna geçiyordu. Kontrol organının Güvenlik Konseyine bağlı olup olmaması (veto meselesi), bu organın yetkileri ve kontrolün icra şekli (Havadan kontrol veya karada kontrol istasyonları kurulması) bu meselede ileri sürülen zıt tezlerin konusu oluyorlardı. Bütün bunlar uzlaştırılması imkânsız zıt fikirler olmaktan uzaktır. Bu husustaki tereddütler sadece siyasî atmosferin iki tarafın karşılıklı itimadını gerektiren bir anlaşma için yeter derecede olgunlaşmadığını gösteriyordu.

Londra Silâhsızlanma Konferansı...

Necat Erder

I

1954 yılında Birleşmiş Milletler Antlaşmasında "silâhların tahdidini için bir sistemin tesbiti" gerektiği belirtilmiş ve teşkilâtta bunun temini ve aynı zamanda silâhsızlanma konusunun da ele alınması için özel bir komisyon kurulmuştur. Böylece silâhsızlanma konusu, son on yıl zarfında, Birleşmiş Milletler genel kurulunda Güvenlik Konseyinde, özel komisyonda ve sonradan kurulan (Amerika, Sovyet Rusya, İngiltere, Fransa, Kanada temsilcilerinden müteşekkil) Silâhsızlanma Tâli Komitesinde görüşülmüş ve zaman zaman dünya halk efkârını ilgilendiren meselelerin başına geçmiştir. Konu, barışa götüren en kısa yol olarak, halk kütlelerinde her zaman büyük bir hassasiyetle karşılanmıştır. Fakat yakın zamana kadar mesele sadece bir propaganda vasıtası sayılmış ve ciddi bir şekilde ele alınmıyarak hayal kırıklığına sebep olmuştur. Barışı bu çeşit görüşmelerden çıkacak bir mucize olarak bekleyenler için bu, tabii bir neticedir. Barış ancak bazı temel şartların meydana gelmesinden sonra doğan bir atmosferde gerçekleşebilir, silâhsızlanma da sadece bu istikamette atılacak adımlardan biri olabilir.

Bugünlerde Londrada cereyan eden Silâhsızlanma Tâli Komitesi görüşmeleri bu konuyu tekrar ortaya çıkartmıştır. Fakat dünya askerî ve siyasî muvazenesinde son yıllarda meydana gelen değişmeler, bu defa, konunun ciddi bir şekilde ele alınması ve müsbet bazı neticelere varılması için gereken şartların mevcut olduğu intibahı uyandırmaktadır.

II

Şimdiye kadar silâhsızlanma meselesinde üç temel unsur ele alınmıştır (1) Klâsik silâhları sınırlamak, asker sayısını azaltmak ve kuvvetleri muhtemel ihtilâf bölgeerinden uzak tutmak (2) Atomik silâhların imalini durdurmak ve stokları yoketmek. (3) Anlaşmanın tatbikini temin etmek üzere bir kontrol mekanizması

kurmak. Bu üç meselede devletlerin davranışları, askerî durumları ile yakından ilgili bazı amillere uygun olarak değişmiştir. Bu bakımdan harp sonrası yıllarını üç devrede incelemek mümkündür: 1) Atom bombasının Amerika Birleşik Devletlerinin inhisarında bulunduğu fakat Sovyet Bloğunun klâsik silâhlarda tm bir üstünlüğe sahibolduğu 1945 - 1949 yılları 2) Sovyet Rusyanın atom bombasına sahibolduğu fakat klâsik silâhların halâ önemli bir yer tuttuğu ve batılıların bu sahada büyük gayretler sarfettikleri 1949 - 1953 devresi 3) 1953 ağustosunda ilk Sovyet hidrojen bombasının infilâkıyla başlayıp, her iki blokun atomik silâhlarda eşitliğe yakın bir muvazene halinde bulunmaları şeklinde devam eden devre.. Soğuk harbin başladığı ve en kesif şeklini aldığı ilk devrede her iki blok da silâhsızlanma meselesini gerçekçi bir şekilde ele almaktan çekiniyordu. Görüşmelere tarafların askerî sahadaki durumları hâkim oluyor yani Sovyet Rusya, Batılıların üstün oldukları atom silâhlarının tahribini Batılılar ise klâsik silâhların tahdidini ön plâna almayı teklif ediyorlardı. Üçüncü devrede ve bilhassa atom silâhlarında iki blokun eşit imkânlarla sahip oldukları anlaşıldıktan sonra, bir yandan klâsik silâhlar önemlerini kaybediyor, diğer taraftan silâhların tahrip gücündeki hudutsuz artış silâhlanmanın mânâsını değiştiriyor ve bu durumda harp artık taraflar için bir siyaset vasıtası olarak düşünülmiyecek kadar tehlikeli bir oyun haline geliyordu. İşte silâhsızlanma meselesinin ciddi bir şekilde ele alınması ve bir anlaşma ümidinin doğması bu devrede başlamıştır. Askerî durumdaki bu değişme silâhsızlanma meselesinin hallini kolaylaştıracak bir zemin hazırlamış bulunuyordu. Fakat dış politikaların yeni şartlara intibakında görülen güçlükler ve bu konuda siyasî amillerin oynadığı rol bunu geciktiriyordu. Son iki yıl karşılıklı bir deneme devresi olmuş ve herşeye rağmen iki

İşte burada siyasî şartlarda meydana gelen son değişmeleri gözönünde tutmak gerekiyor. Stalin'in ölümünü takibeden, bocalamalarla geçen iki yıldan sonra artık Sovyetler Birliğinin takip edeceği dış politikanın ana hatları belli olmuştur. Sovyet dış politikası Stalin devri metodlarını ve temel felsefesinin değiştirmiş bulunuyor. Dış âleme karşı mutedil davranma; Batı bloku ile mücadeleye değişik bir şekil verme ve bunu yeni bir sahaya intikal ettirme (az gelişmiş memleketlere iktisadî yardım rekabeti) şeklinde tecelli eden Sovyet politikası dünya siyasî muvazenesini yeni ölçülerle kıymetlendirmeyi gerektirecek mahiyettedir. Bu politika askerî meselelerden çok iktisadî rekabete önem vermekte ve yardım politikası finansmanı için muazzam bir yekûn tutan askerî masraflardan kısma yapılması gerekmektedir. Rusyada meydana gelen bu değişimin silâhsızlanma meselesine tesir edeceği muhakkaktır.

Nitekim Londrada cereyan etmekte olan görüşmelere iştirak eden Sovyet delegesi Gromyko, Fransız delegesi J. Moch'un ifadesiyle, silâhsızlanma konusundaki Rus davranışında tam bir istikamet değişmesi teşkil eden bir plân ileri sürmüştür. Klâsik silâhların ve asker sayısının tahdidini ön plâna alan bu teklif kontrol mekanizmasını da içine alan teferruatlı bir proje halindedir. Fakat plânın muhtevasından çok ileri sürülmesindeki zihniyet önemlidir. Batılı çevrelerde yeni Rus teşebbüsünün propaganda gayesi taşımayan ciddi bir teklif olduğu hususunda kuvvetli bir kanaat mevcuttur.

Fakat Stalin'in sert ve mütecaviz politikası karşısında kolayca birleşen batı bloku üyeleri daha mutedil metotlara başvurmuş yehi Sovyet politikasını tefsir

hususunda aynı kolaylıkla anlaşamıyorlar. Bu anlaşmazlık silâhsızlanma konusundaki Rus davranışına karşı tatbik edilecek hareket tarzının tesbitinde de ortaya çıkmıştır. Londradaki görüşmelere müşterek bir plân getirmiş olan İngiliz ve Fransız çevreleri Rus tekliflerini müsbet bir şekilde karşılamak istemekte ve karşılıklı tavizlerle bir anlaşmaya varmanın mümkün olabileceğini ileri sürmektedirler. Amerikalılar ise dünya siyasetindeki yeni havaya intibakta tereddüt göstermekte ve bu hususta büyük bir temkin ve şüphecilikle hareket etmektedirler. Burada batılılar arasında bir görüş ayrılığı ortaya çıkıyor. Fransız başbakanı Guy Mollet'in U.S. News and World Report adlı Amerikan dergisine verdiği beyanat bunu açıkça gösteriyor. Batı blokuna olan sadakatini ve gayesinin sadece tenkit yoluyla bu bloku değişen şartlara intibaka sevk etmek olduğunu ifade eden Mollet silâhsızlanma konusundaki anlaşmazlığı şöyle belirtmiştir: "Fransız — İngiliz plânı bütün tekliflerin bir sentezini yapmak istiyor. Rusların bu şekilde genel bir plânı reddedebilecekleri muhakkak değildir. Muhakkak olan şey Sovyetlerin silâhsızlanmadan büyük bir zaruret olarak bahsetmekte devam edecekleridir. Fakat Amerikalı dostlarımızın aşırı şüpheciligi kendilerini sadece "hayır" demeye sevk ediyor. Birle-

şik Devletlerin her hayır değişinde dünya amme efkârında bir muharebe kaybediyoruz. Birçok kimse şu neticeye varıyor: "Demek ki barışı isteyen Rusya'dır. Amerikalılar bunu arzu etmiyorlar"... Bu hataları tekrarlamakta devam edersek partiyi kaybederiz. "Halen Londrada devam eden görüşmelere hakim olan atmosfer budur. Buna Avrupa devletlerinin yüksek silâhlanma masraflarından kısmalar yapma temayülünü de ilâve etmek gerekiyor. Dünya politikasında yeni ve ümit verici bir devreye girmiş bulunuyoruz. Sovyet rejimi gerek Rus halk kütlelerine, gerek dünya halk efkârına dönülmesi çok güç vaatler yapmış bulunuyor. Bundan mümkün olduğu kadar fazla istifade etmek batılılara hiçbir zarar vermez. Bu hususta batı blokunun er veya geç birliğine varacağı muhakkaktır. Silâhsızlanma konusu iki taraf için de bir test mahiyeti taşımaktadır.

Görülüyor ki gerek askeri durum, gerek siyasî şartlar silâhsızlanma meselesinde müsbet bir neticeye varılmasına çok müsaittir. Gerçi bunun çok kısa bir zamanda halledilmesi beklenemez. Fakat daha uzun bir vadede bir anlaşmaya varılması çok muhtemeldir. İki blok arasındaki mücadelenin yeni bir şekil alması herhalde insanlık için dünyayı bir harbe sürükleyecek bir silâhlanma yarışından daha hayırlı olacaktır.

Doğu Batı Ticareti.

M. Selik

Son iki yıldanberi Sovyet Rusya ve Doğu Avrupa memleketlerinin genel ticaret münasebetlerinde önemli değişmeler ortaya çıkmıştır. 1953 yılına gelinceye kadar Sovyet Rusya ile siyaseten ve iktisaden kendisine bağlı Doğu Avrupa memleketlerinin genel ticaretlerinin büyük bir kısmı kendi aralarında yaptıkları ticaretten ibaretti. Gerçi bu gün de genel durum esas itibariyle budur. Yani Sovyet Rusya ile etrafındaki memleketlerin genel ticaret hacimlerinin asıl yüzdesi kendini aralarında meydana getirdikleri "Doğu dünyası piyasası", nda cereyan eden muameleler teşkil eder. Böyle olmakla beraber son iki yıldır Batı ile olan ticarî münasebetlerde bariz ve önemli değişmeler olmuştur.

Gerek Sovyetlerin ve gerekse ona bağlı memleketlerin genel ticaret hacimleri yıldan yıla devamlı bir gelişme ve artma kaydetmektedir. Kendi aralarındaki muamelelerin artma nisbeti aynı süratı göstermektedir. Yani meydana gelen artmalar daha ziyade Batı âlemi ile olan ticarî münasebetlerin artma nisbetlerinde kendilerini göstermektedir.

Sovyet Rusya ile Doğu Avrupa memleketlerinin ticarî muameleleri 1952

1954 devresinde mutlak rakamlarla şu şekilde dağılmaktadır:

(İthalât + ihracat - milyon dolar olarak)

		Ticaret Yekünü			
		Doğu		Batı	
		mem.	mem.	mem.	mem.
Sovyet Rusya	1952	5200	4100	1100	
	1953	5760	4750	1000	
	1954	6250	4900	1350	
Doğu Avrupa Memleketleri	1952	6750	4910	1840	
	1953	7630	7630	1780	
	1954	8870	6220	2150	

(Doğu Avrupa memleketleri: Doğu Almanya, Çekoslovakya, Polonya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristandır).

İşaret edildiği gibi, 3 sene evveline kadar Doğu Almanya, Çekoslovakya, ve Sovyetler Birliğinin "Doğu Dünyası Piyasası" dışındaki ticaretleri çok aşağı bir seviyede idi. Halbuki 1954 yılında Çekoslovakya'nın Batı ile olan münasebetlerinde %20 bir artış olmuştur. Artma nisbeti Doğu Almanya ve Sovyetler Birliği için %30-35 arasındadır. Mamafih bu arada Sovyetler Birliğinin olsun, diğer Doğu Avrupa memleketlerinin olsun kendi aralarında ki ticaret hacmi de artmış değildir. Fa-

kat bu artış 1954 yılında 1953 yılının %17 ne karşılık ancak %11 kadardır. Sovyetlerin doğu piyasasındaki Asyalı partnerleriyle olan ticareti bir gerileme, Avrupadaki komşularıyla olan münasebetleri ise ancak ufak değişmeler gösterirken, Doğu Almanya'nın Doğu piyasasının Asyalı azaları ile olan ticarî münasebetleri devamlı bir gelişme kaydetmiştir.

Polonya'nın doğu piyasası ile olan ticareti 1955 de %8 azalmış buna mukabil doğu bloku dışındaki ticareti 1:2 nisbetinde artmıştır.

Doğu Almanya 1955 de doğu piyasasında 1954 deki ticaret seviyesini muhafaza ederken Batıyla olan ticaretini %50 artırmıştır.

Romanya için de durum farklı değildir. Bu memleketin Batıyla olan münasebetleri aynı sür'atle artarken Doğu piyasasıyla olanlarında cüz'î değişmeler olmuştur.

Bu arada yalnız Çekoslovakya 1955 senesinde de umumî temayüle bir istisna teşkil eder gibi olmuştur. Bunun sebebinin, daha ziyade, 1953-54 Doğu piyasasıyla münasebetlerinde görülen gerileme olması mümkündür.

Bütün olarak Sovyet Rusya ile diğer doğu Avrupa memleketlerinin Batı ile ticarî 1955 yılında 1954 teki gibi devam etti. Yalnız 1954 te Batının Doğuya yaptığı ihracat fazla göstermişken 1955 yılında ihracat fazlası yön değiştirmiştir. 1953 yılından 1955 e kadar Doğu-Batı ticareti her iki istikamette aşağı yukarı %50 artmıştır.

Sovyet Rusya ve diğer doğu bloku memleketleri Batı Avrupa memleketlerine buğday, gıda maddeleri, kömür, petrol, kereste ihraç etmekte olup son zamanlarda da artan nisbetlerde mamul maddeler, makina ve teçhizat, ham demir ve pamuk satmışlardır.

Batıdan ise daha ziyade makina ve teçhizat ithal edilmektedir. 1951 yılında mühim miktarlara varan tereyağı ve et ithalâtı 1955 ticaretinde yer almamıştır. Polonya ve Doğu Almanya'da mahsülün iyi olmasına rağmen 1955 yılında da Batıdan hububat mübaayası önemli kalem olarak devam etmiştir. Doğu-Batı ticaretinde en önemli durumda olan memleketler Batı tarafında Birleşik Krallık, Batı Almanya, Fransa olup, bunlardan hemen sonra da Güney Avrupa memleketleri gelmektedir.

Doğu Bloku memleketleri Avrupa dışı ülkelerle de ticarî münasebetlerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Fakat bu ülkelerle yaptıkları ticaret Batı ile olan ticaretlerinin %40'ından daha azdır. Nisbette 1952 den beri fazla bir değişiklik de olmamıştır.

Doğu Avrupa memleketlerinin deniz aşırı memleketlerle ticaretleri tam iki taraflı anlaşmalarla yürütülmektedir. Bu durum gelişmeye oldukça mühim bir engel teşkil ediyorsa da 1954 yılında ticaret hacmi buna rağmen artmıştır. İki tarafta yer alan başlıca memleketler:

Çekoslavakya, Doğu Almanya, Polonya diğer tarafta Endonezya, Mısır Arjantin ve Brezilyadır. Bu memleketler Batı Dünyasının diğer azaları ile ticarî münasebetlerinde müvazenesizlik içinde olan memleketlerdir. Rusya ve diğer Doğu Bloku memleketlerinden satıldıkları malların çoğunu gıda maddeleri, başlıca ana ham maddeler (Çimento, petrol, kereste) ve bazı tekstil ve hafif sanayi mamulleri teşkil etmektedir.

Sovyet Rusya'nın deniz aşırı ülkeleri olan münasebetleri diğerlerininkinden daha fazla elastikiyete sahiptir. Bu durumu Birleşik Krallıklarla olan geniş çaptaki ticareti temin etmektedir. Münasebetler daha fazla çok taraflıdır. Ancak Arjantin ve İran'la yapılan ticaret tam iki taraflı anlaşmalara göre yürütülmektedir.

Doğu Blokunun A. B. D. ve Hindistanla olan ticareti önemli değildir. Hindistan'la olanının gelişmesine gayret edilmektedir. Hindistan bakımından, şimdiye kadarki durumun sebebi, Hindistan'ın dünya ticaretinde gayetle müvazene ve elastiki bir duruma sebep olmasıdır.

Doğu bloku memleketleri Avrupa dışı iktisadî ve ticarî münasebetlere büyük önem vermektedirler. Daha şimdiden birçok memleketle çeşitli iktisadî anlaşmalar yapmış bulunmaktadırlar. Elektrifikasyon işleri, demiryolları inşası, muhtelif sınaî tesisler, tersane ve gemi inşasına ait tesisler

kurmak için yapılan ve yapılmakta olan anlaşmalar bunlar arasındadır.

Önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilecek sanayi plânlarının bir çoğu bu Avrupa dışı ülkelerle yapılmakta olan ticaretin artacağı faraz'yesine dayanarak hazırlanmıştır.

Sovyetler Birliği ile diğer doğu bloku memleketlerinin Batı alemi ile ticaretlerinin artmakta olduğu bir vaktadır. Bunun sebepleri neler olabilir? Başlıca iki ihtimal hatıra gelmektedir:

Doğu Avrupa memleketlerinin kendi aralarındaki ticaretin en önemli kalemeleri makine ve teçhizat idi. Yatırım faaliyetlerinin eski tazyikini kaybetmesi bunlar arasındaki ticaret hacminin ve nevinin değişmesi sebep olmuş olabilir. Bir ikinci ihtimal olarak milletlerarası işbölümünün potansiyel faydalar arzettiği, hususî olarak da ihtiyaç duyulan gıda maddeleriyle ham maddeler için Batı piyasalarının müsait arz kaynakları teşkil ettikleri kanaatine varılmış olması ileri sürülebilir.

Mamafih bu gelişme hiç bir şekilde doğu bloku memleketlerinin kendi aralarındaki ticaretin bir duraklamaya uğrayacağı manasına gelemmez. İlerideki inkişaf imkânları memleketler arasındaki iktisadî ve ticarî işbirliği program ve münakaşalarının ana meselesini teşkil etmektedir. Nitekim geçenlerde toplanan 29. Komünist Partisi Kongresinde bu mevzu dair söylenenler bu görüşü kuvvetle teyit eder mahiyettedir.

Batının insan hakları anlamları.

Aynı yazıdaki (Türkiye'nin cemiyet nizamı ve medeniyet idealleri bakımından hür dünya bağlılığı, insan haklarına, demokrasiye, batı medeniyetinin kıymet hükümlerine merbutiyetinden dolayıdır. Yoksa NATO, METO veya OEEC de olduğundan değil) şartlarına gelince..

Şüphesiz ki bu sözler, batılı dostlarımızla, bir toplantıda, bir kokteylde söylenecek tatlı ve hoş gidecek kelimelerdir. Fakat olgun bir derginin dış politika tefsirleri arasına karışması muhtemelen- tebessümler yaratabilir.

Her iki blokta da, Batıdan Uzak Doğuya kadar, "insan haklarının, hürriyetin, demokrasi"nin ayaklar altına alınması dün de, bugün de devam edegelmiştir. Her iki tarafa "insan hakları"na düşman memleket ve idarecilerle işbirliği, hattâ ittifak yapmışlar, ve yapmaktadırlar. Dünyanın muhtelif yerlerinde bugün hâlâ silâhlar patlamaktadır. Bunların büyük bir kısmına "demokrasiye ve batı medeniyetinin kıymet hükümlerine bağlı" irili, ufaklı bir takım devletlerin de methaldar oldukları tartışma konusu olabilir. Franko İspanyası, Salazar Portekizi, Nuri Sait Paşanın İrakı, Diem'in Viyetnamı, Tito Yugoslavyası, Batılılar tarafından pekâlâ işbirliğine kabul veya sevk edilmişlerdir.

...Katyn ormanları faciasından, Kırım ve Kafkasya tehcirlerine kadar Sovyetler rejimi ve idarecileri "fikri hür, vicdanî hür" insanlar tarafından haklı olarak itham edilmektedir. Ancak aynı insanlar dün ve bugün Batılı birçok dost veya müttfikimizi muhtelif "icraat"larından dolayı tenkit etmekte ve ayıplamaktadırlar. İngilterenin Kenya ve Malaya'da, Fransa'nın Fas ve Cezayir'de Amerika'nın Guatemala ve Hindistan'da yaptıkları veya yapmak istedikleri, sizler de gayet iyi biliyorsunuz ki, "insan haklarına ve hürriyetlerine merbut" cemiyetlerin samimi tezahürleri değildir.

Türkiye aleyhtarı hislerin uyanması.

Ancak politikada realiteler, muayyen bir sahadan sonra sübjektif mahiyetten öteye geçmeyecek olan, bu çeşit mülâhazalar veya kriterler tarafından tayin edilememektedir. Bugünkü iktisadî menfaatler düzeni, baskül politikasına pek te elverişli olmayan, bir kuvvetler dengesi yaratmıştır. Bu dengeyi bozacak veya takviye edecek, ne bizim platonik demokrasi tezahürlerimizdir, ne de ateşli teminatlarımız. Bütün mesele, anahatların ve prensiplerin içinde kalarak bunlar zaten 25 yıl evvel çizilmiştir- Doğulu veya Batılı, Güneyli veya Kuzeyli milletler arasında, tarihimizin, mevkîimizin ve bilhassa devrim geleneklerimizin isimlerine lâ-yık bir rol oynayabilmemizdir. Bu rol, beynelmîlel sahadada, daima pasif, daima çekimser, daima menfi kalmak ol-

Sovyetlerle Münasebetlerimize Dair ..

Aydemir Balkan

Ciddiyet ve olgunluğuyla tanınmış derginizin 1 Mart sayısındaki "Son Sovyet Teklifleri ve Türkiye" başlıklı yazının birçok kimseleri şaşırtmış, hele bazı satırlarla sizlerde, hem millî, hem beynelmîlel plânda, tarafısız tahlil endişesi olduğuna inananları hayal sukutuna uğratmış olması muhtemeldir.

Basınımızın, büyük bir çoğunluğuyla, üç dört yıldanberi dünya olaylarının inkişafı karşısında hayli "menfi" bir durum takındığı bir hakikatdir. Bu çekimser ve şüpheli durum o kadar mübalâğa edilmiştir ki, zamanla "kraldın fazla kralçılık" a has bir ruh haletine - topyekûn - girilmiştir. Bu halet ancak dünyada gerginliğin devam ettirilmesinde menfaatleri olan gruplar üzerinde faydalı olabilir; bunlara sizler de elbet vakıfsınız. Fakat bu gruplar artık ne derecede kuvvetlidir?..

Cenevre konferansıyla neticelenen Doğu-Batı yakınlaşma teşebbüslerinin

son yıllarda her iki taraftan da samimiyetle yürütüldüğünü kabul etmek gerektir. Her iki blokta savaşın "müşterek intihar" demek olduğunda mutabık kalmışlardır. Fakat barış, sağlam ve devamlı bir barış yolundaki her teşebbüsün basınımız tarafından muntazaman kötü veya önemsiz haberler olarak karşılanması muhakkak ki "Sovyetlerle münasebetlerimizin inkişafını arzu etmiyoruz" diyebilen bir Dışişleri Bakanının -ve Hükümetinin- zihniyetine lâyiktir. Rolümüz ne dereceye kadar önemli olursa olsun, bu zihniyet devam ettiği takdirde Sygman Rhee'nin veya Çan Kay Şek'in bugün düşükleri gülünç duruma sürüklenmemiz mukaddirdir.

Onun için ciddi ve olgun olduklarına şüphe olmayan yazılarınızda "hususî" anlam"lara, "sezis"lere, "ilhamlı yorumlar"a yer verirken her iki yönde de müsbet bir araştırma yapmanız sizleri zevkle takip edenleri ancak sevindirecektir.

mamalıdır. Uzun veya kısa vadeli menfaatlerimiz milletlerarası münasebetlerde çeşitli teşebbüsleri -menşeleri Sovyetler de olsa- bünyesinden ve politik kuvvetinden emin bir devlet olarak, soğuk ve ağırkanlılıkla karşılamamızı, bunları lehimize kullanmayı bilmeyi emretmektedir. Hele bu teşebbüsler, ticari ve iktisadî sahalarda olursa, Batılı bir çok müttefikimizin yaptığı gibi bunların kendimiz için verimli ve çıkarlı yollarını titizlikle -hattâ hasislikle- aramamız, bizim için yazdığımız "Türkiye aleyhtarı" hisler uyandırmaktan ziyade, bil'akis son yıllarda muhtaç olduğumuz devlet ve cemiyet itibarımızı ifade edebilir. Onun için kullandığımız "şantaj", "derunî maksad" ve "Amerika'da Türkiye aleyhtarı hisler uyandıрма siyaseti" gibi tabirler, basınımızın yıllardır tuttuğu "menfi" durumdan ve idarecilerimizin "dümen suyunu takip etme" politikasından pek te farklı sayılmasa gerektir. Ancak, şimdiye kadar lüzumundan fazla merbut göründüğümüz "insan hakları ve demokratik hürriyetler" idealine acaba Kanada, Danimarka, Hollanda veya Norveç bizden az mı bağlıdırlar?..

NATO'ya veya "Batı medenî alemine" merbut bir çok devlet Sovyetlerle alışveriş, ticari ve iktisadî anlaşmalar, ve işbirliği yapmaktadırlar. Acaba bu devletler Amerika'da "kendi aleyhlerine hisler" mi uyandırmaktadırlar?.. Derginizin Dış politika sütunlarında pek az yer verdiğiniz bazı olaylar vardır ki okuyucularınıza hatırlatmak faydalı olur. Geçen ay Danimarka Başbakanı Moskova'da Sovyetlerle yeni ticarî akorlar imzalamıştır. İsveç idarecileri kendilerine bir ay kadar evvel tekaddüm etmişlerdir. İki ay evvel Norveç'te Sovyet yapısı -ithal malı- kamyonlar ve otomobiller görmüştüm. Dostlarım benim hayretime, hayret etmişlerdi. Norveç Başbakanı, İktisadî bakanı ile beraber yılbaşından evvel Sovyetlerle -Moskova'da- ticaret anlaşması imzalanmıştır. Norveç kuzeyde müşterek hudut olan Pasvik nehri boyunca Ruslarla beraber elektrik santralleri inşa ettirmektedir. Kanada bu yıl, hububat fazlasının büyük bir kısmını Rusya'ya vermiştir. Danimarka tezgâhları Sovyetlere yeni anlaşmalar gereğince petrol gemileri yapmaktadırlar. Londra, Paris ve anlaşmalar gereğince petrol gemileri yapmaktadırlar. Londra, Paris ve Moskova arasında Devlet şefleri yeni ziyaretlere hazırlanmaktadırlar.

Bu devletler NATO üyesidirler. İsveç NATO üyesi değilse de batıya ve prensiplerine bağlılığı -en az bizimkiler kadar- sağlamdır. Fakat Sovyetlerin iktisadî tekliflerini ne "şantaj" diye reddederek başkalarına yaranmaya çalışmışlardır ; ne de Amerika'da kendi aleyhlerine cereyanlar doğmasına endişe etmişlerdir.. Bu kompleks anlaşılın sadece bize mahsustur.

Sosyal kıymetlerin dayanağı.

Fakat, meselâ, Norveç Sovyetlerle ticarî anlaşma yaptı diye ne NATO, ne de "Batı medenî alemine" karşı bir gevşeme göstermiştir. Hattâ iki ay evvel karasularına fazlaca sokulan 17 büyük Rus balıkçı gemisi yakaladığı gibi -900 Rus gemicisi ile beraber- enterne etmiştir! Sosyal bünyesi ve siyasi karakteri sağlam milletler için dostluk başka, düşmanlık başka, alışveriş ise bambaşkadır.. Fakat -burada meselenin esasına geliyoruz- gerek Norveç'in, gerek İsveç'in devlet adamları, bütün politik kuvvetlerini cemiyet düzenlerinin kendilerine tabii olarak verdiği sağlam temellerden almaktadırlar. Bu cemiyet düzeni, bütün manasiyle sosyal ve ekonomik hürriyetlerden, millî servetin hakkaniyetle dağıtımından yaratılmıştır. İskandinav memleketlerinde Bakanların makam arabaları dahi yoktur, maaşları bir mütehassis işçininkinden fazla değildir. Cemiyette bizimki gibi korkunç sınıf ve servet farkları yoktur. Her plânda geniş güven sağlayan, icabında her iki tarafta da zehir gibi dil kullanan, her Devlet adamıyla eşit ve şerefli şartlarla konuşan ve bakışan, iftiraldan, şantajlardan korkmayan -muhtemelen hatırlarına dahi getirmeyen- bu idareciler, engin popülaritelerini memleketlerindeki sosyal kıymetlerin adil dağıtımından almaktadırlar. Bundan dolayı yazımın başında kullandığım "tebessümler" tabirini hoş görmek icab etmektedir.

Çünkü FORUM'un kıymetli yazarları herkesten iyi bilmektedirler ki merbutiyemizi iddia ettiğimiz insan haklarına riayet, Batı anlamında demokratik hürriyetleri sağlama gibi prensipler, son yıllarda daha da şiddetli olarak mütemediyen asıl kendi memleketimizde çiğnenmektedir.

Mektubumun son paragrafında da özet olarak: "Batı ile sağlam ittifaklarımızın prensiplerine zarar vermeden Doğu ile Cenevre'den beri bağlayan karşılıklı yaklaşıma ve uzlaşma havasına uyabilmemiz için", Devlet adamlarımızın kıyefatlı olmadıkları ileri sürülerek "maceracı" politikacılar elinde "-bilhassa Amerika ile iktisadî müzakerelerin çıkmaza girmiş görüldüğü bugünlerde- bir (şantaj) politikasının kozları olabilir. Sosyal tabakaları arasında bu kadar geniş uçurumlar olan ve bu uçurumlar gittikçe derinleşen bir memleket düzeninde bunun sergüzeşt karakterine dikkati çekmeniz, zamanında, belki de icab edecektir" denmektedir.

FORUM'UN AÇIKLAMALARI

I. FORUM, pasif bir "dümen suyu" politikasının daima aleyhinde olmuştur.

Dergimiz bil'akis, batılılararası tesañüdün demokratik ve dinamik karakterine her zaman dikkat nazarını çekmiştir. Kanaatimizce, Batılı Devletlerin ana prensiplerinde anlaşlıktan

sonra, bu prensiplerin tatbikatı üzerinde tesamüh dairesinde tartışmalara girişmeleri bu tesanüdün hayatiyetine delil teşkil eder; ve bu, Batı'nın Sovyet Blokuna üstünlüğünün en bâzı olarak gözüktüğü hususlardan biridir. Bahse konu Notumuzda, Sovyetlerin muayyen bir zamanda giriştikleri muayyen bir teşebbüs dolayısıyla tahliller yapılırken varılan neticelerin sayın Balkan tarafından dümen suyu politikası taraftarlığı olarak tefsir edilmesini acele bir hüküm olarak telâkki ediyoruz. Amma, Sayın Balkan da takdir eder ki hiç bir sebep yokken şu veya bu Müttefiklerimizle tartışmaya girişmek de anlaşılır şey değildir. Tartışmaya girişmek için makbül bir sebep varsa Müttefiklerimizi halk oyunda aleyhimizde hisler uyanması ihtimali de icabında göze alınmayacak bir şey değildir; meselâ, Cezayir meselesi hakkında Fransa'yı niçin tenkit etmeyelim? Lâkin, iktisadî sahada milletlerarası işbirliğinin en basit icaplarına bile riayet etmeyeceğiz; sonra da hâlimizden Müttefiklerimizi sorumlu tutacağız. Bu arada, bir "şantaj" politikasına tevessül ettiğimizi bir an için farzedelim, bu sebepten aleyhimize hisler doğması kadar yersiz birşey olabilir mi?

2. Sayın Balkan'ın mezkûr Notumuzdan aldığı cümle bu Notta mevcut değildir. Bu cümle kendisinin o Notu anlayış tarzının bir özetinden başka bir şey değildir. Bununla beraber, bu anlayış tarzıyla -tamamlanması şartıyla- biz de mutabıkız. Muhakkak ki Türkiye'nin hür dünyaya bağlılığı, sırf NATO, METO, OEEC ve diğer teşekkülere mensubiyetinden ileri gelmez; muhakkak ki bu bağlılık, herşeyden evvel, Türkiye'nin insan haklarına, demokrasiye ve batı medeniyetinin kıymet hükümlerine bağlılığından doğar. Ancak, biz de şunu ilâve edelim ki Türkiye'nin bu teşekküllere mensubiyeti, memleketimizin içinde bulunduğu pek uzun vâdeli şartlardan, hür dünyanın kıymet hükümlerini muhafaza ve savunma zaruretinden ileri gelmiştir. Hür dünyanın kıymet hükümlerine bağlı Hindistan gibi, İsveç gibi, İsviçre gibi başka memleketler de vardır ki bunlar bizimkilerden farklı şartlar içinde bulunmalarından ötürü bu gibi teşekküllere dâhil bulunmaktan kaçınılabirler ve hattâ bu gibi teşekkülleri reddedebilirler. Bu keyfiyet muhakkak ki onların hür dünyaya mensubiyetlerine hâlel getirmez. Fakat, tekrar edelim, Türkiye için böyle bir "dilemma" mevcut değildir; ve bizim bu teşekküllere mensubiyetimizi hür dünyaya bağlılığımızla bir ayniyet münesebeti içerisinde mütalâa etmek yanlış telâkki edilmemelidir.

Biz, demokrasinin, insan haklarının ve batı medeniyetinin kıymet hükümlerinin, sadece kokteyllerde bahsedilebilecek ve aksi takdirde tebessümler doğurabilecek hafiflikler olduğu kanaatinde değiliz. Sayın Balkan'la,

bu kelimelerin, temayülleri o kıymet hükümlerine uymayanların ağzında boş bir klişeden ibaret kalacağı hususunda tamamen mutabık kalabilirsek te, aynı kelimelerin Forum'da muhtevalarının bütün şümül ve derinliğine müdrük olarak kullanıldığından herkes emin olabilir.

3. Bazı Müttefiklerimizin bazı hareketlerinin demokrasi ve insan haklarına uygun sayılmadığı muhakkaktır. Bununla beraber, ummak isteriz ki Sayın Balkan verdiği misalleri umumileştirmemekte ve bu misallerini de birbirlerine tamamen benzer telâkki etmemektedir.

Sunu da unutmamak lâzımdır ki dış politikada realist olmak zarureti vardır. Dış politikada realist olmak demek, demokrasi ve insan haklarını korumak idealinden ayrılmak demek değildir. Bundan maksat, bu gaye yolunda hareket ederken kullanılan metodları, karşı tarafın da realizmini unutmuyarak, değişen zaman ve mekân şartlarına uydurabilmektir. Bu itibarla, Birleşik Amerika'nın, meselâ Franco İspanya'sıyla ittifaka yakın anlaşmalar imzalamış olması, Birleşik Amerika'nın dış politikasının demokrasi ve insan haklarını korumaya mâtufluk olmadığı mânâsına da; hâlihazır İspanyol rejiminin Birleşik Amerika tarafından tavsible karşılandığı mânâsına da gelmez; sadece, hür dünyanın maksatları uğruna İspanya'dan istifade etmek istendiğini gösterir.

Herhâlde suna inanıyoruz ki Müttefiklerimizden bazılarının şurada burada demokrasi ve insan hakları bakımından -icabında Dergide de- tenkid edilen hareketleri umumî ve hâkim bir temayülün ifadesi değildir. Bunları arızî veya kısa vâdeli icablarla izah etmek hakikatlere daha uygun olur. Bu itibarla, sırf bunlara bakıp Sayın Balkan gibi Amerika'nın, İngiltere'nin ve Fransa'nın insan haklarına merbutiyette samimî olmadıklarını iddia etmeyeceğiz. Bu memleketlerin insan haklarına ve demokrasiye bağlılıklarının temelliliğini, biz, en ziyade, o memleketler vatandaşlarının bizzat bu gibi hareketleri tenkid edebilmek hürriyeti sayesinde sahip oldukları tashih ve terakki imkânlarında görüyoruz. Oysa ki Sayın Balkan da pek âlâ bilir ki Sovyet blokunda insan haklarına muhalif en ağır hareketleri en ufak bir şekilde tenkid imkânı hâlâ yoktur; hatta üstelik, bazı geçmiş hâdiselerin tenkidinin bile Devlet ve Tek Parti eliyle tertiplendiği ve teşkilâtlandırıldığı görüyoruz.

4. Sovyetlerle ticarî münasebetlerimize gelince, Demir Perde memleketleriyle, bittabi COCOM ve ve CINCOM'un tahditleri dairesinde ticaret yapmaktayız. Okuyucularımız bu sayıda doğu-batı ticareti hakkında bir not bulacaklardır. Kanaatımızca, Sovyetlerle Türkiye'nin ve genel olarak hür dün-

yanın devamlı ticarî münasebetlerini engelliyen bazı amiller vardır. Bunların başında, Sovyet iktisadî politikasının, Sovyet siyasî hedeflerinin bir vasıtası olarak kullanılması gelir. Sovyetler, hür dünyanın aksine, ticarî münasebetlerinde gerek alıcı, gerekse satıcı olarak çıkarken, daima bir monopolcu olarak karşımızdadır. Yugoslavya'ya yaptığı gibi, siyasî hedeflerine göre Sovyet ticaretini bir tazyik vasıtası olarak kullanabilmektedir. Türkiye'de ise, Demir Perde memleketleri meselâ Pamuğa milletlerarası piyasadaki rayiçten %50-80 fazla fiat vererek iç fiatlarımızı yükseltirken, öbür taraftan meselâ demir ve çeliğe normal dış piyasa fiatlarından %100 den fazla fiat ödettirmektedirler. İşte son yıllarda Türkiye'nin iç enflasyon yüzünden Doğu Bloku ile ticarete sürüklenmesi, iki taraflı ticaretle, ticaret hadlerinin aleyhimize inkişafına sebep olmuş ve ekonomimizi mutazarrır etmiştir. Türkiye gerek iktisadî sistem gerekse, tabii ticaret ortağı olma bakımından hür dünya ile münasebetlerini geliştirmek ve normalleştirmek zorundadır. Türkiye'nin iktisadî gelişmesi buna bağlıdır. Birçok milletlerarası kurulla girişmiş olduğumuz işbirliği bize istikbalde hakikî menfaatlarımızın istikametini göstermektedir. Bugün kendi hatalarımızla dış ticaretimizi sapladığımız bataktan kurtarmak için, hem siyasî hem de aynı zamanda iktisadî maliyeti çok yüksek olacak bir pazarlıkla Sovyetlere yönelmemiz, uzun vadeli menfaatlarımız bakımından zararlı bir macera olacaktır.

5. Sovyet blokuyla kültürel münasebetlere gelince.. Sırf artistik ve teknolojik sahalarda, prensip itibariyle, mübadelelerin aleyhinde değiliz. Nitekim, bütün Batı Devletleri Sovyet blokuyla bu gibi münasebetlerini gitgide artan ölçüde sıkılaştırmak yolundadırlar.

Asıl mesele, bilhassa felsefî ve sosyal sahadadır. Herkesçe mâlûmdur ki Sovyetler bilhassa komünist partileri vasıtasıyla, Batı'da kendi ideolojilerinin propagandasını, umumiyetle, en geniş ölçüde yapabilmektedirler. Buna mukabil, Batı dünyası, Demir Perde arkasında böyle bir imkâna hiçbir surette mâlik değildir. Son Cenevre Konferansında Fransa Dışişleri Bakanı Mösyö Pinay'ın karşılıklı olarak tahditsiz kültürel temaslar yapılması yolundaki anlaşma teklifini Mösyö Molotof'un reddetmekte gösterdiği isticâl bu bakımdan pek dikkate şayan değil midir? Ruslar, Batı ile bu mevzuda yapacakları umumî bir anlaşma çerçevesi dâhilinde türk siyasî ilimler profesörlerinin meselâ Taşkent Üniversitesinde tam bir serbestî içersinde konferans vermesini temin etsinler; biz de onlara Türk Üniversitelerinde tam bir serbestî içersinde tartışmaktan zerre kadar çekinmiyeceğiz.

6. Sovyetlerle münasebetlerimizin gerginleşmesine sebep olan siyasî ve askerî âmillerin onlarla aramızda iki taraflı olarak görüşülmesine gelince.. Burada, "temas" ile "müzakere" arasında bir tefrik yapmalıyız. Temaslar, diplomatik misyonlar sayesinde ve Birleşmiş Milletler'de esasen her zaman vuku bulmaktadır. Temaslarda karşılıklı durumların izahıyla iktifa edilir; ancak işi hâl niyetiyle karşılıklıya geçirilirse -ki o zaman icabında tâvizler verilecek, vaziyetler terk veya tâdil edilebilecektir- bu temaslar "müzakere" olarak tavsif edilebilir. Normal diplomatik temasların üzerinde yüksek seviyede resmî ziyaret şeklindeki temaslara da, prensip itibariyle, aleyhtar değiliz. Ancak, bunların şekil ve zamanını tâyin etmek de ayrı bir meseledir. Son Rus yanışma manevralarının zamanının intihabı hususundaki görüşlerimize binaendir ki böyle resmî ziyaretlerin şimdiki hâlde pek mevsimsiz olacağı fikrindeyiz.

İki taraflı müzakere yapmak için ise, bir kere, Sovyetlerle iki taraflı siyasî ve askerî mevzularımızın neler olacağını tesbit etmek lâzımdır. Aras barajı meselesine mûmâsil böyle iki taraflı meseleler bittabi vardır; amma, Türkiye, bizim bildiğimize göre, bu gibi mevzularda daima müzakereye âmâde olmuş, ve, iyi niyeti karşı taraftan pek uzun zaman beklemek mevkinde kalmıştır. Yoksa biz, Kremlin hâkimleriyle karşılıklıya geçip silâhsızlanma, termo-nükleer silâhların men'i, Batı ve Doğu askerî koalisyonları, Almanya'nın birleştirilmesi, Ortadoğu'nun sükûna kavuşturulması, Çin'in statüsü gibi meseleleri mi hallededeceğiz? Bunların iki taraflı olarak hiçbir memleket tarafından halledilemeyeceği bedhîdir. Kaldı ki Sovyetler, Boğazlar'la bazı Doğu Vilâyetlerimiz hakkındaki taleplerinden vazgeçivermekle memleketimizin içinde bulunduğu emniyetsizlik şartlarını da bir anda bir emniyet hâline mi çevirmiş oldular? Bütün bir dünya için, esasta Sovyet blokunun sebep olduğu genel emniyetsizliğin şartları hâlâ o kadar mebzûlen ve o derece kuvvetle mevcuttur ki, son Cenevre Konferanslarında, bu konferansların harp tehlikesinin azalmış olmasındaki müsbet hizmetlerini de inkâr etmemekle beraber, olsa olsa bir "hava" yaratmaktan daha fleri bir muvaffakiyet sağlanamamıştır; ve Türkiye için de emniyetsizlik, herkes için olduğu gibi, mintakavî değil, cihanşumûldür. Bu da ancak, henüz muallâktaki bütün cihanşumûl meselelerin çok taraflılığı sağlayan bir prosedür dairesinde halledilmesine ve teminata rapte dilmesine bağlı bir davadır.

7. Dergimiz hiçbir zaman, "sulh içinde birlikte yaşama aleyhtarlığı" ve "soğuk harp taraftarlığı" gütmemiştir.

Hatta, bu hususta bazı resmî davranışlarımız burada tenkit edilmiştir. (Ancak, şunu da söyleyelim ki bu tarz davranışlar, ezümle, Mareşal Bulganin ile Mösyö Krusef'in Belgrad'ı ziyaret edecekleri öğrenilir öğrenilmez, sanki Yugoslavya tekrar Demirperde'ye geçecekmiş telâşına kapılıp, tek başımıza, son derece sınırlı ve hakimâne bir eda ile Yugoslav idarecilerine hitaben açık ihtarnameler neşretmenin teşkil ettiği diplomatik gaf gibi - münferit kalmış, ve, çok kere, hâdiseleri tâkip ve yeni meseleleri kavramakta bazı kimselerin geç kalmalarından ileri gelmiştir. Buna mukabil, Hükûmetimizin umumî hattı hareketindeki azamî ihtiyatlılık -bilhassa Fransız basınında- bazen de yanlış haber veya eksik havadislerle istinaden, haksız yere soğuk harp taraftarlığı şeklinde tefsir edilmiştir). Soğuk harp taraftarlığı başka; buna mukabil, Sovyet politikasında görülen tahavvüllerin ne derece-

ye kadar devamlı, uzun vâdeli ve bün-yâfîi değişmelere işaret teşkil ettiği hususlarda ihtiyatlı davranmak başkadır. Düşüncemizi tasrih edelim: Biz, hiçbir vâkıf, Sovyet dünyasında görülen tahavvüllerin bu neviden değişmelerin başlangıcını ve Sovyetlerin şu veya bu yoldan dünyaya hakim olmaları için vaz geçmek yoluna girdiklerini gösterir bir emare teşkil etmediğini iddia etmedik; söylediğimiz şey, müşahade edilen yeni hâdiselerin şimdiki halde bu gibi şumüllü değişmelerin vuku bulduğu veya bulacağı yolunda kâfi emareler olarak addedilemeyeceğidir.

8. Sayın Balkan'ın mektubundan hulâsaten aldığımız son fıkraya ise, kendisinin, tenkid ettiği Notumuzla tamamen mutabık olduğunu gösteriyor. Yalnız öyle anlaşılıyor ki Sayın Balkan, "şantaj" dan bahsetmenin zamanı gelip gelmediğini henüz tesbit etmiş değildir.

Bizim takdirimize göre ise, bu hu-

susu aktüel bir mesele hâline sokarı muhtelif sebepler mevcuttur.

9. Netice olarak diyebiliriz ki Sayın Balkan bahse konu Notumuzu yanlış anlamış ve kendisini meşgul eden meseleler içersinde ona yanlış bir yer vermiştir. Bazen de kendi ifade şeklini düşüncesi muvacehesinde vuzuhla tesbit etmemiş intibamı bırakıyor. Bunun haricinde, Sayın Balkan, bizde pek az kimsenin vâkıf olduğu çok mühim meselelere temas etmiştir. Kendisi, bu meselelerin basınıımızda kâfi derecede münakaşa edilmediği noktasında da tamamiyle haklıdır. Diğer taraftan, fikirleriyle, Dergimizde yayınlanan fikirler arasında esasta büyük bir ayrılık bulunmadığı kanaatindeyiz. Nitekim, Dergimizi öteden beri tâkip edenler bu hususu müşahadeye güçlük çekmeyeceklerdir. Sayın Balakan'a, bu hususlarda yeniden açıklamalarda bulunmak fırsatını bize verdiğinden dolayı teşekkür etmek isteriz.

İncelemeler

Amerikan Demokrasisinde Din ve Devlet Ayrılığı

Dr. İlhan ARSEL

Amerikan cemiyetinin siyasi ve hukukî hayatında en son söz hakkına sahip ve anayasa meselelerinin halinde bir nev'î nihai merci rolünü oynayan Âli Mahkeme (Supreme Court), bundan 8 yıl kadar evvel vermiş olduğu bir kararında, umumî devlet mekteplerinde, mecburî veya ihtiyarî, din tedrisatı yapılamayacağını beyanla öğretim sisteminin dinî tesir ve müdahalelerden uzak tutulması gerektiğini ve demokratik bir cemiyetin ancak bu temel esasına istinad edebileceğini belirtmekte ve şöyle demektedir: "...Devlet ve Din, ancak kendi sahalarında birbirlerine karşı hür ve müstakil kaldıkları takdirde, hedef edindikleri gayeye ulaşmak bahsinde en verimli faaliyet imkânına kavuşabilirler."

Amerikan anayasasında yer alan ve Din ve Devlet işlerinin yekdiğerinden tamamiyle ayrılması gerektiğini amir hükümün tatbikiyle ilgili bu karar Yüksek Mahkemenin bu mevzuda itihaz etmiş olduğu kararların ne ilki ve nede sonuncusu, fakat şüphesiz ki Din'e bu kadar bağlı bir cemiyette Din ve Devlet tefriki lüzumunu tebarüz ettirmesi bakımından en hususiyet arzedeni olmuştur. Bu kararın dayandığı esbabı mucibeyi kısaca ve özlü bir şekilde hülâsa etmeden önce

Din ve Devlet ayrılığı mevzu'unda Amerikan anayasa hayatına hakim olan bir iki noktayı kısaca hatırlatmakta fayda olacaktır.

1) Din ve Devlet işlerinin ayrı kalması bahsinde Kurucuların düşündükleri:

Amerikan Anayasasına babalık etmiş olan Madison, Hamilton ve Jefferson gibi mütefekkirler, hakikî ve samimî bir "Din'in" hiç bir zaman Devletin müzaheret ve yardımına muhtaç olmayacağını; topluluk içerisinde yaşayan fertlerin, dinî inançları ne olursa olsun, hiç bir şekil ve suretle ve hiç bir bahane ile, din müesseselerinin maddî ve malî yardımına mecbur tutulamayacaklarını, cemiyet halindeki bu topluluk için en hakikî menfaatin, onu terk eden fertlerin dinî inanc ve itikatlarında hür olmaları bulunduğunu beyan ederlerken beşer hayatını asırlarca huzursuz kılan musibetlerin, zulüm ve katliamların, "Devlet" ve "Din" işlerinin birlikte görülmesi ve Devlet resmî dininin bizzat Devlet marifetiyle kayırılması ve icra edilmesi neticesi olduğunu vatandaşlarına hatırlatırlardı.

Devlet ve din işlerinin birbirinden ayrı kalması esasını muhtevî hükümlerin Amerikan Anayasasına ithalinde Madison'ların, Hamilton'ların ve Jefferson'la-

rın tesiri çok büyük olmuştur; (1) işte bu tesirlerdir ki Kurucular Din ve Devleti, birbirinden mutlak şekilde ayrı kalması gereken iki müesseseye olarak telakki etmişler ve yine bu tesirlerdir ki bu temel prensib, o zamandan beri, Âli Mahkemenin de gayretleriyle, böylece benim-senegelmıştır. Bir müellif, "Bu memleketin siyasi, ictimai müesseselerini bina edenlerin başlıca gözettikleri cehen, dinle ilgisi olmayan bir Devlet ve siyasetle ilgisi bulunmayan bir klise tesis etmekte. Daha başka bir deyimle, Kurucular bu iki müesseseden her hangi birisinin, her ne bahane ile olursa olsun, diğeri için bir muharrik kuvvet (bir motor) olarak istimal edilememesini murat etmişlerdi. Babalarımız, Din ve Devlet müesseselerinin yekdiğerinden böylece ayrı kalmaları lüzumunu belirtirlerken bu suretle din adamlarının çok daha vatanperver, ve vatan-daşların da çok daha dinlerine bağlı kalabilecekeri inancında şüphesiz ki son derece samimi idiler. Nitekim bu düşünceyledir ki Din ile Devlet arasında kalın ve aşılmaz bir duvar inşa ettiler." (2)

Bundan 170 yıl önce yepyeni bir Devletin temellerini atan Kurucuların Din ve Devlet arasında böyle aşılmaz bir duvar inşa ederek ne Devleti Din işlerine ve ne de Dinin Devlet işlerine müdahale ettirmek istemeyişleri, mühim bir sebebe dayanır: Din ve Devlet işlerinin müşterek görüldüğü geçmiş asırların acı tecrübesini yenilememek.

(1) Amerikan Anayasasına "First Amendment" adı altında ilâve olunan hükme göre Kongre, her hangi bir dinin ihdası zimmında veya ibadet ve ayin serbestisini tahdit edici veya ayarlayıcı mahiyette kanun çıkarmak selâhiyetinden mahrumdur.

(2) J. S. Black — Religious Liberty, shf; 51, (1856)

Malum olduğu vechile Avrupadan Amerikaya ilk hicret edenler, yaşadıkları memleketlerden bir çok sebebler tah-tında uzaklaşmak istemişlerdir; bu sebeblerin başında bağlı olmadıkları ve inanmadıkları bir dini kendilerine cebren tahmile matuf kanunlardan kurtulmak arzusu vardı. Bilindiği gibi, Kuzey Amerikan kıtasının kolonizasyonuna takad-dum ve tesadüf eden devirler, Avrupa memleketlerinde, din meseleleri dolayısıyla, bir çok zulüm, işkence ve huzursuzluklara sahne olan devirlerdir. Bütün bu karışıklıkların menbaı da, her memlekette Devletin resmen tanıdığı ve himaye ettiği din mezheplerin, bir yandan siyasi ve bir yandan da manevî üstünlüklerini muhafaza ve idame gayretleri olmuştur. Muhtelif devirlerde ve muhtelif yerlerde Klise, Devlet otoritesinin de yardımlarıyla, kendisine mensub olmayan gruplar üzerinde vahşiyane tazyiklerde bulunmuş katolikler protestanlara, protestanlar katoliklere zulmetmiş, bir kısım protestan mezheb diğer protestan mezhepleri, bir kısım katolikler kendi inançlarında olmaayan diğer katolik gruplarını ve nihayet hristiyan adı altında Allah'a tapan bu farklı gruplar, zaman zaman, hep birlikte musevileri gadretmişlerdi. Yine bunun gibi bir çok ahvalde Klise, Devletle birlik olarak, fertleri şu veya bu dinin veya hatta mensub buldukları mezhebin adet ve kaidelerini icraya zorlamış, buna riayet etmeyenleri hapse attirmiş, işkenceye ve ölüme mahkûm ettirmişti. Bu ağır ve gayri insanî cezaları gerektiren suçlar arasında Devlet resmî klisesini temsil edenlerin fikir ve görüşlerine iştirak etmemek, din adamlarını tenkid etmek, kliseye gitmemek, dini merasimlerde hazır bulunmamak, klise doktrinine aykırı veya inanmaz fikirler serdetmek, kliseye malî yardımlarda bulunmamak veya kliseye yardım babında vaz' edilmiş vergilerden kaçınmak, gibi mahiyeti itibariyle vicdan ve fikir hürriyetiyle ilgili olanları vardı. İşte eski çağların bu gayri insanî ve gayri ahlâkî usulleri, ilk koloni devrinde, yeni Amerikan kıtasına da nakedilmişti; İlk Amerikan kolonilerinin, İngiliz kırıalları tarafından muayyen bir şahıs veya grup ve şirketler lehine, yazılı fermanlar ve akitler tahtında, tanınmış imtiyazlarla kurulan küçük topluluklar olduğu malûmdur. Kıraldan böylece kanun yapmak ve bu kanunları icra ve infaz etmek imtiyazını alan hususî ve hükmi şahıslar, bu selâhiyete istinaden dinî müesseseler kurmak, klise inşa, etmek, din düşünüşü ne olursa olsun herkesi bu müesseselerin yardımına mecbur kılmak, ibadete zorlamak imkânlarına sahip olmuşlar ve bu mevzudaki gayret ve faaliyetlerini de eski çağların, biraz evvel zikretmiş olduğumuz, zulüm ve işkence metodlarıyla yürütmek istemişlerdi. Bu suretledir ki, vatanlarını terkedip yepyeni bir diyara hicret etmiş olan bu gruplar, bağlı olmadıkları, inanmadıkları bir dini kabule zorlanmışlar, muayyen bir mahalde ekalliyet teşkil edipte deği-

şik ve farklı itikada sahip olanlar, kendi vicdanî ve dinî inançlarına sadık bir şekilde yaşamak ve Allaha tapmak istemeleri yüzünden zulmedilmişler, benimsemedikleri ve inanmadıkları bir dinin icrasına mecbur kılınmışlar, yegâne gayret ve gayesi Devet resmî dinini yaymak ve ona mensub olmayanlar hakkında en ağır ve hakaretimiz lisanda vaizlarda bulunmak, tehditler savurmak olan kiliseler için vergi ödemeğe zorlanmışlardı. Hülâsa, bu usuller o derece şumul bulunmuş o derece tahammülfersah bir hale girmişti ki hürriyet aşkıyle vatanlarını terkedip bu yeni toprakara göç etmiş olan koloni halkı için huzur içerisinde yaşamak imkânı kalmamıştı.

İşte bu acı hatıraların ve duyguların muhassalası olaraktır ki Amerikan Anayasasına Din ve Devlet işlerini birbirinden tefrik ve tecrit eden hükümler ilâvesi zarurî görülmüştü.

II — Amerikalıların Din ve Devlet ayrılığından anladıkları şey :

Amerikalıların «Laik Devlet» mefhumundan anladıkları şeyi Âli Mahkembenin icihadından çıkarmak mümkündür. Ali Mahkeme, bir yandan eski devirlerin biraz evvel bahsettiğimiz acı tecrübesini nazarı itibare alarak, ve bir yandan da demokrasinin yaşayabilmesi ve gelişebilmesi bakımından bu ayrılığın lüzumuna inanmış bulunarak, Din ve Devlet işlerinin ayrı kalması babında Anayasaya ithal edilmiş olan hükümleri şu şekilde tefsire tabi tutmuştu: «Federal Devlet veya eyalet hükümetleri, ahaliden vergi şeklinde topladıkları paralarla (veya devlet bütçesine her şekil altında giren paralarla) klise inşasına kalkışamaz; mevcut din ve mezheplerden birine (veya hepsine) maddî yardımlarda bulunamaz; bir dini diğer bir dine tercih edecek veya bir mezhebi kayıracak şekilde kanunlar çıkaramaz; Ne Federal Devlet ve ne de eyalet hükümetleri, hiç bir şahsı

muayyen bir dinin icrasına veya muayyen bir ibadet ve ayine mecbur kılamaz veya onu, arzu ve iradesi haricinde, bir dine girmekten veya ibadet ve ayinden memnu kılamaz. Hiç kimse, bağlı bulunduğu dinî inançları, veya dine aykırı fikirleri ve düşünceleri sebebiyle, veya kiliseye devam edip etmemek suçlarıyla cezalandırılmaz. Her hangi bir dinin icrası zımında, veya din müesseselerini desteklemek veya dini faaliyetleri geliştirmek babında Devlet, vatandaşlardan, her ne şekil ve suretle olursa olsun, vergi namı altında bir para toplayamaz veya vergi adı altında topladığı paraları bu vesile ve bahanelerle harcayamaz. Ne Federal Devlet ve ne de eyaletler dinî teşekkül ve grupların faaliyetlerini, ister gizli ister açık, veya dolambaçlı tariklerle müdahalede bulunamazlar ve her hangi bir suretle bu faaliyetlere iştirak edemezler.»

Âli Mahkeme, bu zikrettiğimiz esasları, Devlet ve kilise arasında örülmüş mutlak ve aşılmaz ebedî bir duvar şeklinde kabul etmiş ve icihadını bu mutlak lâiklik anlayışına göre hazırlamıştır. Din ve Devlet işlerindeki bu mutlak ayrılık anlayışı, Âli Mahkemenin birbirini takip eden kararları ve sebetkâr ictheadı neticesinde, Amerikan cemiyetinin ve Amerikan demokrasisinin en mühim temellerinden birini teşkil etmiş ve lâiklik esası bu müsbet anlayışın bir nevi tezahürü olmuştur. (

(Devamı gelecek sayıda)

(3) Âli Mahkemenin «Everson V. Board of Education» davasında verdiği kararda söyle deniyor: «Anayasanın 1. ci tadili, Devletle kilise arasında kalın bir duvar inşa etmiştir. Bu duvar aşılmaz ve yıkılmaz şekliyle kalmalıdır; onda her hangi bir gediğin açılmasına biz hiç bir zaman göz yumamayız.»

“ Parselledim Satıyorum ”

Fehmi YAVUZ

Mithat Niyazi Resnelioğlu'nun bu başlığı taşıyan kitabında, 1939 dan evvel yalnız Ankara'da görüldüğü halde İkinci Cihan Harbini takip eden senelerde yurdun her tarafına yayılmak istidadını gösteren «Arsa Spekülasyonu Faciası» bütün çıplaklığı ile ele alınmış bulunmaktadır.

18 senelik meslek hayatı olan müellif bir yüksek mühendistir. Vazifesi icabı çeşitli imar faaliyetlerine karış yerli, yabancı birçok şehircilerle, nafiacılarla çalışmış ve birinci elden malûmat toplamıştır. Hiç bir fren, kontrol ve tahdide tabi olmadan bütün hızıyla devam eden arsa spekülasyonunun bir tep-

ki doğurmamasına imkân yoktur. Belediye hudutları dışında yapılan parsellasyonlar, arsa ve istimlak suistimalleri gazetelerde, Büyük Millet Meclisinde, Belediye Meclislerinde zaman zaman ve münferit bazı aksülâmellere yol açmıştır. Fakat Mithat Niyazi'nin eserini bu millî davanın halli için açılması gereken savaşın ilk hayırlı bağlangıcı olarak telâkki etmek doğru olur. Zira müellif arsanın şehirciliğimiz, imar faaliyetlerimiz, iktisadî ve sosyal meselelerimizin halli bakımından oynayacağı rolü gayet iyi görüp takdir ederek: «Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin» demek suretiyle mücadele azmini ifade etmiş bulunuyor.

Kitap; 1) Hakikatler, vakıalar, 2) Zararlar, kayıplar, 3) Sebepler, amiller, yakın maziye bakış, 4) Elimizdeki imkânlar, 5) Çareler, tedbirler ve teklifler, 6) Tahminler, ihtimaller, 7) Seçmenler, sizlere hitab ediyorum, 8) Milletvekilleri, şimdi sizlere hitab ediyorum, bölümlerine ayrılmıştır.

«Hakikatler, vakıalar» bölümünde parselleyip satma ameliyesiyle arsa fiyatlarının nasıl yükseldiği ve yükseltildiği misallerle anlatılıyor.

10.000 liraya alınan 7212 metrekare bir arsanın bedeli 8 sene zarfında 800.000 liraya; metrekaresi 75 kuruşa alınan 500.000 metrekare bir arsanın metrekaresi 500 liraya satılıyor.

Bu kısımda müellif çok dikkate değer başka misaller de vermektedir. Bakınız bir arsa ilanı ne diyor: «20.000 liralık villâ, apartman arsaları 7.000 liraya... dört ay sonra şirketimize % 25 fazlasıyla iade edilebilir.»

«Zararlar, kayıplar» bölümünde; her ne şekilde olursa olsun çalışacak olan her insanın toprağa ihtiyacı vardır, fabrika toprak ister, ticarethane toprak ister, mesken, mektep, yol hep toprağa muhtaçtır dendiğin sonra iş hayatına yatırılması gereken paraların nasıl toprak spekülasyonuna aktarıldığı, yüksek bedellerle yapılan istimlâkların âmme hizmetlerinin maliyetini ne şekilde yükselttiği ve bu yüzden müstehlikin, vergi mükellefinin katlanmak zorunda kaldığı fedakârlıklar bir bir açıklanıyor.

Müellif arsa spekülasyonu ile kolay para kazanma cereyanının iş terbiyesi üzerine yaptığı menfi tesiri şu şekilde ifade ediyor:

«Bugün pek çok vatandaşlarımız nazarında iş yaparak, didinerek, alın teri dökerek hayatını kazanmak ancak zavalı mahlûklara mahsus bir mecburiyettir. Asıl marifet çalışmadan, oturduğu yerde toplu para kazanmanın yolunu bulabilmektir.»

«Sebepler, âmiller» bölümünde tarihî inkişaf gözden geçiriliyor. Osmanlı Hükûmetinin inkiraz devrinde imar faaliyetlerine sıranın gelmediği belirtiliyor ve Ziya Paşa:

Diyârı küfrü gezdim beldeler kâşeneler gördüm

Dolaştım mülkü islâmî bütün virâneler gördüm.

Dediği zaman Abdülhamit istibdadının henüz başlamamış olduğu hatırlatılıyor.

Ankara'da örnek bir imar eseri vermek kabilen arsa fiyatlarının ölçü ve hudut dinlemeden yükselmiş olması yüzünden buna da muvaffak olamadığımızı belirten müellif: «Fılvaki Ankara'da bir şeyler yapıldı ve en iptidai yer altı tesisleri ihmal edilen bu şehirde toprak üstünde imara benzer bir şeyler görüldü. Fakat bu şehrin meydana getirilmesi memlekete neye ve kaç mal oldu? Bugün bunun hesabını yapacak olsak astronomik adetler elde ederiz. Hele bu arada arazi alım satımlarından elde edilen servetleri, müracaat edilen usulleri

bütün çıplaklığı ile ortaya koyacak ol-sak ne muazzam adetlerle, ne şaşılacak hakikatlerle ve ne şöretli isimlerle karşılaşırız.» diyor.

«Elimizdeki imkânlar» bölümünde müellif bazı rakamlar vermektedir. Meselâ yalnız İstanbul ve havalisi, Marmara havzası ve Ege mıntıkası 22 milyon nüfusu refahın en yüksek seviyesine ulaştırmağa kifayet edecek imkânlarla sahiptir. Bugün İstanbul 2 milyon değil 8-10 milyon nüfuslu bir şehir ve bir iskân mıntakası haline gelmek istidadını gösteriyor. Milli menfaatımız da bunu icabettirmektedir. Böyle bir inkişafı teşvik ve tesrih etmemiz lâzımdır... şeklindeki subjektif mütalâalarına devam ediyor.

Hemen ilâve edelim ki, bu noktada müelliften ayrılıyor. İstanbul'da vukubulacak temerküzün iktisadî, sosyal ve stratejik mahzurları üzerinde dikkatle durulmalıdır. Bu hareket ayrıca arsa spekülasyonunu besleyen mühim bir kaynak olması bakımından da tehlikelidir.

Müellifin tekniğin nimetlerinden istifade, yardımdan çok kendi kaynaklarımıza güvenmek lüzumuna dair olan mütalâaları çok isabetlidir.

Resnelioğlu kitabının buraya kadar olan bölümlerinde zaman zaman teklif ve tavsiyeleri ihmal etmemiş ve hattâ Alman şehircilik mütehassısı Martin Wagner'in şehirciliğimiz ve İstanbul hakkındaki mütalâa ve tavsiyelerini 7 gurupta hülâsa etmiştir. (Sayfa 48-50)

Beşinci bölüm «çareler, tedbirler ve teklifler» başlığını taşıyor. Teklifler:

A — Umumî prensipler,

B — İmar işlerine müteallik mevzuat ile ilgili tedbirler ve islâhat,

C — İmar teşkilâtında yapılması gereken islâhat.

olmak üzere üç guruba ayrılmıştır. Bir ve ikinci guruptaki tedbirlerde müellifimiz realisttir. Son gurupta, işe fazlaca his karıştırılmıştır. Fakat «C» gurubundaki tekliflere fazlaca hissin karıştırılmış olması diğer tekliflerin değerine hâle getirmez. Zira aslında büyük bir memleket meselesi olan arsa spekülasyonu hakkında alınacak tedbir ve çarelerin bir kişinin isabetle sıralamasını ve teklif etmesini beklemek insafsızlık olur.

Müellifin realist teklifleri şunardır:

Şehir içinde boş yerler dururken tamamen ham tarlalardan ibaret olan yerlere niçin gidilmelidir? Boş arsa sahipleri mükellefiyet teşvik yolları ile inşaatlarını yapmağa sevkedilmeli ve gerikirse boş arsa sahiplerinden ağır vergiler alınmalıdır.

Şehir içinde ve dışında parsellasyon yapmağa yalnız belediyeler yetkili olmalıdır. Hudutsuz şekilde dağılma bir çok mahzurlar doğurmaktadır. Azamî kat adedi gibi asgarî kat adedi de tesbit edilmelidir. Bazı mıntakaların kül halinde imarına belediyeler yetkili olmalıdır.

Belediye hudutları dahilindeki ana yollar Karayolları Genel Müdürlüğünün etüd ve faaliyet sahasına ithal edilmelidir.

Müellif ihtiyacı karşılayacak haritaların bulunmadığını ve bu yüzden bir çok

yanlışlıkların yapıldığını, zararların doğduğunu misallerle izah ediyor. Kitapta (Şehir, kasaba ve köylerimizin imarı, mesken buhranının ve arazi spekülasyonlarının önlenmesi için kanun) tasarısı da vardır.

Müellifin ana fikirlerini toplayan 6 maddelik tasarısı ile (Sayfa: 75, 76) belediyelere geniş istimlâk yetkisi veriliyor: imar mükellefiyeti veya iskân memnuiyeti tanınıyor. İmar hudutları içinde ve dışında bulunan araziye parsellemek, satmak ve bunlara fiyat tesbit etmek hakkı münhasıran belediyelere tanınıyor. Diğer hakiki ve hükmî şahısların parsellasyon ve satış ilânları neşretmeleri menediliyor.

«C» bölümündeki maaş ve ücretlere, kontrol hakkına dair olan kısımlar umumî olmakla beraber bir profesöre ait olan kısma fazlaca his karışmıştır. Kitabın başından itibaren müellifin doktor Martin Wagner'e olan hayranlığı göze çarpmaktadır. Esasen kitap bu zata ithaf edilmiştir. Eserde M. Wagner'in şehirciliğimizi islâha davet edilmesi teklif ediliyor. Garip bir tesadüf eseri olarak bu zatın oğlu halen memleketimizde bulunmakta ve işçi meskenleri konusunda Çalışma Bakanlığı ile işbirliği yapmaktadır.

«Tahminler, ihtimaller» bölümünde

müellif ancak bütün memlekete sirayet etmiş olan arsa spekülasyonu hastalığına ve faciasına nihayet verecek değer ve kuvvette tedbirler almak suretiyle müessir bir netice alınabileceğini, imar işlerimizin yolunda gideceğini ifade ve izah ediyor, ve mevzii, eksik, birbirini tamamlayan tedbirlerin, memleket menfaatini hasis, şahsî menfaatlara feda etmenin şehirlerimizi gelecek nesillerin islâh edemeyeceği bir hale sokmak gibi bir netice doğuracağını açıklıyor.

Seçmenlere ve milletvekillerine hitaba ayrılan bölümlerde de ana fikirler tekrarlanıyor. Fakat bu tekrarlamaların esere zaaf değil bir kuvvet getirdiğini söylemek doğru olur. Bilhassa milletvekillerine hitap edilirken keçi, orman içi köyleri enflasyon gibi meseleler üzerinde durulmuş, dış kredi ve yardımlardan, yüksek istimlâk bedellerinden spekülâtörün nasıl istifade ettiği gibi konulara da temas edilmiştir.

Mithat Niyazi «parselledim satıyorum» da parti, politika hislerinden uzak olarak milletçe derhal halli gereken mühim bir davayı bütün çıplaklığı ile ele almış bulunuyor. Türkiye'ye nasıl yerleşmek istediğimiz, nüfusumuzun ve sarayımızın dağılma istikametleri hakkında milletçe bazı kararlara varmamız gerekmektedir. Spekülasyona mani olmak suretiyle toprak fiyatlarının alçak seviyede tutulması mümkün olacak, birçok tesislerimizin maliyeti yükselmiyecek, iş ahlâkı düzelme yoluna girecektir.

Biz ise, giriştiğimiz mesken, imar, sanayileşme ve şehirleşme faaliyetleri için lüzumlu olan toprakların bedelini halihazır kıymeti üzerinden değil spekülasyon fiatı üzerinden ödüyoruz. Türk ekonomisinin du ruma daha fazla tahammül edemeyeceği muhakkaktır.

FORUM'UN İKTİSADİ MÜŞİRLERİ

SEKTÖRLER	Ünite	1955 Aylık Ortalama	Geçen yıl bu ay	Bir evvelki ay	Halihazır bilinen en son ay	En son aya göre		
						1955 farkı	Geçen yıl bu ay farkı	Bir evvelki ay farkı
I. İstihsal :								
Linyit (Devlet)	1000 Ton	150,4	140,1	145,7	101,4	- 49,4	- 38,7	- 44,3
Maden Kömürü	1000 Ton	458,0	500,9	496,6	510,6	+ 52,6	+ 9,7	+ 14,0
Çimento	1000 Ton	68,0	51,0	75,0	40,0	- 28,0	- 11,0	- 35,0
Ham demir	1000 Ton	16,7	15,9	17,7	17,3	+ 0,6	+ 1,4	- 0,4
Ham çelik	1000 Ton	15,7	12,3	16,6	13,7	- 2,0	+ 1,4	- 2,9
Bakır (Devlet)	1000 Ton	2,0	1,6	2,1	1,7	- 0,3	+ 0,1	- 0,4
Pamuk ipliği (Devlet)	1000 Ton	2,2	2,1	2,3	2,3	+ 0,1	+ 0,2	- 0,1
Yün ipliği (Devlet)	Ton	362	411	316	315	- 47	- 96	- 1
II. İnşaat :								
Bina ruhsatları	Adet	4281(1)	4164	5479	3439	- 842	- 725	- 2040
Yüz ölçümü	1000 m2	580,4(1)	426,1	583,1	490	- 90,4	+ 63,9	- 93,1
Kıymet	Milyon TL.	65,5(1)	46,2	76,6	77	+ 11,5	+ 30,8	+ 0,4
III. Ulaştırma :								
Taşınan yük D. Y.	1000 Ton	949	828	1299	1052	+ 103	+ 224	- 247
Taşınan yük Dz. Y.	1000 Ton	86(1)	88	102	70(2)	- 16	- 18	- 32
IV. Çalışma :								
İş yerleri sayısı	1000 Adet	18,4(1)	18,0	19,7	20,0	+ 1,6	+ 2,0	+ 0,3
İşçi sayısı	1000 Adet	369,8(1)	429,7	453,2	468,2	+ 98,4	+ 38,5	+ 15,0
V. Fiyatlar :								
Geçinme - İstanbul	1948 = 100	134,0	128	149,1	155,9	+ 21	+ 27	+ 5,9
Geçinme - Ankara	1948 = 100	137,4	129	152,6	153,2	+ 15,8	+ 24,2	+ 0,6
Toptan eşya	1948 = 100	126,5	125	138,8	144,3	+ 17,8	+ 19,3	+ 5,5
VI. Dış Ticaret :								
İthalât	Milyon TL.	116	105,1	77,1	130	+ 14	+ 24,9	+ 52,9
İhracat	Milyon TL.	73	99,6	97,3	93	+ 20	- 6,6	- 4,3
VII. Para :								
Tedavül hacmi	Milyon TL.	1926,4	1574,6	947,6	1985,6	+ 59,2	+ 411,0	+ 38,0
Altın ve döviz mevcudu	Milyon TL.	- 363,8	- 238,8	- 330,7	- 275,1	+ 88,7	- 36,3	+ 55,6
Reşat Altını	T. L.	92,40	67,00	90,50	92,25	- 0,15	+ 25,25	+ 1,75
Külçe	T. L.	11,80	8,60	11,70	11,80	-	+ 3,20	+ 0,10
Dolar (Transfer)	T. L.	9,50	7,65	9,30	9,25	- 0,25	+ 1,60	- 0,5
VIII. Kredi ve Mevduat :								
Umumî Kredi yekûnu	Milyon TL.	4885,8(1)	4871,1	5604,2	5667,3	+ 781,5	+ 806,2	+ 73,1
Ticari kredi	Milyon TL.	2899,8(1)	3019,6	3663,4	3648,9	+ 749,1	+ 629,3	- 1,5
Zirai kredi	Milyon TL.	1500,4(1)	1406,5	1406,5	1476,7	- 23,7	+ 69,9	+ 70,2
İpotek mukabili kredi	Milyon TL.	338,2(1)	403,5	403,5	410,6	+ 72,4	+ 97,0	+ 7,1
Sınai kredi	Milyon TL.	147,2(1)	130,8	130,8	131,1	- 16,1	-	+ 0,3
Mevduat yekûnu	Milyon TL.	3365,0(1)	3663,3	3663,3	3787,4	+ 422,4	+ 674,5	+ 124,1
Vadeli mevduat	Milyon TL.	600,5(1)	651,6	651,6	659,7	+ 59,2	- 11,8	+ 8,1
Vadesiz mevduat	Milyon TL.	2764,5(1)	3011,6	3011,6	3127,7	+ 362,3	+ 687,3	+ 116,1
IX. Maliye :								
Vergi tahsilâtı	Milyon TL.	209	174,1	187,6	202,6(3)	- 6,4	+ 28,5	+ 15,0
Hazine mevcudu	Milyon TL.	59,1	84,5	87,4	110,4(4)	+ 51,3	+ 25,9	+ 23,0
Dalgah borçlar (iç)	Milyon TL.	1570	1652	1570,2	1560	- 10	- 92	- 10,2
Dalgah borçlar (dış)	Milyon TL.	202	121,9	191,7	199	- 3	+ 69,8	+ 7,3
Konsolide borçlar (iç)	Milyon TL.	985	809,9	984,9	975	+ 10	+ 165,1	- 9,9
Konsolide borçlar (dış)	Milyon TL.	767	687,3	766,7	775	+ 8	+ 87,7	+ 8,3

NOT: (1) 1954 yılı aylık ortalaması (2) Ekim 1955, (3) Aralık 1955, (4) Mart 1956. Halihazır bilinen en son ay: Çalışma için Eylül 1955, İnşaat için Ekim 1955, Kredi ve Mevduat için Kasım 1955, Ulaştırma için Aralık 1955, İstihsal ve Maliye için Ocak 1956, Fiyatlar, Dış Ticaret için Şubat 1956, Para için Mart 1956 dır.

Son İktisadi Durum

Geçen sayımızda bildirmiş olduğumuz gibi, bu sayıdan itibaren 1955 yılı aylık ortalamalarını vermiye başlıyoruz. Ancak bazı sahalarda 1955 yılına ait bütün malûmat tamamlanmadığı için böyle sahalarda 1954 yılı ortalamalarını vermiye devam ediyoruz.

Bu sayıdan itibaren 1955 yılı aylık ortalamaları verilmiye başlanan sahalarda, istihsal, ulaştırma (Demiryolları), dış ticaret, para ve maliyedir. Diğer sahalarda da 1955 yılına ait malûmat tamamlanmadıkça 1954 yılı aylık ortalamaları verilmiye başlanacaktır.

Bu defa deniz yolları, çalışma, kredi ve mevduat ve vergi hasılatına ait yeni rakamlar elde edilemediğinden geçen ay neşredilen malûmat aynen tekrar edilmiştir.

İSTİHSAL:

1954 ve 1955 istihsal rakamları mukayese edildiğinde, maden kömürü ve yün ipliği müstesna diğer bütün istihsal sahalarda artışlar görülmektedir.

Son ayda maden kömürü müstesna, bütün istihsal sahalarda düşmeler olmuştur. Bilhassa linyit ve çimentodaki düşmeler oldukça yüksek miktarlardadır. Geçen yıl da aynı ayda gerek linyit ve gerekse çimento istihsalinde düşüşler olmuştur. Fakat bu yıl geçen seneye nisbetle daha yüksek miktarlardadır.

İNŞAAT:

İnşaat rakamları Ekim ayına aittir. Son ayda yüz ölçümü ve ruhsat adedinde düşmeler, kıymette ise bir artış olmuştur. Geçen yıl da aynı yönde bir hareket olmuştur. Çünkü bu ayda artık inşaat için elverişli olmyan mevsim başlamaktadır. Bu defaki inşaat rakamlarında en ilgi çekici husus inşaat maliyetlerinde görülen çok büyük artıştır. Ekim ayında inşaatın m² si 157 liraya yükselmiştir.

ULAŞTIRMA:

Yukarıda da belirtildiği gibi deniz yolları için yeni rakam bulunamamıştır. Demir yollarında taşınan yüklerin 1955 yılı aylık ortalaması geçen yıla nazaran 40 bin ton fazladır. Son ayda ise 247 bin tonluk bir azalma görülmektedir. Fakat geçen yıl da aynı ayda bu miktara yakın bir azalma olmuştur.

FİYATLAR:

Hakikî fiyat yükselmelerini pek geriden takip eden geçinme ve toptan eşya endekslerinde yıllık ortalamalarda şu şekilde yükselmeler görülmektedir. İstanbul geçinme endeksi 123 ten 134 e, Ankara geçinme endeksi 122 den 137,4 e ve toptan eşya endeksi 118 den 126,5 e yükselmiştir. Son ayda İstanbul geçinme endeksinde 5,9, Ankara geçinme endeksinde 0,6, toptan eşya endeksinde 5,5 lik artışlar olmuştur.

DIŞ TİCARET:

1955 aylık ortalaması 1954 ortalaması ile karşılaştırıldığında ithalât ortalamasında artış ihracat ortalamasında ise bir azalma görülmektedir. 1955 yılının ticaret açığı 1954 yılı açığından daha büyüktür. 1955 yılı açığı 516 milyon liraya bulmaktadır.

Son ayda yine ithalâta bir artış ihracatta ise bir azalma vardır. Geçen yıl ise bu ayda ihracatta bir artış olmuştur.

PARA:

Para başlığı altındaki kalemlerde de 1955 yılına ait rakamlarla mukayeselere başlanmıştır. Yalnız bu rakamlar umumî yıllık ortalamaları değil, 1955 yılının son durumlarını göstermektedir.

Son ayda altın ve döviz borçlarımızda bir azalma olmuştur. Merkez Bankasının altın ve döviz mevcudu (-275,1) dir. Dış âleme olan borcun bulunabilmesi için daima müşirlerde verilmekte olan meblâğdan 154 milyonluk bir miktarın düşürülmesi lâzımdır. Çünkü bu miktarda dahili borcu ifade etmektedir. Merkez Bankasının Hazineye olan altın borcudur.

Son ayda altın fiyatlarında artışlar, Dolar fiyatında ise 5 kuruşluk bir düşme olmuştur. Tedavül hacminde 59,2 milyon liralık bir artış vardır. Merkez Bankası son haftalık bilançosunda görülen en önemli artış kalemi Hazineye verilecek vâdeli avanslardır. Bu kalemde 82 milyon liralık bir artış vardır.

MALİYE:

İki yılın aylık ortalamaları mukayese edildiğinde vergi tahsilâtında, iç ve

dış konsolide borçlarda ve dış dalgalı borçlarda artışlar, dalgalı iç borçlarda ise azalma görülmektedir.

Son ayda dalgalı ve konsolide iç borçlarda azalma görülmektedir.

Netice :

Bütün kalemlerde senelik vasatileri mukayese etmiye yarayacak bilgiler bulunmamakla beraber, 1955 içindeki başlıca gelişmeler şu şekilde özetlenebilir: İktisadî müşirlerde istihsal rakamları devlet sektörüne ait olduğu için, umumî temayülde fazla bir düşme müşahade edilmemektedir. İstihsal artışı 1954 e nisbetle azalan bir tempo ile devam etmiştir. İnşaat sektöründe 1954 e nisbetle bir gerileme vardır. İş yerleri ve işçi sayısında, ulaştırmada artışlar düşük bir tempo ile devam etmektedir. Fiatlar 1955 içinde hızlanan bir tempo ile yükselmeye devam etmiştir. Para ve kredi hacmindeki artışlar bilhassa dikkati çekmektedir. Emisyon bir yıl içinde 400 milyondan fazla, banka kredileri hacminde 800 milyon civarında bir artış müşahade edilmektedir. Emisyon hacminin artışında bilhassa devlet maliyesinin ve iktisadî devlet teşekküllerinin finansman ihtiyaçları amil olmuştur. Kredilerde ise bilhassa ticari kredilerde 600 milyon civarındaki artış dikkati çekmektedir. Devlet gelirleri enflasyon senelerine has bir tempoyla arttığı halde, devlet borçları da yükselmektedir. Son yılın gelişmeleri, enflasyonun derinleşmesinde maliye ve para politikamızın sorumluluğunu açıkça göstermektedir.

Saçlarınızın Yerini Hiç Bir Şey Tutmaz

KAŞINTI VE KEPEKLERİ YOK EDEN, SAÇLARINIZIN
DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYEN SAPIKSİN KAT'I BİR TEDAVİDİR

S A P İ K S İ N

BÜTÜN ECZANE VE PARFÜMÖRİLERDE SATILIR.

KAVAKLIDERE Yakut Damlası

Okurların forumu

Aydınlar ve Siyasi Partiler

Forum Dergisi Yazı Kuruluna

49 sayılı derginizde Sayın C. Cündoğlu'nun (AYDINLAR VE SİYASİ PARTİLER) başlığı altındaki cevabını ilgi ile okudum. Pek samimi hislere ayna olan bu satırlar, tam bir anlaşmaya varmak ümidi ile beni bu yazıyı göndermeye teşvik ettiğinden söze, değerli sahifelerinizde bu dertleşmeye yer verdiğiniz için size teşekkürle başlamayı bir borç biliyorum.

1 — 1946/1950 tecrübesi ilktir. Bu ilk tecrübeye katılan ve adedi pek de fazla olmayan idealist aydınlar politika oyunlarının üstünde olduğundan aldandmaları ve tecrübeli, hünerli politika canbazları arasından ayrılmaları mukadderdi. Ancak bu tecrübe, aydınlarımızın cesaretini kırarsa pek yazık olur! Onlar ümitsizliğe kapılmamalı, aksine çoğunluğu kazanarak aynı oyuna gelmemeğe uğraşmalıdır. Batı medeniyetlerinde benzerleri çok olduğuna göre başarıdan şüphe ve endişeye mahal yoktur.

2 — Ben, gazetelerimizin - tabii bu tabir beslemelere şamil değil - kendilerine düşen vazifeyi yaptığımı ve yapmaktada devam ettiğime tamamiyle kaniim. Belki reaksiyon geç olmuştur, fakat bunun, D.P. nin 1946/1950 devresinde binlerce defa tekrarlanan fikir, program ve vaatlerden birden 180 derecelik bir dönüş yapmasını kolay kolay inanmamaktan, çok büyük şans ve güvenle ortaya çıkmış olan bu partiye son dakikaya kadar yine toparlanma şansı verme isteğinden ileri geldiğini düşünmek daha insafli ve doğru olur. Yoksa çok ağır cezai müeyyedelere rağmen hürriyetsizliklere, kısacası demokrasinin katline karşı basındaki gittikçe artan reaksiyonu küçümsemek cidden haksızlık olur. Keşke bütün aydınlarımız basın kadar vazifesini yapsaydı dersem bana gücünmesinler!

3 — Partilerde hâkim olan toleranssızlık, kendinden olmayanlara vatan hâni gibi bakılmasından çok haklı olarak şikâyet eden Sayın Cündoğlu, acaba idealist genç aydınlarımızı siyasi partilerde yer almaya teşvik ve davet etmekte beni haklı bulmayacak mı?

Partizanlık bizde öyle alıp yürüyor ki yalnız başka partilere kem gözle bakmakla yetinmiyor, aslında tarafsız olmakla beraber iktidar partisinin hareketlerini beğenmeyen, tenkide cesaret eden veya bir muhalif partiye sempati gösteren profesör, hâkim ve memuru bile işinden, ekmeğinden eden zihniyet kanuni müeyye-

deler şeklinde önümüze çıkıyor. Bu zihniyeti ve toleranssızlığı atabilmek ancak aydınlarla müyesser olabilir.

4 — Sayın Cündoğlunun C.H.P. hakkındaki kanaatine ben de iştirak ediyorum. Ancak geçen Kurultaydaki İnönü'nün yenilgisini, bu partinin gelecekteki iktidarından endişe duymaya bir sebep bulmadığımı itiraf edeyim. Bence Kurultayın o hareketi, esasen şeflik iddiasından çoktan vaz geçmiş ve ölmeden bu milleti hakiki demokrasiye kavuşmuş görmeye azmetmiş tesirini bırakan İnönü karşısında duyulan, eski bir kompleksden ileri gelmiş reaksiyondan ibaretti. O hareketi ile Kurultay, şefliği red ediyor, sevdiği ve alkışladığı bir memleket ve millet hadimine "hâkim ancak benim" demek istiyordu. Tez bir hükme varmadan evvel C.H.P. nin 1950 ve hattâ 1957 kurultaylarını da yakından takip etmenin, bu parti hakkında bizi en doğru bir kanaate ulaştıracağından şüphe etmemeliyiz.

5 — Sayın Cündoğlu, C.H.P. kurultayının İnönü'yü yenilgiye düşüren demokratik hareketi yüzünden bu parti hesabına ye'se kapılırken diğer taraftan "memleket işlerinin en iyi şekilde görülebilmesi için bir takım kimselere ümit bağlamamayı" tavsiye etmekle acaba tenakuzaya düşüyor mu? Dileğine ve hepimizin dileğimize uygun olarak, devlet idaresini kişilikten kurtarmak için, idealist genç aydınlarımız böyle çabucak ye'se kapılır da kendi kabuğuna çekilirse, adsız aydınları, adsız idarecileri biz nereden bulacağız? Dileklerimiz ne olacak?

Bir kere daha işaret ettiğim gibi politikayı bir çeşit spor telâkki eder, takım halinde, toplu çabuşmalara, yenilgiye uğrayan takımlara sportmence, efendice el uzatarak rekabeti soysuzlaştırmadan geniş bir toleransla daima daha iyisini yapmak için uğraşmaya kendimizi alıştırırsak, aynı olan ülkülerimiz hakikat olabilir ki buda ancak, aydınlarımızın ama geriliğe, yığınlara rüşvet verenlerin değil - politika sahasında yer almalarıyla, memleket davalariyle ilgilenmeleriyle mümkündür.

Saygılarımla

Istanbul, Vasıf ARNA

FORUM'A
ABONE OLUNUZ,
P. K. 131

Türk Kadınının Hakları

Forum Yazı Kuruluna

Burada, haftalık bir Ankara dergisinde ballandırılı ballandırılı anlatılan bir hadiseden söz açacağım. Hadise bayağı yaratılmıştır; bu spekülasyondan beklenen yalnızca sürüm değilse yazarın düşünmeden yazmak âdetinde olduğu söylenebilir. Hadise bir "pazar gecesi", İzmir'i ziyaret etmekte olan Kız Koleji talebelerinin "içkili" Göl Gazinosu'nda dansa kalkmış olmalarıdır.

İçki içilen yerlere namuslu kadın götürülmiyeceği kanaati iliklerimize sinmiş, bütün kanuni teminatlarla rağmen böyle yerlerde karınızı yanmasadaki sarhoştan korumak pratik olarak imkânsızken yüz genç kızın her rica edenle dans etmesi başka nasıl karşılanabilirdi? Gazinolarda içkisiz aile matinelere, sinemalarda kadın seansları tertiplenirken popüler bir yazarın bu ölçüyü haberlerine tatbik etmesi çok mu acayıptır?

Acayip olan bahsettiğimiz olay veya yazar değildir; toplumumuzun kadın ve içki anlayışdır. Bizimkisi uzun bir pehrişten ibarettir. Çocuklara kundaktan sakalı çıkana kadar içkinin, kadının haram olduğu öğretilir. Sakalı çıktı mı koca bebek boşanır: İçer ona buna sataşır; evlenir dünya yüzü görmemiş bir genç kızdan kaydı hayat şartıyla bir köle yaratır; onun da karısına sataşır, bıçağını çeker "namusumu'sunu" temizler.

Kadın erkek münasebetlerindeki bu anormal gerginlik kaldırılmalıdır. Yirminci asır medeniyeti haremî yıkılmıştır; tek hakim rolünde olan Osmanlı erkeği tipinde ısrar etmekte lüzum yok. Neden gençlerimizi topluluk içindeki yerlerini anlamış olarak yetiştirmiyelim? Bu eğitim meselesidir. Öncüler ister.

Kız Koleji talebelerini büyük bir ahlâk dersi verdikleri için tebrik etmek isterim.

E. T. - İSTANBUL

Demokraside (öğü ve Bilgi

Geçenlerde bir davam vardı. Müküllimin suçsuz olduğundan ve eninde sonunda beraat edeceğinden emindim. Bununla beraber yine de - ve zaten belki de suçsuz olduğunu ve sonunda beraat edeceğine zannettiğim için - tevkif edilmesinden ödüm kopuyordu.

Gerçi tevkif müessesesini kanunumuz istisnai bir müessese olarak kabul etmiş, ve ancak "zaruret" mevcut ise bu yola

gidilmesine cevaz vermiştir. Kanun vazı düşünmüş: "Her ne kadar, demiştir, bir kimsenin, hakkında bir "hüküm" bulunmaksızın şahsî hürriyetinden mahrum edilmesi kabul edilemezse de tevkif müessesesine kanunda yer verilmiş olması halinde hâkimin "hiç olmazsa bu gibi hallerde baş vurabileceğim" bir tevkif imkânını kanun bana vermiş olsaydı" diyeceği bazı hallerle karşılaşması da mümkündür. Ve böyle düşündüğü için de ancak, fakat ancak, tamamiyle zarurî bulunan hallerde, yargıca tevkif imkânını vermiştir. Bu haller hangileridir? "deseniz bunları kimse size umumi bir surette ve kat'iyetle tayin edemez. Olsa olsa denilebilirki: "Böyle bir halden bahsedebilmek için ne gibi şartların bulunması icab edeceği teker teker sayılmazsa da, hiç olmazsa - meselâ maznun kaçma ihtimali bulunması, delilleri yok etmesi muhtemel olması gibi - bazı şartların bulunmaması halinde böyle bir halin mevcudiyetinden bahsedilemeyeceği söylenebilir". Filhakika Kanunumuzda böyle yapmış ve tevkifi istisnai bir müessese olarak kabul ettikten sonra ancak, sanığın kaçması, delilleri yok etmesi v. s. ihmalleri bulunması hallerinde yargıcın tevkif imkânını "düşünebileceğini" söylemiştir.

Evet, gerçi bütün bunları biliyordum, ama, söylediğim gibi yine de, müekkilim, suçsuz olduğuna inandığım halde, tevkif edilir diye ödüm kopuyordu. Çünkü yine biliyorum ki hâkime, tevkif'in istisnai bir müessese olduğunun ve ancak "zarurî" göreceği hallerde baş vurma gerektığının söylenmiş olması kâfi değildir.

Filhakika birinin bir şeyi yapabilmesi için (yapması için değil o şeyin ona "öğretilmiş" olması yetmez, o şeyi yapmaya alışmış olması da lâzımdır. Yemek yemesini bilmeyen birisini alın, yemek yemesini en ince teferruatına kadar "öğretin" sonra da şimdi ye bakalım deyin, eminimki "alışıncaya" kadar yemesini yine de beceremeyecektir.

Aynı şekilde, meselâ, demokrasi nedir? Şahsî hürriyetlere nasıl riayet edilmiş olur? Öğrenmek kâfi değil, demokrasiye ve hürriyete riayet etmeye alışmış, uzun zamandır hürriyetlere riayet etmeğe çalışıyor olamk ta lâzımdır. Falanca mecliste nasıl konuşulur öğrenmiş olmak kâfi değil, uzun zamandır konuşuyor olmak ta lâzımdır; Amme hizmetleri nasıl görülür, iş sahiplerine nasıl muamele edilir öğrenmiş olmak kâfi değil, bunları ifaya alışmış olmak ta lâzımdır. Ve yine meselâ Üniversitesi olmak kâfi değil, uzun zamandan beri Üniversiteleri olmuş bulunmak ta lâzımdır. Kısacası "görgü" ile "bilgi" yi ayırmak ve bazı yerde "bilgiye" değil "görgüye" ihtiyaç olduğunu unutmamak lâzımdır.

Ankara, Hakkı DEMİREL

Aydın Kişinin Döneklığı

Bundan birkaç yıl önce, İlkokullarımıza din dersleri konulduğu zaman devletin bu kararını Anayasaya ve inkilâplarımıza aykırı bulanlar arasında "Yeni Adam Dergisi" nin sahibi İsmail Hakkı Baltacıoğlu da vardı. O zaman yazdığı bir yazıda "Lâiklik inkilâbının yok edilmesi demek olan böyle bir karardan sonra, memlekette azınlıkların bilhassa, sayıları üç-dört milyonu aşan alevi vatandaşların durumları ne olacak hiç düşündünüz mü?" diyordu. 1952 yıllarında yayınlanan bu yazı, memlekette irticâ ve karakuvvetin yıllarca mümessillğini yapan "Sebilürreşatçı'ları" çileden çıkarmış olmalı ki, derhal harekete geçtiler. Derginin 90 ncı sayısında Batur adında bir avukatın kaleme aldığı bu yazıda şöyle diyordu: "Alevilerin çocuklarını dini tedrisattan uzak tutacaklarının mânasını anlıyamadık. Aleviler Komünist mi? Kızıl mı? Dinsiz mi? Üç buçuk kızılbaş ve alevi hatırı için bütün Türk milleti bu kızılık hareketine sürüklenmeğe mecbur mudur?... Alevilerin, kızılbaşların böyle bir dâvası verse icaplarına bakılır..

O zaman basınımızda ve yüksek tahsil gençliği arasında geniş akisler uyanıran bu yazı, irticâ, yobazlığın memleketimiz için, ne büyük bir tehdit ve tehlike teşkil ettiğini ortaya korken, Baltacıoğlu'nun da gemi azya alarak inkilâplarımızı yıkmaya çalışanlara karşı açığatan cephe alış bizleri sevindirmişti.

O günle bu gün arasından üç-dört sene kadar bir zaman geçti. Aradan geçen bu kısa zaman içinde bir de gördük ki, bir zamanlar medeni cesaretini alkışladığımız dünün inkilâpçı ve lâik Baltacıoğlu 180 derecelik bir dönüş yaparak karşımıza "Din Yolu" adlı bir dergi ile çıkmasını mı? Bu güne kadar değişik yollarda görmeğe alıştığımız eski eğitimci, Sosyolog, Karagözcü, Ressam, Hattat, Orta oyuncu, piyes ve roman yazarı ve bunların hepsinin bir araya gelmesiyle uzun yıllar fikir hayatımızda önemli bir yer tutan "Yeni Adam" ın sahibini bu kefe de Din Yolu'nda görmeğe pek fazla yadırgamadık.. Belki, dedik Üstad, dinimizi donmuş ve kalıplaşmış hurafelerden batıl inançlardan kurtararak müsbet bilimin ışığı altında ona, yepyeni bir veçhe verecek..

Bir zaman Darülfünun eminliği yapmış profesör Baltacıoğlu'nun riyaseti altında hazırlanan derginin birinci sayısını elimize alınca bir de ne görelim: Bir zaman okullarda Din Derslerinin aleyhinde bulunan Üstad, bu sefer de okullara Din Dersi konulmasının lehinde bulunmuyor mu?. Bu okullara tavsiye edilen kitaplar arasında da kendisinin hazırladıkları yer alıyor. İşte (Kuran'ın Yüreği) dediği yâsin sûresinden başlamış... Yaşları 7-12 arasında bulunan ilkökul çocuklarına okutulacak (Kuran'ın Yüreği)

bu sûrede Cehennem azaplarından tutta "Kafadan çeneye kadar inen kızgın demirli" işkencelere kadar neler de yok..

Geçen gün, bir köy öğretmeninin imam mektebinde okuyan öğrencisi için anlattığı bir tek olay bile bizleri bu konu üzerinde derin derin düşündürmeğe sevk ediyor.. Çocuk "Öğretmenim demişti. Ben küçükken ölmek istiyordum. Büyüklükte orada yakıyorlarmış." Tabii çocuğun ne demek istediğini anlamışınızdır? Büyüklükten kasdı günahı çok olanlar, ora demekle de ahiretten bahsetmek istiyor.. Sanki, ilkökullarda çocukların eline tutuşturduğumuz kitaplar imamın telkinlerinden daha mı iyimser?. Bu kitaplarda da tabiat kanunlarıyla ve müsbet bilimle hiç bir şekilde bağdaşmayacak dünyanın yaratılışına, yağmurun yağışına, cennete, cehenneme mücazat ve mükâfata ait bir yığın mübhem ve karışık konular var. Yağmurun, karın, dolunun yağışını, şimşek ve gök gürültüsünü tabiat kanunlarına göre izah eden bir öğretmen bir ders sonra, aynı çocukların karşısına çıkar da yağmuru bulutlar değil, Melâikeler yağdırır derse, dünyanın yaratılışını kitaplardan öğrendiği müsbet bilgilere ve teorilere göre değil de din kitaplarının Sarı Öküz, Adem ve Havva hikâyelerine göre izaha kalkarsa öğrenciler karşısındaki durumu ne olur?..

Burada akla şöyle bir soru geliyor: Acaba Baltacıoğlu'nun vaktile, elinde çocuklara sunmak için hazırlanmış Din Bilgisi kitapları bulunmadığı için mi, okullarda Din Dersi okutulmasının aleyhinde bulundu.. Üstad'ın Kuran tercümesi başta olmak üzere okullar içi hazırladığı yardımcı kitaplardan ve her sayıda İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından yazılmış diye çocuklara hediye ettiği eski harf sülüs yazılardan sonra, bu alanda iyi hazırlandığı anlaşılıyor.. Hele şu sözlerle bakın: "Din, devlet ayırdır diyoruz, okullardan Din Derslerini kaldırıyoruz". Ve arkasından üstad devam ediyor. "Okullarda ve okul dışında yeni neslin din esaslarıyla beraber, ibadet erkân ve adabını da öğrenebilmeleri için okullara ve ailelere yardımcı mahiyette din dersleri sayfalarını açmaya da büyük önem verilmiş ve bu sayıda tatbikata başlanmıştır.. Üstad, bununla da yetinmiyerek memlekette dini bir gevşeme olduğunu, dinsiz söyledikten sonra, bu durumdan sorumadamlardan milliyetçi çıkamayacağını lu olan kimdir diye soruyor?" Devlet mi, Üniversite mi, okul mu, yoksa dinin kendisi mi?" Bu sorulara kestirme ve kancacı bir cevap bulamamış olmalı ki, "Hüf kümet adamları Din kongresi yapın." diye bir çağrı d abulunuyor..

Üstad'ın bir zamanlar reddettiği, sonradan savunduğunu görmeğe alıştığımız fikirleri üzerinde "Haydi canım kendisini günün moda rüzgârına kaptıranlardan bir de o çıksın." diyerek hoş görüp geçelim. Ya şu bütün kötülüklerin Dini bağlayan gevşemesinden ileri geldiğini söylemesine ne diyelim; Bu mantık'a göre en çok ibadet yapılan "Dini bütün müslümanların" en çok bulunduğu memleket-

leketlerde daha az haksızlık ve adaletsizlik yapılarak bir ziyaret uğruna yurt dışına avuç dolusu paralarımızı kaçıran Hac yolcularıyla bir görüşün. Fazla ibadet ve duanın kötülöklere ve günah işlemeğe mani olamayacaklarını onlardan duyup dinliyeceklerdir... Şayet merak ederlerse uzağa gitmeden de buna ait memleketimizde de misaller bulabilirler. Dini bağları kuvvetli görünen namazlarını, oruçlarını bırakmıyan sünni, köylerle, dini bağları öbürlerine göre daha gevşek, çok kere camileri, vâzedecek hocaları bile bulunmıyan Alevi köyler arasında cinayet, hırsızlık, zina gibi kötülöklere mukayeseli bir istatistiğini yaparlarsa bu kadarcık zahmetten bile çok şeyler elde ederler...

Üstadın burada düştüğü bir tezadı daha kendisine haber verelim: Din Yolu'nda "Dinsizden milliyetçi bir adam çıkamaz" diye yanıp yakınırken 7 Nisan tarihli Medeniyet Gazetesindeki köşesinde "Çıplak kadın resmi satarak Kiliseye gelir sağlayan papazların milliyetçiliği karşısında, bizim hocalardan "Bizde böyleleri çıkmaz" diye acı acı dert yanmasını neye yorumlamalı? Tarihimizde bu güne kadar (En kara günlerimizde bile) Vatan, millet uğruna hayatını tehlikeye atan fedai bir tek hocamız çıkmadığına göre, bu bizim dinimizin müslümanların ulularına bile vatan, millet sevgisi aşılamıyor mânasına mı alınmalı?.. Üstad, burada olsun bizi aydınlatmalılardır...

Hele, üstadın dergisinde bir istatistik var ki, sadece bunu görmek bile, insana pek çok şeyler öğretiyor. Bu istatistikte, memlekette çeşitli dinlerdeki okuma-yazma sayısı gösterilirken, azınlıkların yüzde 60-65 i bulan okuma-yazma nisbetine karşı, müslümanlarda bu nisbetin yüzde 23 e düştüğünü bu düşüklüğün de en fazla kadınlar arasında görüldüğü belirtilmektedir. Köylerimizde, kasabalarımızda kadınları okula göndermekten alıkoyan kuvvetin neler olduğunu üstad hepimizden iyi bilirler. Öbür yandan erkek çocukların harıl harıl imam mekteplerinde eski yazı talim edip, ahirete ait bilgiler öğrendiğine göre, Üstad, değil 50 bin, 100 bin basan Din Yolu, Ahiret Yolu'nda çıkarsalar ellerde kapış kapış gideceğinden hiç şüphesi olmasın... Ama, beri tarafta şu yol, bu yol derken aydınlarımızın dönekliliği ve inkârcılığı yüzünden bir asır gerilere gidiyormuşuz.. Memleket bundan zarar görerek taassubun, irticain batağına çöküp kalyonmuş ne zararı var!.. Üstadımız, Üstadlarımız kalkıyor ya sen ona bak!.. Bu yürekler acısı manzarayı gördükçe:

Bu memleket ne çakti ise, münevverinden çakti diyene hak vermemek elden gelmiyor... **Ankara, H. Harmandalıoğlu**

Düzeltilme

47 inci sayımızda Okurların Forumu kısmında çıkan «Unutulanlar: İşçiler adlı mektubun 1. paragrafında mânâyı tamamen değıştiren bir dizgi hatası olmuştur. Doğrusu «Komünist Bloka dışındaki memleketler» olacaktır. Düzeltilir, özür dileriz.

Köylerden Kentlere

Yazı Kuruluna,

Köylerden kentlere akım var.

Yoksul insan yığınları gecekondulara kamplarını kurmuş bulunuyor.

Bundan birkaç yıl önce böylesine bir tasamız yoktu. Bu konuyu öğrenciler sınav korkusu ile okuyup unutturdu.

Öyle ya, bütün bunlar uzak ellerde olup bitmişti. Bunda bize ne?

Oysa ki, batı dünyası bunu çok iyi tanır. Orada büyük endüstri kentlerinin temellerinde yüzbinlerce günahsız insan gömülmüştür. Bunlar mutlu bir azınlığın çıkarına köylerinden kovulan toprak çocuklarıdır.

Şimdi, yurdumuzda köylerden kentlere akım var.

On yıl önce toplumumuz için büyük bir önemi olmıyan bu problem, bugün başlıca tasalarımızdan biridir.

Başındanberi çoğunluğun zararına uygulanan yetkili kişilerin genel ekonomi politikası, tarım kesiminde beklenen sonuçları doğurmuş, toprak emekçilerini, ve yeteri kadar toprağı olmıyan köylülere kentlere göç etmeğe zorlamıştır.

Teknik ilerlemeler halkların yararınadır. Karşısını düşünmüyoruz. Ama bu üstün teknik ve yüreksiz makinaların ileri bir sosyal düzen içine yerleştirilmesi gerekir.

Büyük çiftçiler (38.000 aile) batının üstün tekniğı ile toprakları işlemeğe başlayınca, kara sapanı tutan ellere yol göründü.

Şimdi kentler işsiz yığınları ile dopdolu. Söylenenler derde deva değil. Aydınlarımız kaygusuz. Buldukları çare halk sevgisinden ve çağdaş bilimin verilerinden alabildiğine irak.

"İşsiz güçsüzler, geldiğiniz yere."

Bu görüşte bir damla olsun yenilik yok. Sultan da tımar ve zemet erbabının zulmünden kaçan köylülere aynı işlemleri uygulamıştı. Ağır işlerini bırakıp giden madenciyan tayfası da zorla maden ocaklarına sokulmuştu.

İşsiz yığınlarından ürperen faşist İtalya'nın önlemeğe çalıştığı başlıca oluştardan biri de köylülerin kentlere akımıydı.

Geçenlerde bir gazeteci Galata rıhtımında günün ilk ışıkları ile beraber kıpırdamıya başlıyan yolcuların sefilliğini iğrenerek anlattıktan sonra, kimdir bu adamlar, nereden geliyorlar, hani belediye diye soruyordu.

Sayın İstanbul efendisine açıklıyalım. Onlar makinanın altüst ettiğı, yokluğun hüküm sürdüğü, yanlış bir ekonomik politikanın uygulandığı, bilmediğiniz, ve üzerinde kafanızı yormadığınız bir ortaçağ dünyasından geliyorlar.

Onlar işsizliğin yakıp kavurduğu kentlere son bir ümitle gidiyorlar.

Toprağından kopan bu insanların boşalan güçlü kollarına büyük kentlerde

iş alanları açılmadıkçı, yeterince endüstri kurumları kurulmadıkça bunun sonu gelmiyecektir.

Saygılarımla.

İzmir, Osman Oğuz

Ziraatta Gelir Vergisi

FORUM'un geçen sayısında çıkan bir notta ziraat sektörüne gelir vergisinin tatbiki meselesi üzerinde durulmaktadır. Herhalde, gerek iktisadi gelişmenin hızını idamesi bakımından, gerek içinde bulunduğumuz enflasyon şartları ile mücadele bakımından ve gerekse sosyal adalet bakımından bunda zaruret olmalıdır.

Mevzubahis notta, 1952 senesinde Ziraat Vekâleti tarafından yapılan bir sayımda "İşlenen toprakların % 25 inin, çiftçi ailelerinin % 1,5 u tarafında işlenmekte olduğunun anlaşıldığına" işaret olunmaktadır. Bunu bir hareket noktası olarak alalım ve ziraat gelir vergisinin sadece bu 500 dekarın büyük arazi işlenmekte olan çiftçilerden alınacağını farzedelim. Acaba böyle bir vergi ne kadar hasılat temin edecektir? Bu hususta kat'i birşey söylenemez. Amma makul sayılabilecek bazı faraziyelere dayanılarak bir tahminde bulunulabilir.

Dayanılması icab eden bir faraziye, "işlenen ziraat toprakların her dekarından elde edilen safi gelirin (ziraat işçileri ücretleri dahil) aynı olduğu" dur. Tabii böyle bir faraziye vakalara uymamaktadır. Muhtelif toprakların tabii verim kabiliyetleri farklıdır. Bu bakımdan iyi ve kötü topraklar vardır. Buna ilâveten muhtelif topraklar farklı istihsal metotları ile işlenmektedir. Bu metotların verimlilikleri de farklıdır. Nihayet, muhtelif topraklara ekilen mahsuller ve bunların maliyet ve kıymetleri farklıdır. Bu durum muvacehesinde tahminleri, yukardaki gibi bir faraziyeye dayandırmakla bir hata yapmakta olduğumuz muhakkak.. Mesele böyle bir hatanın hangi istikamette olacağına. Vergi mevzuu olacak işletmeler, zengin çiftçilere ait büyük işletmelerdir. O halde, bu işletmelerin iyi topraklara sahip olduklarını ve traktörlerin çoğunun bunların elinde bulunması dolayısı ile daha verimli metotları tatbik etmekte olduklarını düşünebiliriz. Öte yandan, büyük ziraat maîşet ziraatının aksine piyasaya ve dolayısı ile kârlılığa mütevecchir. Şu halde, vergilenecek büyük çiftçilerin maliyet ve değer bakımından kendileri için en istifadelili mahsullerin ziraatı ile işgal ettiklerini farz etmek hatalı olmayacaktır. Bu hale göre, yukardaki faraziyeye istinaden yapılacak bir tahminde elde edilecek rakamın aslından düşük olması ihtimali vardır. Fakat fazla olması ihtimali çok azdır.

Millî gelir istatistiklerine göre, 1951 senesinde nebatî istihsalın safî kıymeti, 4.369 milyon T. L. dir. Yukardaki hatayı bir dereceye kadar telâfi etmek için hayvancılığı da ilâve edersek, 5.448 milyon T. L. sını elde ederiz. Bu rakam, bütün ziraat işletmeler tarafından elde edilen safî millî geliri göstermektedir. Faraziyemize göre, bunun en az dörtte biri, vergilenmesi mevzu bahis büyük ziraat işletmelerde (şimdi büyük hayvancılık işletmelerini de ihtiva ettiği kabul olunabilir) meydana gelmektedir. Fakat bu meblağın hepsi işletme sahibi olan ailelere safî gelir olarak kalmaz; içinde bu işletmelerin ziraat işçilerine ödenen ücretleri de ihtiva etmektedir. Gelirin ne kadarı bu işletmeler tarafından çalıştırılan ziraat işçilerine ücret olarak ödenilecek. Bu hususta herhangi kemmi bir bilgimiz mevcut değil. Esasen bu rakam kullanılan ziraat tekniğine göre fazlaca değişebilir. Büyük çiftçilerin daha çok makineneli ziraat yaptıkları faraziyesine sadık kalınırsa bu kısımda ödenen işçi ücretlerinin pek fazla olmayacağı düşünülebilir. Herhangi bir esas olarak, bu kısımda elde edilen safî millî gelirin beşte birinin ziraat işçilerine ödendiğini, beşte dördünün de işletmenin sahibi olan çiftçiye mülk ve teşebbüs geliri olarak kaldığını kabul edelim. Bu takdirde, yaklaşık olarak, her sene ziraatte doğan safî millî gelirin beşte birinin vergilenecek büyük çiftçilerin elinde mülk ve teşebbüs geliri olarak kaldığını düşünebiliriz.

1951 yılı için bu miktar 1.090 milyon T.L. sîdır. Global olarak buna % 10 nisbetini tatbik edersek vergi hasılatı olarak 109 milyon lira, %20 nisbetini tatbik edersek 218 milyon lira elde ederiz. Acaba hangi nisbet uygun olacak? Biran için 500 dekardan daha büyük araziye sahip 38 bin çiftçi arasında bu safî gelirin eşit olarak bölündüğünü düşünelim. Beher ailenin geliri 28.684 lira demektir. Asgari geçim indirimini bir tarafa bırakırsak, gelir vergisi kanunundaki nisbetlere göre bu gelirin % 25 in biraz üstünde bir nisbetle vergilenmesi lâzımdır. Bu usule göre, muhtelif senelerde bir ziraat gelir vergisinin temin edeceği hasılat şu şekilde tahmin olunmuş bulunacaktır:

	Milyon T.L.
1952	272
1953	320
1954	353
1955	288

Farz edelim ki, ziraatimizde toprak bölünüşü bakımından, bundan böyle önemli bir değişme olmayacaktır ve ziraat üretkenliğindeki artma ise önemli bir seviyeye ulaşmayacaktır, böyle bir ziraat gelir vergisi ile temin olunabilecek hasılatın asgari bir miktarı 300 milyon T.L. civarında olacaktır. Tabii bu sadece bir tahminden ibarettir. Ve belirtilmiş olduğu gibi, bir hayli muhafazakâr bir tahmindir.

Acaba, ziraat sektöründen bu veridatı toplamak için yapılması icap eden cari toplama masrafı hakkında bir şey söy-

lenebilir mi? Bu hususta bizim muttali olduğumuz herhangi bir esas mevcut değildir. Bir yaklaşma olarak, toplam devlet veridatı ile, Maliye Vekâleti bütçesi arasındaki münasebetlere bakılabilir. Bu bütçede vergi toplanması ile hiçbir ilgisi olmayan Beşinci Kısım (Borçlar) ve Altıncı Kısım (Yardımlar) bir tarafa bırakılırsa ve kalan rakamlar aslında devlet masrafları için yapılan masrafları ve vergi toplanması ile hiç ilgisi olmayan bazı masrafları ihtiva etmesine rağmen, "vergi toplanmanın cari masrafları" olarak kabul edilirse, muhtelif seneler için bunun toplam devlet gelirlerine (ki bunun içinde de cüz'i olmakla beraber vergi mahiyetinde olmayan gelirler de vardır) nisbeti

1951	% 3,94
1952	% 3,48
1953	% 3,36
1954	% 3,04

olmaktadır. O halde, ortalama olarak şimdiye kadar vergi olarak toplanan her 100 liranın 3-4 lirası cari toplama masraflarına gitmiştir ve zaman geçtikçe vergi toplamada verimin arttığı ve % 3 e daha fazla yaklaştığı müşahade edilmektedir. Düşünülen şekildeki bir ziraat gelir vergisinde toplama masraflarının vergi hasılatına nisbetinin hiç olmazsa bir müddet için bu ortalama nisbetin üstünde olacağı muhakkaktır. Ne kadar üstünde? Bunu bilmiyoruz. Bu nisbet meselâ başlangıç yılları için % 5 olarak kabul edilirse, Maliye Vekâleti bütçesinde 15 milyon lira civarında bir artma ile 300 milyon lirahık bir devlet geliri artması mümkün görünmektedir. Halihazırda bu gelir çiftçiler tarafından harcanmaktadır ve bu şekilde belki diğer vergiler hasılatında bir artmaya sebep olmaktadır. Fakat devlet elile harcandığı halde dahi, bir miktar başka vergilerde hasılat artması meydana getirmemesi için hiçbir sebep yoktur. Kaldı ki, asıl fonksiyonu bütçe yolu ile enflasyonist tazyikin artmasını önlemek olacaktır.

Hürmetlerimle.

Dr. Nejat Bengül

Forum ve "Bizim Köy," lü

Forum Yazı Kuruluna

(Okuyucuların Forumu)

Forumcular ve "Bizim Köy" lü adlı yazı dolayısıyla)

15 Mart 1956 tarihli Forum Dergisinde, Okuyucuların Forumu sayfasında Be-hiç Duygulu Forumcular ve "Bizim Köy" lü adlı yazısında bazı yargılarda bulunuyor. Ben bu yargılar üzerinde durmayı gereksindim.

Duygulu, Makal'ı ne yapacağını, nereye gideceğini bilmiyen bir yazar olarak sayıyor. Oysa biz Makal'ı kendi çiz-

diği yolda ilerliyen ve meyvelerini veren bir yazar olarak tanıyoruz.

Bir defa Duygulu, Makal'a ne yapacağını bilmiyen yazar demekle neyi anlatmak istiyor? Yazısından şunu anlıyorum: Makal «yalnız köyü gerçekte olduğu gibi dertleriyle veriyor. Dertlere hal çaresi bildirmiyor».

Amma bu ne yapacağını bilmemek mi? Makal'dan bir de hal çareleri mi bekliyelim. Yazısının başında «ne yapacağını bilmiyen yazar» diyor. Sonra da «Ondan yalnız göstermesi diyeceksiniz» diyor. İyi ya o yalnız göstermek için yazıyor. Bu da ne yapacağını bilmek değil mi?

Duygulu belki de ne yapacağını bilmiyen demekle (Hikâye, roman, makale) gibi bir tarza bağlı olmadığını söylemek istiyordur. (Ama yazısından bu anlaşılmıyor) Oysa bu da ne yapacağını bilmemek değilki. Kendi yarattığı bir tarzda yazıyor. Bu da bir üstünlük değil mi? Hem illâki Makal'a yazılarını bir tarza uydurmasını söyleyemeyizki.

Duygulu «O ve arkadaşları yepyeni ve gerçekçi bir sanat yaptıklarını sanıyorlar» diyor. Ona şüphe mi var? Makal'ın yazıları Duygulu'nun dediği gibi kupkuru mu? Hem Makal'ın kendine özgü bir anlatışı yok mu? İmzası ayrı da olsa Makal'ın yazılarını seçebiliyoruz. Kaç okuyan arkadaşta Makal'ın ayrı imzalı yazısını gösterdimse, Makal'ın anlatışına uyduğunu söylediler. Duygulu'nun deyişle bunu yüzlercesinin arasından seçmek, Makal'ın yazılarının diğerlerinden üstün olduğunu göstermez mi?

Duygulu, Köyü Makal gibi aynı değerde yüzlerce gencin verdiğini yazıyor. Ne yüzden yargı değil mi? Aynı değerde köyü veren taş çatlasa düzüneyi geçer mi?

Sonra Duygulu «Bu yazılardan gına gelmiştir artık» diyor. Bu yargısı yalnız kendini örnek olarak aldığı gösteriyor Duygulu'nun.

Oysa bu yazılar şimdi de sevilerek okunuyor. Bu yazılardan gına geldiğini söyleyen Duygulu'dan başka daha kaç kişi var?

Duygulu'nun dediği gibi başka bir tarz içinde, köyü gerçekte olduğu gibi, daha sanatlı verilmesini istiyoruz. Bunu yapabilenin büyük başarı kazanacağına inanıyoruz. (bu yapılmış ve yapılıyor fakat yetersiz)

Köyümüz biter, tükenir kaynaklardan değildir Duygulu. Hem ondan niye bıkalım.

Bu arada Makal tarzının da meyveler vermesini niye istemiyelim, kaynak ve okuyucu varken sayın Duygulu.

Saygılarımla

Antalya, İsmet Gökçöl

Forum Dergisi Yazı kuruluna;

Elime geçen son sayınızda "Gündüz Pamuk" imzalı okuyucu mektubunu ve Forum'un notunu okudum.

Mahmut Makalın yazılarını, derginize aldığınız için, sizi kutlamak istiyordum. Bu yazı, bunu gerçekleştirdi.

Bence Makalın yazılarını yabancı bir dile çevirsek te, aynı kıymetini muhafaza eder. Acaba bu okuyucumuz E. Coldwell'in romanlarındaki kullanılan, Amerikalıların cenub argosunu biliyor mu? Ben onları Türkçede, aynı zevkle okumuştum.

Makalın, yazılarını her zaman derginizde bulacağımı umar, saygılarımı sunarım.

Cleveland, Ohio (U. S. A.)

Türk Müziği Üzerine

Forum Yazı Kuruluna;

Sözü edildiği zaman geniş yankılar uyandıran bir konu da Türk Musikisi konusudur. Aynı şey bu sefer de olmuş ve Forum'da çıkan bir yazı birçok yazıları çekmiştir. Öne sürülen daima şudur: "Türk Musikisi tek seslidir, bu yüzden eskidir ve geridir." Cevaplar da şöyle: "Hayır, Türk musikisi çok sesli olabilir, zengindir. Misal mi istiyorsunuz? İşte Dede Efendi."

Birincilerin hatası bugün ortaya konan tek sesli eserler ve icra tarzlarıyla dejenere olmuş bir sanat şeklinin kabahatini düne yüklemeleri; ikincilerin hatası dünün, olduğu gibi - çok seslilik ilâvesiyle - devam edebileceğine inanmalarıdır. Bu yüzden birinciler dünü toptan inkâr ederler; ikinciler bugün yapılan çalışmaları, verilen eserleri hiçe sayarlar. Gerçekte, birincilerin kabul etmediği şey sade Osmanlı Musikisi değil onun ruhu, sanat anlayışı, gelenekçiliği, dinamizm yoksunluğu, kişiliği öldürmesi, dil eskiliği, ikincilerin ürkütükleri çok sesli yazan bestekârlardaki kişilik duygusu, hareket ve görüş bolluğu, yenilikleri ve ileri adımları. Yalnız, hem birincilerin hem ikincilerin bilmedikleri müşterek bir nokta var: bugün çok sesli yazan bestekârların hepsinin de - tabii değişik görüşlerle - gerek Osmanlı Musikisini gerek Halk musikisini yakından incelemiş, bunların geniş ve derin tesiri altında kalmış olmaları ve birçok eserlerinde bu tesirleri aksettirmiş bulunmalarıdır. Birinciler Osmanlı Musikisini dinlemeye tahammül edemezlerken Türk bestekârları İtî Senfonileri, Yunus Emre Oratoryoları yazıyorlardı. Dede Efendiyi armonize etmek için ikinciler, armoni ve kontrpuan öğrenmeye çalışırken Türk Bestekârları İtî Senfonileri ve Yunus Emre Oratoryoları yazıyorlardı.

Bana kalırsa her iki taraf ta boşuna uğraşıyor: İstedikleri çoktan oldu.

Saygılarımla.

Ankara, İlhan USMANBAŞ

Forum Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğüne
Derginizin 49. cu sayısında Sayın Lâika Karabey'in ve Sayın Hülki Aksoy'un Türk müziği ile ilgili yazılarını okudum.

Sayın Bedii Sevin'in bu konuyu kapatmağa yönelen notu, tartışma konusu olmadığı için diğer yazı sahiplerinin ortaya attığı bazı hususları cevapsız bıraktığından bu yazıyı yazmak ihtiyacını duydum. Mademki bu fikirler Forum'un fikir meydanına çıkmıştır muhatapları olmalıdır.

Sayın Lâika Karabey'in ileri sürdüğü ve Sayın Hülki Aksoy'un desteklediği fikir, Türk musikisi içinde hazineler oluşu fakat bunlardan istifade edilemeyeşidir. Bu hazinenin temsil ettiği şeyler, bol makam koma sesler ölçü ve ritmdir. Türk musikisi denilen Alaturka müzik bu yönden batı müziğine üstün gösteriliyor. (malzeme ve imkân bakımından) Binlerce makama sahip Hint müziği gibi Alaturka müziğinde bu serveti mübalağalı ve zahiridir.

Bilindiği gibi makam bir ses dizisidir. Her ses arasında bir titreşimin farkı bulunmakta ve bu titreşim farkların formülü değiştirilerek değişik makamlar yapılmaktadır. Bu işlem için bemol ve diyezleme tatbik edilmektedir.

Alaturkada bir makama bemol ve diyez dediğimiz arızalar ilâve edilerek ufak değişikliklerle birbirlerinden ayrı fakat tesir bakımından birbirine yaklaşan küme küme makamlar yapılmıştır. Bunu meydana getirmek zor değildir. Meselâ bir majör (Çargâh) makama seslerin titreşim sırasını değiştirecek şekilde arıza ve arızalar ilâve edin yaptığınız işlem kadar makam elde edersiniz. Alaturka besteci bu makamlardan birini seçerek beste yapar. Armoni ve Kontrpuan olmadığından tema işleme fikri, varsasyonlar, velhasıl kompozisyon fikri aranmaz. Besteci kulağa hoş gelecek ses arar kompozisyon fakirliği onu makam dışına çıkamağa sevkeder. Çıkarırsa beste manâ bakımından değişecektir. Bu sebepten bir veya iki makam arasında yeknesak bir müzik ortaya çıkar. Ve makam çokluğunun bu şekilde faydası dokunmaz.

Batı müziğinde makamlar asırlarca evvel temizlenmiş, tesir bakımından en kuvvetli iki makam seçilmiştir. Batı bestecisi bu makamlarla eser yaratırken kompozisyon kaideleri yardımı ile makam dışına da çıkar makam harici arızalar da kullanır işte o anda makam değişmektedir. Batı bestecisi kompozisyonun toleransı sayesinde alaturka taraftarlarının Batı müziğinde yoktur dedikleri makamları melodi ile değişken bir şekilde kullanır. Şu farkla ki Batı bestecisi bir

eserde birçok makamlardan faydalanırken Alaturka besteci evvelce tespit edilmiş makamlardan birini ve birkaçını kullanabilmektedir.

Alaturka besteci dar bir havuzda yüzmeye mahkûm edilmiş yüzücü aczi ile eser verir.

Armoniyi kabul koma sesleri terketmeyi icap ettirir. Esasen pek az kullanılan bu sesler faydasızdır.

Gelelim ölçü meselesine: Ölçü ritmle sıkı sıkıya bağlıdır. Alaturka bu yönden de zengin gösteriliyor. Ölçü şu veya bu müziğin fazla sahip olduğu bir unsur değildir. Beethovenin 32 numaralı sonatına bakınız oniki otuzkilik ve dokuz onaltılık ölçülerle karşılaşsınız. Batı eserlerinde orkestra şefi istenilen ölçüde ve ritm de icra yapabilir. Bu meselede bestekâra göre değişkendir.

Bu izahlarımın sonunda demek isterim ki Sayın Lâika Karabey ve Sayın Hülki Aksoy fikirlerinde yanılıyorlar. Makam çokluğu birşey ifade etmez bende basit bir işlem sonunda bir makam çıkarabilirim ortaya. Koma sesler ve ritm mevzuu da alaturkaya üstünlük sağlamamaktadır.

Sayın Lâika Karabey Entervalin besteci elinde ressamın rengine tekabül ettiğini söylüyor. Alaturka besteci fuzuli makamların içinde ne kadar renk bulacak? Enterval bahsinde daha geniş düşünmeye yördelirsek, Alaturka enstrümanların ses sahası dardır ve renkleri (tın) mahduttur. Bas enstrümanlar mevcuttur değildir. Tabiatile bas Entervaleri de mevcut değildir. Bu münasebetle bu müziğe armoni tatbik edilse bile enstrüman kifayetsizliği ile karşılaşılacaktır. Armoninin darlaşmasına yol açacak olan bu hal Batı sazlarını kabul yolunu ve koma sesleri mutlak surette terki icabetirir. Armoniyi kabul ise makam temizliğine yol açar. Lâika Karabey'in tabiriyle bünye Armonsî, esas armoniden uzaklaşamaz çünkü armoni fizikle ilgilidir.

Alaturka müzik Osmanlı saraylarından şehirlere yayılmış bir müziktir. Beri yanda ondan daha yaygın ve eski halk müziği bulunmaktadır. Millî sıfatı Halk müziğine verilebilir. Fakat Sanat müziği o da olamaz. Millî Bestekâr halk müziği temlerini batı formları ile işleyerek millî bir müzik meydana getirebilir. Bu da yapılmaktadır. Gaye inkilâbı benimseyebilmekte..

Antalya, Güner ÖZTÜRK

KAVAKLIDERE

Çankaya Yıldızın

Ne Diyorlar

Moskova Tasfiyelerinin İçyüzü

SIDNEY HOOK

New York Üniversitesi
Felsefe Profesörü

Hemen hemen yirmi yıl önce, Amerikanın başta gelen filozofu ve eğitim düşünürü John Dewey'in önderliği ile bir avuç Amerikalı liberal, o sırada Moskova'da cereyan etmekte olan tasfiye yargılanmalarına dair gerçeği meydana çıkarmak üzere bir komisyon kurulmasına ihtiyaç görmüştü.

Bu komisyon kuruldu, büyük güçlüklerle karşılaştıktan başka, şahsî ve siyasî şerefleri hedef tutan sistemli bir iftira kampanyasına da maruz kaldı. Fakat bütün bunlara rağmen komisyon araştırma ve incelemelerini tamamlayarak, Moskova'da yargılanan sanıkların "suçsuz" oldukları sonucuna vardı.

Komisyon, elde ettiği vesikalara ve şahsî ifadelerine dayanan kanıtlarla daha da ileri giderek, yargılamaların baştan sona adli bir tertip olduğunu, gerçekte Stalin'in amansız despotluğunu kuvvetlendirmek maksadıyla uydurulduğunu ileri sürdü.

Kremlin idarecilerinin aradan bunca zaman geçtikten sonra, kendileri ve bugüne kadar göklere çıkardıkları kana samış manyak hakkında yirmi yıl önce verilen hükümleri teyid eder yolda ancak şimdi harekete geçmiş olmaları hiç şüphesiz, o zaman komisyonu kuran Amerikan liberalleri için acı bir memnuniyet olmasa bile hüznün verici bir haldir.

Sovyet siyasî hayatında, tasfiyeler ile Hitler-Stalin arasındaki anlaşma ve bunların halihazırdaki neticeleri de dahil olmak üzere, bilâhare meydana gelen hâdiseleri haber veren Moskova yargılamaları, yalnız Sovyet Rusya için değil, fakat Batı dünyası için de son derece önemlidir.

Böylece Sovyet terörünü savunanların ruhi irtişaları bir kere daha açıklanmış demektir. Yirmi yıl önce Moskova yargılamalarını inatla savunup, Dewey, Norman Thomas ve destekleyicilerini "harp kundakçısı", "müfteri", "Faşist taraftarı" diye itham edenler, yazık ki, o sıralarda sayıca liberal düşünce erbabından çok kalabalıktı. İçlerinden bir çoğu kültür hayatımızda oldukça yüksek mevkiiler işgal ediyordu. Ne varki, bunlar hür insanların kritik gözüyle vakaları inceleyip sonuç çıkaracaklarına, bir yabancı diktatörün buyruklarına içten bir inançla bağlanmayı, onun gürültülü propağandasını bir papağan gibi tekrarlamayı ter-

cih ediyorlardı.

Tarih bu gibileri öylesine maskaralaştırdı ki, bunların artık ne tövbelerine ne de iftira attıkları kimselerden özür dilemelerine lüzum yoktur. Bununla beraber, içlerinde henüz insaf ve onur duyguları taşıyanlar varsa, onların hiç değilse hareketlerinden bir ders çıkarmalarını, şimdi ayaklar altına alınan kanlı tiranın yerine Mao'yu veya Khrushchev'i geçirmekten sakınmalarını ümit edelim.

Bunlar dışında daha kalabalık bir gurup ta, gerçi Kremlin idaresine karşı hiç bir sempati beslemiş değilse de, Moskova mahkemelerini gösterildiği gibi kabul etmekte yetinmiş, tasfiye hareketlerini ilsa olsa kuvvetli bir beşinci kolun yok edilmesi gibi yorumlayarak haklı bulmuştu. Üstelik bunlar, devlet makamlarını işgal ettikleri veya hükümete akıl öğretme fırsatı buldukları ölçüde olayları yalnız aksettirmiş, hattâ Dewey komisyonun tesbit ettiği açık gerçekleri bile kavramaktan uzak kalmışlardır.

Bu durumda olanların harp boyunca Stalin tarafından tamamen aldatılmış olmaları bizim için şaşılacak bir ha değildir. Harp sonrası olayları bu gibiler için tam bir sürpriz teşkil etmiştir. Hükümlerinde yanlış oldukları, hükümete yaptıkları tavsiyelerde olayları yanlış yorumladıkları iyice meydana çıktı. Şunu da belirtelim ki, bugün onları amansızca tenkit eden çevreler dahi aslında daha büyük bir basiret yahut feraset göstermiş değildir.

Stalin çılgınlığının açığa vurulmasını, Lenin'in veya Leninci Bolşevikliğin yeniden canlanması gibi görenler ise hem Rusya'da hem de Rusya dışında potensiyel olarak en büyük kalabalığı teşkil etmektedir. Elbette Lenin, Trotsky, Bukharin ile Stalin arasındaki farkı görmezlikten gelmek doğru değildir. Ancak gerçek odur ki, Stalin'i mümkün kılan fikir sistemi ile kurumlar Lenin tarafından ortaya konmuştur. Stalin belki de Lenin'in meşru varisi sayılmıyabilir, ama onun tabii bir sonucu olduğunda da şüpheye yer yoktur.

Sovyet halkı arasında, kendilerini gerçekten ikinci bir Stalin despotluğundan korumak isteyenler varsa, onlara tek öğüdümüz şudur: Leninci fikirlerle kurulmuş kurumlardan apayrı olan demokratik siyasî kurumlar kurunuz. Komünizm terörü Stalin iktidarından önce de vardı, onun düşmesinden sonra da kaybolmuş değildir.

Çeviren : C. Y.

Son Sovyet Manevralarının Hedefi

Avrupa'nın kuzey batısında mes'uliyet hissi olan demokrat liderlerin, Sovyetlerde yeni beliren bu itibarlı görünüşün hepsini kolaylıkla yutacağı beklenemez. Fakat Bay Krusef ve Bulganin'in, nötralist ve milliyetçi politikacılarla entellektüeller arasında bir miktar başarı elde etmeleri beklenebilir. Meselâ, İngiltere ve Fransa'da hem Amerikan hem de Alman aleyhtarı olanlarla, Almanya'da her ne pahasına olursa olsun birleşme tezini benimseyenler bunlar arasındadır. Sovyet liderlerinin batı milletlerini komünist akidesine çevirmeye muktedir olacaklarını düşünmeleri beklenemez; çünkü 1917 denberi bu iş için pek çok kan dökülmüş ve manasızlıklar yapılmıştır. Fakat onlar Avrupa ile Amerika arasındaki ittifakı bozmak için kâfi adette politikacıyı kandırabileceklerini ümit etmektedirler; kütlelere sırf "sulh" kelimesi ile batıda bu kelime "ne pahaya olursa olsun birlikte yaşama" manasına alınabilir- müracaat etmeleri, bu maksat için oldukça kullanışlı bir alettir.

7 Nisan 1956 Tarihli
Economist'den

I O O O

Meskenlik Garanti Mahallesi GARANTİ BANKASININ

Kuruluşunun X. yılı münasebeti ile sayın müşterileri için hazırladığı bir çok kolaylıkları haiz bir plândır. Bankamız gişelerinden etraflı malûmat isteyiniz.

Paranızın, İşinizin, İstikbalinizin Garantisidir.

Kültür ve Sanat

Güvenlik, Hürriyet ve Kültür

Bülent ECEVİT

Vatan, İnsanın yatağında korkusuz uyuyabildiği toprak olmalıdır. Türkiye, kendi iyiliği, esenliği uğrunda çalışan, yahut çalışmaya yeterli aydınları için henüz böyle bir toprak olamamıştır. Çünkü biz istediğimiz kadar hürriyet ve demokrasiden, ispat hakkı, yargıç teminatı, üniversite bağımsızlığından söz edelim, Türkiye hâlâ bir polis devleti zihniyetiyle yönetilmektedir. Acı gerçek, tatsız, kötü gerçek budur. Bu topluma hizmet etmek isteyip te bu gerçeğin acılığını içinde duymamış Türk aydını pek azdır.

Birkaç ay önce Bütçe Komisyonunda bazı milletvekilleri derde ucundan dokunmuşlardır. Ama ne yazık ki gene, işçi ve memur aylıklarından önce kendi aylıklarını artırırken olduğu kadar bençil davranmış, davayı yalnız kendi yönlerinden, kendilerine verdiği rahatsızlık bakımından ele almışlardır.

Onun içindir ki Bütçe Komisyonunda gösterdikleri medeni cesaret, derdi halletmeğe yaramamıştır. Belki kendileri hakkında gizli dosyalar tutulmasını bile önleyemeyecektir.

Değişmesi gereken, güvenliğimizle ilgili bir teşkilâtın tutumundan, çalışma tarzından önce, sorumlu mevkilere gelen siyaset adamlarımızın millî güvenlik zihniyetidir. Çünkü, aslında gerçek bir ihtiyacı karşılaması gereken güvenlik teşkilâtının çalışma tarzındaki kusurlar, bu zihniyetin tabii sonuçlarından, belirtilelerinden başka bir şey olamaz.

Türkiye'de sorumlu mevkilere gelmiş siyaset adamlarından bir çoğunda, öteden beri, düşünen başlara karşı bir korku, bir güvensizlik vardır. Bu, Osmanlı çağından, Abdülhamit zamanından Cumhuriyet Türkiye'sine kalmış kötü, zararlı bir mirastır. Bu mirasın izleri ortadan silinmedikçe, Türkiye'de demokrasi de, hürriyet te boş sözlerden ibaret kalacak, ve Türk milleti hiç bir zaman Batı dünyasının fikir hayatına katılamayacaktır.

Sırası düştükçe bütün dünyada Türk milletinin yığılğından, konukseverliğinden, Türk incirinin, tütününün, lokumunun güzelliğinden söz edilecek, ama hiç bir zaman Türkiye'de de bir fikir hayatı, bir sanat hayatı olduğu söylenmeyecektir.

Çünkü bu mirasın izleri ortadan silinmedikçe, Türkiye'de gerçek bir fikir hayatı, sözü edilir bir sanat hayatı olmayacaktır. Türkiye'nin ana davalarının

dan biri, belki de başlıcası budur. Ama milletvekillerinin bu davayı açık açık, bütün yönleriyle ele almağa davrandıkları görülmemiştir.

Türkiye'de hem en her düşünen insanın tedirgin edilmesi, bu topluma yararlı olabilecek aydınlardan bir çoğunun yatağında korkusuz uyuyabilme imkânından yoksun bırakılması, en az, milletvekilleri hakkında gizli dosyalar tutulması kadar önemli ve kaygı vericidir.

Ergin bir millet güvenlikle hürriyet arasında bir seçme yapmak zorunda değildir. Ergin bir millet, güvenliğile hürriyeti arasında bir denge kurabilmelidir.

Bu denge kurulmadıkça, güvenlik kaygısının fikir hürriyeti zararına gelişmesi durdurulmadıkça Türk toplumu yaratıcı bir toplum olamayacak; millî güvenliğimizi, kendilerine ucuz şöret temini için bir şantaj vasıtası yapabilecek kadar seciyesiz fikir jurnalcılarının hakimiyeti altında, Türk fikir hayatı, böyle çorak kalacaktır.

*

Türkiye'de geniş çalışma serbestliği tanınmış bir güvenlik teşkilâtı bulunmasın, bu teşkilât istediği insan hakkında dosyalar, gizli soruşturmalar açmağa yetkili olmasın demek, milletlerarası durumu, hele Türkiye'nin geo-politik durumunu bilen ve milletinin menfaatlerini düşünen hiç bir Türk aydınından beklenmez. Hattâ biz bu konuda, kendileri için dosya açılmasına itiraz eden milletvekillerinden ayrılarak diyeceğiz ki, böyle bir teşkilât, bir memur yahut işçi, bir yazar yahut sanatçı için olduğu kadar, bir milletvekili, hattâ bir bakan için bile, kendi gerçek gayeleri bakımından gerekli görüyorsa, dosya açabilmeli ve açmalı, soruşturma yapabilmeli ve yapmalıdır.

Türkiye bugün öyle bir durumdadır ki, millî güvenliği için harcadığı paralar, verdiği emekler asla çok görülemez. Kuzey komşumuzun Türkiye'yi zorla veya telkinle, kendi nüfuz bölgesine alabilmek için nasıl metotlarla çalıştığını, bu uğurda ne kadar bol para döktüğünü tahmin edebilmek güç değildir.

Mesele, yukarıda da belirttiğimiz gibi, millî güvenliğimizle ilgili teşkilâtın çalışma tarzına, kullandığı usullere hakim olan zihniyettir. Bu zihniyet değişmedikçe, o teşkilât parasını ve zamanını yanlış yollarda, faydasız yollarda

harcamış olacağı gibi, Türkiye'de bir fikir hayatı doğmasına da engel olmaktan devam edecek, bunun sonucu olarak ta demokrasimiz, içi boş, işe yaramaz, doğru dürüst işlemez bir kalıptan, bir süsten ibaret kalacaktır.

*

Hür düşünen, kendi düşüncesini hür bırakan bir insan, zaman zaman, hele gençlik çağlarında, memleketinin gerçek menfaatleriyle uyumayan, bu menfaatlere zarar getirebilecek yollara da sapaabilir. Hür düşünceye, hür düşüncenin nihai faydasına inanıyorsa, bu riski göze almak zorundayız. Düşünce hayatı hür olan ve bu hürlüğün faydalarını bilen bütün milletler böyle bir riski göz almış ve almaktadırlar. Çünkü başka türlü fikir hürlüğü olamayacağını bilirler.

Bir aydına, düşünen, düşünmek ihtiyacını duyan bir insana, "istediğin gibi düşün ama şu yönden ayrılmamak şartıyla..." diyemeyiz. Düşünce hürlüğünün böylesi dün Nazi Almanya'sında da vardı, bugün Sovyet Rusya'da da vardır. Devletin resmî görüşü dışına çıkmamak şartıyla her Sovyet vatandaşı düşünmekte hürdür. Fakat kimse böylesine, hür düşünme diyemez.

Düşünmek bir arayıştır. İnsanın kendi kendini, dünya üzerindeki ve toplum içindeki yerini arayışdır. Böyle bir arayış ihtiyacını duyan bir insana, "Aryayabilirsin ama yalnız şu yönde..." diyemeyiz. Aradığının ne olması, nerede bulunması gerektiği kendisine resmî makamlarca önceden bildirilen bir insan için aramanın, düşünmenin, manası, hikmeti kalmaz.

Eğer demokrasiye ve onun baş şartı olan düşünce hürlüğüne inanıyorsak, devletin aydınları değil, aydınların devleti sürüklemek zorunluluğuna da inanamamız gerekir. Devlet veya kilisenin çizdiği sınırlar içinde, onların gösterdiği yol üzerinde düşünmeğe ve aramağa razı olmuş olsalardı, sanatta, bilimde ve toplum hayatında insanlığın yükselmesine emeği geçmiş yüce kişilerden hiç birinin adını duymuş olmazdık.

Hür düşünen bir insan, ancak çeşitli yolları gönlünce denedikten sonradır ki doğru yola çıkabilir, aradığını bulabilir, gerçeğe ulaşabilir.

Aydına bu imkânı vermektan kaçınan bir devlet, kendi yolunun doğrulğundan, her salim düşüncenin eninde sonunda o yola çıkacağından şüphe ediyor demektir.

Üstelik bu zihniyetteki bir devlet, bir kısım aydınları zorla kendi tuttuğundan ayrı yollara yöneltmek, hattâ kendine zararlı bir hâle getirmek durumunda da kalabilir.

Genç yaşta alınlarına, bir daha silinmemek üzere "solcu" damgası dövülmüş aydınlarımızdan bazısının içinde bulunduğu psikolojik durum bunun delilidir.

*

Gençliğin ve sorumsuzluğun verdiği cesaretle gönlünce düşünmeğe başlayan

bir genç aydın, zaman zaman aşırı sağ bir yola sapabileceği gibi aşırı sol bir yola da sapabilir. Aşırı sol bir yola saptığını da, yazdığı şiirde, hikâyede, dostlarına söylediği sözlerde, hattâ ressamı, yaptığı resimde belli edebilir.

Kendi hâline bırakılsa belki de bir-iki yıl sonra, aradığını o yolda bulamayacak, bulamayacağını anlayacak, ve yolunu değiştirecektir. Bunun pekâlâ mümkün, hattâ kuvvetle muhtemel olduğuna bir örnek, İkinci Dünya Harbi sonlarına kadar aşırı solcu kalmış, hatta memleketlerinin menfaatlerini hiçe sayarcasına Sovyet Rusya'ya yakınlık göstermiş birçok İngiliz ve Amerikan aydınının, İkinci Dünya Harbi sona erip te Sovyet Rusya en hayalci gözlere bile gerçek benliğiyle görününce, o güne kadar tuttukları yolu bırakıvermiş, ve Komünizmin de, Sovyet Rusya'nın da baş düşmanı hâline gelmiş olmalarıdır. O kadar ki bugün İngiliz ve Amerikan Hükümetlerinin propaganda servisleri, komünist aleyhdarı propagandalarında, en çok, harp sonlarına kadar komünist oldukları bilinen bu aydınlardan, bu şair ve yazarlardan faydalanmaktadır.

Fakat bizde yaşayan polis devleti düzeni, aydınlar için böyle bir dönüşü çok güçleştirmekte, denilebilir ki imkânsız bile kılmaktadır. Bir aydın, gençliğinde bir defa ırmağın sol kıyısına geçti mi, hemen arkasındaki bütün köprüler yıkılıvermekte, alnına dövülen "solcu" damgası ömrü boyunca silinememektedir.

Bu durumda bırakılan aydın, daha genç yaşlarında derin bir umutsuzluğa düşmekte, ve kendi kendine olan saygısını yaşatabilmek için, gençliğinde belki yanılıp ta tutmuş olduğu yolun aslında tek doğru yol olduğuna kendi kendini inandırmak ihtiyacını duymaktadır.

Üstelik karşılaştığı ve nasıl olsa kurtulamıyacağına inandığı baskı onda şiddetli bir tepki, bir karşıkoyma duygusu da yaratmakta, bu duygu yüzünden, gitgide, kendi kendini bir kahraman gibi görmeğe başlamaktadır. Öyle ki, sonunda artık, toplum izin vermediği, arkasındaki köprüleri yıkılmış olan polis devleti düzeni imkânsız kıldığı için ırmağın sol kıyısından ayrılamadığı gerçeğini unutmakta, bilmezlikten gelmekte, ve kendi isteğiyle o kıyıda kaldığına kendi kendini inandırmaktadır. İşte bu kaçınılmaz devreye girdiği andan itibaren o aydın, memleketine gerçekten faydası dokunabilecek değerde bir insan olsa bile, artık Türkiye için kaybedilmiş bir vatan-daş durumuna düşer.

Sola sapan aydınlar üzerindeki ağır baskı, bazı üşengeç yarı-aydınlardan, vicdan azabı duymaksızın topluma hizmetten kaçabilmeleri için de bir vesile, bir bahane yerine geçmektedir.

Böyleleri, "solcu" damgasının alınlarına dövülmesine yetecek birkaç söz söyledikten, birkaç mısra yazdıktan sonra, kendilerince bir iç huzuruna ermekte, her türlü sorumluluk duygusundan kurtulabilmektedirler. Neden bu topluma yarar-

lı olmağa çalışmıyorsun, neden bir müsibet iş yapmıyorsun, sorusuyla karşılaş-tıkları zaman cevapları hazırdir: Bir ke-re alnıma damgayı vurdular, artık istemem de bu toplum benden hizmet kabul etmez!..

Fikir hayatımızı, yalnız yukarıda sö-zünü ettiğimiz fikir jurnalcılarının de-ğil, aynı zamanda böyle sahte kahraman-ların da ifsad etmesinden, gene doğrudan doğruya, Türkiye'ye hakim olan polis devleti zihniyeti sorumludur.

Şu veya bu sebeple, haklı veya hak-sız, gençliğinde alnına "solcu" damgası dövülmüş aydınlar, devamlı olarak tedir-gin edilmekle, iş bulmakta zorluğa uğ-ratılmakla, bulaşıcı hastalığı olan insan-lar gibi toplum içinde tecrid edilmekle, hattâ arasına bir pasaport alıp Batı ülke-lerinde görgülerini arttırmak ve tuttuk-ları yolun yanlışlığını anlamak imkânın-dan yoksun bırakılmakla, Türkiye'nin gü-venliğine de Türk fikir hayatına da za-rardan başka bir şey verilmiş olmamak-ta, ve güvenliğimizle ilgili çok önemli bir teşkilât, vaktini ve parasını fuzuli yollarda harcadığı için, komünistler, asıl tehlikeli olan gizli faaliyetlerine daha geniş saha bulabilmektedirler.

Millî güvenliğimizden sorumlu teş-kilâtın zaman zaman iktidardaki kimse-ler tarafından siyasi maksatlarla kullanıl-ması da buna eklenince, bu teşkilâtın gerçek görevlerini yapmağa nasıl vakit bulabildiğini, nasıl personel ve para ayı-rabildiğini düşünmemek elden gelmez.

*

Millî güvenliğimizden sorumlu bir teşkilât, bazan iktidardaki kimselerin kendi siyasi güvenlikleri için de kullanılmakla, Türkiye'de demokrasi büsbütün yapmacık bir hâle, bir polis devleti-nin yüzüne takılı bir maske hâline gel-miş olmaktadır.

Dürüst yollardan yenilemeyecek, yı-kılamıyacak, susturulamiyacak kadar le-kesiz, suçsuz ve korkusuz siyasi rakiple-re veya tenkitçilere leke vurmağın en kolay fakat en çirkin bir yolu, onlar hak-kında, lekeli veya şüpheli insanlarmış gi-bi "gizli" tahkikat açtırmak, ve hiç bir kötülük ortaya çıkaramıyacağı önceden bilinen bu güya "gizli" tahkikatı bir yan-dan siyasi rakibe veya tenkitçiye, bir yandan da onun dost veya seçmen çevre-sine duyurmaktır. Böylelikle, hem hak-kında tahkikata "lüzum görülen" kimse-ye gözdağı verilmiş, hem de o kimsenin çevresine, kendisi hakkında şüphe to-humları ekilmiş olacaktır.

İktidar önderlerini destekledikleri müddetçe kendilerine devletin kilit nok-taları emanet edilen milletvekilleri hak-kında, önderlere karşı muhalefete başlar başlamaz dosyalar, "gizli" soruşturmalar açılması, daha başka türlü izah edilemez.

Bazı milletvekillerinin 2 Ocak 1956 günü Bütçe Komisyonunda açıkladıkları gerçekler, değerli ve lüzumlu bir gü-venlik teşkilâtının, politik maksatlarla nasıl yok yere vakti ve parası harcandı-ğını açıkça ortaya koymuştur.

Bu teşkilâtın çalıştırılış şekline hâ-kim olan zihniyetin acılarını ve zararları-nı nihayet kendi nefislerinde de duyma-ğa başlamış olan milletvekillerinin, bu kontuyu artık sadece şahıslarını ilgilendi-ren bir mesele değil, bir memleket, de-mokrazi ve kültür davası olarak ele al-maları için vakit çoktan gelmiş de geç-mektedir.

Kuzey başımızda dikili duran Sovyet Rusya'nın bize en büyük kötülüğü, bir yandan komünizm tehlikesine karşı al-dığımız tedbirlerde aşırıluğa gidilerek Türk fikir hayatının baltalanması, bir yandan da alınması gerçekten lüzumlu olabilecek tedbirler siyasi maksatlarla istismar edilerek ve yanlış yollara yön-eltilerek Türkiye'de demokratik hayatın kökleşmesine engel olunması şeklinde kendini göstermektedir.

Türkiye, hürriyet ve demokrasi cep-hesine kaderini bağlamıştır. Batılı müt-tefiklerimiz Türkiye'yi, bugünkü şu za-yıf hâlinde bile, hürriyet ve demokrasi cephesinin en değerli bir muhafızı olarak görmekteyiz. Fakat bu muhafızlık gö-revimizi iyi yapmağa çalışırken kendi toplumumuzda hürriyet ve demokrasiyi baltalar, bir polis devleti düzenini içi-mizde yaşatarak bu toprakları bir fikir hayatının boy veremeyeceği kadar çorak bırakırsak, hürriyet ve demokrasi cephe-sinin ilke ve ülkelerine en başta kendimiz ihanet etmiş oluruz.

KÜLTÜR DÜNYASI

Hazırhyanlar :
A ve Be. Se.

V. TÜRK TARİH KONGRESİ

V. Türk Tarih Kongresi 12-17 Ni-şan 1956 tarihleri arasında Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde toplanacaktır. IV. Kongrenin 1948 deki toplantısından bu yana aradan sekiz yıl geçti. Türk Tarih Kurumunun bun-dan önceki kongreleri, hattâ savaş yıl-ları içinde bile (III. Kongre 1943'de toplanmıştı), beş yıllık aralarla toplanmak-ta gösterdiği titizliği bilenenler, barış yıllarında neden bu kadar ara verildiğini ister istemez soracaklardır. 1948'den sonra memleketimizin birçok yerlerin-de önemli arkeoloji buluntuları olmuş, hattâ bunların birçokları Türk Tarih Kurumu adına yönetilmiş, Anadolu'nun eski tarihi üzerine pek değerli eser-ler meydana çıkarılmış, Türk Tarihi alanında değerli incelemeler yapılmış ve yapılmakta olduğunu bilenenler bu ge-cikmeyi ister istemez yadırgayacaklar-dır.

Sızılacak tebliğler listesinde beş kadar yabancı bilgin adı yer almışsa da, 1937'deki kongredeki yabancı ko-nukların kabarık sayısı ile karşılaştı-rınca V. Kongrenin milletlerarası bir

toplantı olmaktan çok uzak bulunduğu kolayca görülür. Oysa Kurumun 25 inci kuruluş yılına girmesi gibi mutlu bir tarih böyle bir toplantı için bulunmaz bir vesile idi. Kongrenin toplanması bu yıla kadar geciktirildiğine göre, bir kaç ay daha bekleyip acaba yaz aylarının sonuna doğru İstanbul'da milletlerarası bir toplantı ile bu mutlu olay kutlanamaz mıydı? Tebliğler listesinde gözlerimiz hiç değilse İran, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail bilginlerinin adlarını boş yere aradı.

Merak ettiğimiz bir başka nokta daha var. Türk Tarih Kurumu'nun Atatürk'ün eliyle kuruluşunun 25 inci dönüm yılında bir tarih sergisi açılması acaba Kurum'a çok mu yük olacaktı? 1937 de II. Türk Tarih Kongresinde sergilenmiş eski maketlerin depolardan çarçabuk çekilip çıkarılması, çoğunun 20 yıl önceki kazıların maketleri olmasına bakılmadan Fakülte hollerine yerleştirilmiş olması Kurumun zaten sergi fikrine karşı durmadığını gösterir. Türk Tarih Kurumu'nun, Müzeler ve Eski Eserler Umum Müdür-lüğünün ve Üniversitelerimizin kendi adlarına, ya da ortaklaşa yaptıkları kazılarda çıkan çok değerli eserlerin müzelerimizde yersizlikten sergilenemediği de bilinmektedir. Müzelerin bunları bir sergi amacıyla Kurum'a ödünç vermekten kaçınacağı da düşünülemez. Kurum'a hiç bir gider yüklemeyecek olan müze eserlerinden örneğin Side, Perge, Bayraklı, Foça, Sinop, Ergili, Konya-Karahüyük, Kadirli, Karatepe.. kazılarında ortaya çıkan değerli eserlerden veya bunların kopya, maketlerinden bir sergi kurulmasının sebebini Türk Tarih Kurumu'nun bugünkü yöneticileri bilmeyiz nasıl açıklayacaklardır. Son yıllarda Ankara Üniversitesi'nin genç iki antropologunun buldukları eşsiz Tarih öncesi eserleri neden sergilenmiyor? Hiç olmazsa Kurum ve Maarif Vekâletince kazılarda Kayseri dolaylarında, Kültepede bulunup Kayseri ve Ankara müzelerini süsleyen eşsiz altın, gümüş, bakır ve kilden çeşitli sanat eserleri ve memleketimizin en eski yazılı belgeleri olan tabletlerden bir sergi kurulamaz mı idi? Kültepe'de kazı yapan topluluğun, Kurum Yönetim Kurulu raporunda bulunduğu bildirilen çok değerli yazılı tarih belgeleri çağrılılara ve bilginlere neden gösterilmiyor?

Burada saydığımız arkeolojik buluntulardan herhangi birisinin sergilenmesiyle Kurum yöneticileri 1937 de sergilenmiş eski maketleri dizerek yasak savmak yükünden de kurtulacaklardı, hem de kongreye katılan üyelerin ve dinleyicilerin memleketimizdeki tarih çalışmaları üzerine yeter bir fikir edindirmeleri sağlanmış olacaktı.

Almanya'nın Münster Üniversitesini Profesörlerinden Dr. G. Jäschke ve Profesör Täschner'in tebliğinin konusu görmek bizi çok sevindirdi. Memleketimiz tarihinin, dilimizin ve uygarlığımı-

zın yorulmak bilmez dostu olmuş, ve öyle kalmış olan bu iki değerli konuğa saygıyla "Hoş geldiniz!" deriz. Profesör Jäschke'nin açılış günü olan 12 Nisan 1956 Perşembe günü "Büyük İnkilâpçı ve Diplomat Atatürk" konulu özgün tebliği kongrenin bizce en çekici konuşmalarından biri olacaktır. Prof. Dr. Täschner'i tebliğler listesinde "Türkiye'nin bir tarih' atlası üzerinde plânlar" adını taşımaktadır. Değerli bilginin uzun zamandan beri çalıştığı bilinen Osmanlı Ülkesinin tarihî coğrafyası ve yolları üzerindeki derin incelemeleri memleketimizde büyük bir ilgi görmektedir.

Alman Müsteşrikler Cemiyeti Genel Sekreteri ve Mainz İlimler Akademisi Başkanı Prof. Dr. H. Römer'in, Triyeste Üniversitesi profesörlerinden A. Dabinovic'in, İstanbul'daki Hollanda Tarih ve Arkeoloji Enstitüsünden Prof. Dr. A. W. Byvanck ve Prof. A. A. Kampman'ın özgün tebliğleri çok ilgi çekecektir; bu memleketlerle kültür alışverişimizin mutlu bir sonucudur.

Kongrenin elimizde genel programına göre çalışmalar dört seksiyon üzerinde düzenlenmiştir: 1) Eski Anadolu ve Ön Asya seksiyonu, 2) Orta Asya ve Orta Çağ Türk ve Türkiye tarihi seksiyonu, 3) Osmanlı tarihi seksiyonu, 4) Türkiye Cumhuriyeti ve İnkilâp tarihi seksiyonu.

Tebliğler listesinden anlaşıldığına göre Kongre çalışmaları daha çok Eski Anadolu ve Ön Asya seksiyonunda toplanmıştır. Programda bu seksiyon bölümünün her gün dolu oluşu da bunu gösterir. Eski Anadolu ve Ön Asyanın eski tarihinin memleketimizde gördüğü bu yakın ilgi çok sevindiricidir. Bununla beraber programla ilgili bir noktaya ilişmeden geçemeyeceğiz. Dinleyicilerin tebliğleri bir birlik ve tarih sırası içinde izleyebilmeleri için, konuların kronolojik bir sırada düzenlenmesi iyi olurdu. Örneğin Ön tarih konularından sonra bir kaç bin yıl aşağı inip Frigya eserleri üzerinde bir tebliği dinletmek programın biraz gelişigüzel düzenlendiği sanısını uyandırıyor. Oysa eski çağlar konusunda her tebliğin aynı zamanda insanlık tarihini ve uygarlık evrimini de açıklamak gibi bir amacı olduğu gözden çıkarılmamalıydı. Kongre programının bu bölümü ile uğraşanların göz önünde tuttukları başka düşünce yok idiyse, bu düzenin bu türlü kongrelerin yapılagelişlerine uymadığını belirtmek isteriz. Nitekim bu, öbür seksiyonlarda başarı ile uygulanmıştır.

Eski çağlarla ilgili konular arasında belli bir konuyu çeşitli yönlerden ele alan ve ekiplerle çalışan iki grup ençok ilgimizi çekti. Bunlardan Side ve Perge kazıları ekibi yedli üyesi ile bu şehirlerde yapılan kazılarda elde edilen uygarlık kalıntılarını hemen her yönden ele almaktadır. Bu da İstanbul Üniversitesinin genç bilginlerinin programla, ne yaptığını bilerek çalıştıklarının en büyük kanıtıdır. Beraber-

likle çalışan ikinci grup ilişginleri bir arkeolog, bir arkeolog-sanat tarihçisi, ve bir filologla, üç kişilik Kültepe kazı heyetidir. Anadolu'nun ortasındaki bu önemli kazı yeri de bu gençlerce çeşitli yönlerden ele almıştır. IV. Kongre'nin önümüzde bulunan programında bu ekibin o zaman da aynı konuda ve beraber çalıştıklarını göstermektedir. Bu çok ağır konuda programları gereğince yılmadan yürüten bu gençleri dinlemek, çağrılılar ve üyeler için çok ilgi çekici olacaktır.

Bundan önceki kongrenin örnek ekiplerinden biri olan Kadirli-Karatepe heyeti adına kazı yönetenlerinden birisi kazının onbir mevsimlik sonuçlarını sunacaktır. Karatepe buluntularının dünya bilim dünyasında uyandırdığı büyük ilgi göz önünde bulundurulursa bu defaki tebliğin de çok çekici olacağı anlaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesinden ünlü bilginlerden Ord. Prof. Dr. Th. Bossert'in tebliği ve gene ünlü Prof. K. Bittel'in Fikir tepe kazısı konulu tebliği de çok ilginç birer konuşma olacaktır.

4 üncü seksiyon olan Türkiye Cumhuriyeti ve İnkilâp tarihi alanında yalnızca 7 tebliğ bulunması, bunların da daha çok tarih öğretimi, tarih mantığı gibi genel konuları ele alması üzültünecek bir durumdur. Yıllar ilerledikçe bu seksiyona daha büyük önem verilmesi gerekmez miydi?

FORUM baskıya verilirken ileri sürülmüş bu Kongre öncesi tenkitlerin çok acele verilmiş yargılar olmadığını, ilerki kongrelerde de işin sorumluluğunu yine duyacak bir Yönetim Kurulu ile bu hataların giderilmesini dileriz.

25 YIL

Tanınmış violonistlerimizden *Necdet Remzi Atak*, tam yirmibeş yıl önce, 7 Nisan 1931 tarihinde Musiki Muallim Mektebinde öğretmenliğe başlamıştı. Bugün Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Orkestrasından ayrı bir Opera Orkestrasının mevcudiyetini muhakkak ki o yirmibeş yıla borçluyuz. Vakıf Konservatuvarın diğer değerli öğretmenleri de birçok violonist yetiştirmiştir ama rekor, hiç olmazsa sayı bakımından, Necdet Remzi Atak'da görünüyor. Önümüzdeki cumartesi günü Üniversite Konserinde kızı violist Neclâ Atak'la Mozart'ın Konsertan Senfonisini çalacak olan değerli sanatçımıza hummalı ve verimli çalışmalarında başarı dileriz.

HELİKON ORKESTRASI

Bülent Arel'in yönetimindeki Helikon Yaylısazlar Orkestrası ve Helikon Yaylısazlar Kuarteti (Ulvi Yücelen, Sıtkı Bursalı, Faruk Güvenç, İlhan Usmanbaş) 24 Şubat cumartesi günü Büyük

Tiyatro'da başarılı bir konser vermişti. Aynı orkestra, geçenlerde programdaki belli başlı eserleri banda çalmıştır. Bu bamlardan birincisi 30 Nisan pazartesi gecesi saat 22.15 de radyodan yayınlanacaktır. Yarım saat süren programda Bach'ın da minör keman konsertosu (solist: Ulvi Yücelen) ile Elgar'ın Serenad'ını dinliyeceğiz. 4 Mayıs cumma gecesi saat 22.15 de yayınlanacak olan ikinci bandda da Corelli'nin bir Concerto Grosso'su (solistler: Ulvi Yücelen, Erdoğan Kürkçü, Nejat Tekebaş) ve İlhan Usmanbaş'ın Küçük Gece Müziği yer almıştır. Müziksever okuyucularımıza bu programları kaçırmamaları nı tavsiye ederiz.

BİR DÜZELTME:

Geçen sayıda Kültür Dünya'sında Yaşar Kemal ve «Bebek» başlıklı notumuzda adı geçen Yaşar Kemal'in «Çukurova yana yana» adlı eserinin «Yanan Ormanlarda 50 Gün» diye düzeltilmesini özür dileyerek rica ederiz.

MÜZİK

ROBERT SHAW KOROSU

5 Nisan Perşembe günü Amerika'nın en tanınmış teşekküllerinden biri olan Robert Shaw Korosu Büyük Tiyatro'da iki konser verdi. Robert Shaw Korosu böyle bir topluluktan beklenen bütün iyi tarafları kendinde toplamış: beraberlik, entonasyon doğruluğu, üslup gözetme, canlılık, sürükleyicilik, ses dolgunluğu, dinamiklerde denge, prosodie'de açıklık, girişlerde kesinlik, hatıta azlıklarına rağmen kütle tesiri; ve bir de (bunu da muhakkak söylemek lâzım) sahne disiplini.

Şüphe yok ki Amerika'da koro sa-

natına gösterilen ilgi çok geniştir, ve bir çok konserleri olan, plâklar doldurmuş bulunan yani iyi olmak zorunluluğunu duyan böyle bir koro kendiliğinden seçilip ortaya çıkmıştır. Robert Shaw Korosu gibi korolar da vardır herhalde. Fakat Robert Shaw Korosu için mükemmelliğe erişmiştir diyebiliriz. Başka korolardan farkı varsa bu belki özellik farkıdır sadece.

Kendisinden isteyeceğimiz pek ufak bir şey var: bir parçaya başlarken dinleyiciye ufak bir hazırlama payı vermesi. Koro için bir disiplin gösterisi olabilen hazırlıksız başlama dinleyici için bir kayıp oluyor, parçaların ilk sesleri işitilmiyor, bu yüzden dinleyici müziğe biraz geç katılıyor.

Konser programlarının iyice kararlaştırılmamış ve zamanında ilân edilmemiş olması bir kusurdur. Sebebi ni anlayamadık.

Koro sanatına henüz yeteri kadar ihtiyaç duyulmayan memleketimize böyle bir topluluğu getirtip en güzel örneklerden birini göstermiş olması Türk-Amerikan Derneği için övünme vesilesidir. Ankara'lı müzikseverler bu hizmeti herhalde unutmayacaklardır.

i. U.

BİR KONSER

3 Nisan salı gecesi, Ferid Alnar'ın yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Orkestrası, Üniversiteliler Müzik Derneği yararına bir konser vermiştir. Programda Beethoven'in Prometheus Uvertürü ile sol majör piyano konsertosu, Wagner'in Meistersinger Uvertürü ve Sevil Berberi, Rigoletto, Sihirli Flüt, Figaronun Düğünü Operalarından ariyalar yer almıştı.

Piyano Konsertosunu, yılda bir defadan fazla sahneye çıkmayan bir piyanistten, Bn. Füzuran Saydam'dan dinledik. İcra genel olarak başarılıydı; ancak bir

iki noktanın üzerinde durmak isteriz. Sağ el ile sol el, ritmik ve metrik yönden birbirinin eşi olan motifleri yahut pasajları çalarken senkronizasyon şarttır. Süratli kısımlarda, sol eldeki ufak gecikmeler yüzünden birçok yer seffahlığını, aydınlığını kaybetti. Bilhassa son muvmandaki arpejler bu bakımdan başarılı icra edilmiş sayılamaz. Bir oktavlık bir gamda bile sağ ile sol elin ayrı yürüdüğüne şahit olduk. Mamafih Bn. Füzuran Saydam istidatlı bir sanatçı. Kolay ve rahat bir çalışı var. Eğer tekniğini biraz daha temizliyebilse, eğer bir parça da notaların arkasındaki mânâlara nüfuz edebilse kendisinden "dört başı mamur" konserler dinliyebileceğimizi zannediyoruz.

Lirik Koloratur Soprano Suna Korad, Ankara'lıların her fırsatta dinleye dinleye ezberlemiş ve hattâ usanmış olduğu iki meşhur ariyayı (Rosina'nın Kavatini, Gil- da'nın 9 numaralı ariyası) başarı ile tegan ni etti. Sözü geçen ariyalara dudak kıvıran dinleyicileri bile memnun etmek ve koloratur edebiyatında hançere cambazlığınan ziyade müzikal icra ile dikkati çekmek bir sanatçıya her zaman nasip olmaz.

Ayhan Baran muhakkak ki eşi emsali bulunmayan bir sese sahip. Biz, birçok defa en zayıf tarafının ritmi olduğunu yazmıştık; fakat konserde sefle karşı karşıya durunca ve sahne endişelerinden uzak teganni edince bu mahzur da ortadan kalktı. Figaro'nun ariyasında partisine vaktinde girememesi ve beş-altı ölçüyü söylemeden geçiştirmesi önemli birşey değildi ama değerli sanatçımızın hesabına çok heyecanlandık. Ayhan Baran, sesinden ziyade enterpretasyonu, müziği ile dikkati çekmeye başladığı gün hudutlarımızdan taşan bir şöhrete kavuşacaktır.

Kanaatimizce konserin en ilgi çekici tarafı Meistersinger Prelüdü idi. Değerli orkestrası şefi Hasan Ferid Alnar, canlı, hayat dolu ve plâstik bir enterpretasyonla Palazzo Pitti orkestrasını bile gölgede bıraktı. Ancak icranın teknik bakımdan mükemmel olduğu söylenemez; fakat iyi bir

YENİLİK

En güzel şiir, hikâye ve denemelerle her ayın başında yayımlanır. Fiyatı 1 lira. Yıllık aboneli: 10 lira. Yıllık abonelerine 5 liralık kitap armağan ediyor. P. K. 914 - İstanbul

BANKA

Üç Aylık Meslek Dergisi
T. Bankacılar Cemiyeti
Yayın Organı
Ameli Bankacılık Bilgileri
Yayını Başlıyor
Abone olunuz
(P. K. 11 Ankara)

Akbank'ın aziz müşterilerine
yeni ve büyük hizmeti

YÜZ EVLER MAHALLESİ

TUSTAY

AKBANK

(Tafsilat gişelerimizde)

müzik çıkınca insan tromboncunun bozuk entonasyonunu, kornocunun yanlış seslerini, kemanlardaki ufak tefek karışıklıkları düşünmüyor bile. Solistleri, Ferid Alnar'ı ve Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını candan tebrik ederiz.

Bedii Sevin

RESİM

GEÇİKMİŞ BİR SERGİ

Helikon'da Abidin Elderoğlu ilk sergisini açtı. Uzun yıllar resim öğrettiği İzmir'de daha önce resimlerini sergilemiş miydi, bilmiyoruz. Fakat, Türkiye'nin başlıca sanat merkezleri olan Ankara ve İstanbul, Elderoğlu'nun resimlerini şimdiye kadar topluca görmemişti.

55 yaşında olan ve bu 55 yaşın en az 25'ini ressam olarak geçirmiş bulunan Abidin Elderoğlu, ressam olarak ortaya çıkabilmek için, belli ki sanatının makbul şarapları gibi yıllanmasını beklemiş. Sanatçıları umumiyetle pek aceleci olan bir memlekette, Elderoğlu'nun gösterdiği bu sabır gerçekten takdire değer.

Helikon'daki sergisi, Abidin Elderoğlu'nun hemen bütün sanat hayatını kavriyor. Uzun yıllar büyük ustaların ardında ve tabiata bağlı kalarak yaptığı çalışmalarla sanatına sağlam bir temel kurmadan önce, kendi başına arama ve hamlelere girişmemiş.

Onun için, sanat hayatının olgunluk yıllarında giriştiği, birbirinden ayrı yönlerdeki arayışlarından hiç birinde bir acemilik, bir yolunu yadırgama sezilmiyor.

Tabiata en çok bağlı kaldığı sıralarda bile sembolik konuları tercih etmiş olması, Elderoğlu'na, sanat hayatının başlangıcından beri kompozisyonda ve inşacılıkta ustalaşma imkânını vermiş.

Yıllar geçip resimleri soyutlaştıkça, bu ustalığın değeri kendini daha çok belli ediyor.

Birçok yeni ressamalarda görüldüğü gibi, tabiatın bir silkinde kurtulma gayreti yok Elderoğlunda. Elderoğlu'nun sanatında soyutlaşma, tabiatı, yıllar boyunca, acelesiz, adım adım sadeleştirme yoluyla sağlanan bir oluş..

Son 6-7 yıllık devresinden bir önceki devrede, renk ve desen bakımından kendini daha serbest, daha olurlu bırakarak yapmış olduğu tablolar, herhalde Elderoğlu'nun seyirciye en sıcak gelen eserleridir.

Fakat, nisbeten mahdut ve sert renkler, geniş boşluklar, stilize formlarla yapmakta olduğu çalışmaları ise, zamanla belki Elderoğlu'nun kişiliği en belirli devresini teşkil edecektir.

ERKEN AÇILMIŞ BİR SERGİ

Abidin Elderoğlu'nun sergisi ile aynı günlerde, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin küçük salonunda bir sergisi

açılan Mehtap Uyguner, 55 yaşındaki Elderoğlu'nun gösterdiği sabrın ancak sekizde birini gösterebilmiş: Daha 7 yaşında resimlerini sergilemeyi uygun bulmuş! Şüphe yok ki bu sabırsızlık, kendisini "resim sahasında ikinci harika çocuğumuz" diye takdim eden ailesi sorumlu olmalıdır.

Son yıllarda yaygınlaşan ve çocuktaki doğuştan kabiliyete serbest gelişme imkânı vermek gayesini güden yeni resim eğitimi anlayışı, hemen her normal çocuğun resimde bir "harika" olabileceğini ortaya çıkarmıştır. Küçük Mehtap Uyguner'in "harika"lığı, böyle normal çocuğun mu yoksa gerçekten bir harika çocuğun mu "harika"lığıdır, orası henüz bu sergiden anlaşılıyor. Gerçi bu sergisi de, resim zevki

gelişmiş birçok seyirciye, nice yetişkin ressamların sergilerinden daha tatlı, daha sıcak gelmiş olabilir. Ama bu, kendisine şimdiden bir sergi açtırmak için yeter sebep miydi, bilmiyoruz.

Belli ki büyükleri, Mehtap Uyguner'de, çağdaş resim eğitiminin gözettiği ifade serbestliğini desteklemekle takdire değer bir anlayış ve olgunluk göstermişler. Eğer kızlarının, her normal çocuk kadar yaratıcı olmakla kalmayıp bir sanatkar olarak yetişmesini istiyorlarsa, göstermiş oldukları anlayış ve olgunluğa biraz da sabır katıp, Abidin Elderoğlu kadar değilse bile, birkaç yıl daha beklemeleri uygun olurdu sanıyoruz.

B. E.

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

İRATLI SİGORTALI İKRAMİYELİ TASARRUF HESAPLARI

AYDA 1000 LIRA DAIMİ İRAT

HER HESAP SAHİBİNE 6000 LIRA HAYAT SİGORTASI

HER HESAP SAHİBİNE 6000 LIRA KALAN SİGORTASI

50.000 SERMAYE İKRAMİYESİ SAĞLAR

BU HESAPLAR, BANKANIN DİĞER PARA VE APARTMAN İKRAMİYELERİNE DE İSTİRAK EDER

İrat Ödemeleri beklemeden Başlar!

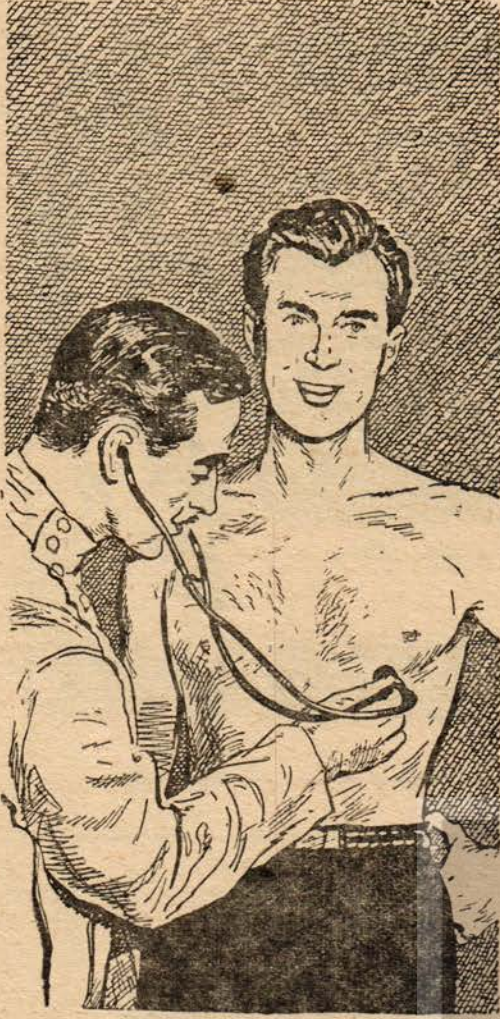
14-OCAK-1956 DAN İTİBAKEN

BANKA MERKEZ VE SUBELERİNDEN TAFSİLÂTLİ BROŞÜR ALINABİLİR.

GENEL SİGORTA

Kalbinizi fena mı kullanıyorsunuz?

Muntazaman muayene olmak kalbinizi iyileştirebilir

EN FENA KULLANIŞ

Bilhassa kırkını aşmışsanız

Aşırı şişmanlık Aşırı ekzersizdir

Kalbe en büyük zararı, aşırı şişmanlık ve aşırı derecede yapılan egzersizler verir.

Makul davranırsanız — kalp hastalığına rağmen uzun ve tam bir ömür sürebilirsiniz.

Kalp hastalığı, en başta gelen öldürücüdür! Fakat bu böyle olmayabilir. Zira Röntgen ve elektrokardiyograf gibi modern tıbbi âletlerle teşhis hem *daha çabuklaşmış* hem de *daha kat'ileşmiştir*. Bugünün yeni ilaçları hastalıkları gidererek bunların kalp üzerindeki tesirlerine son verebilmektedir. Kalp ameliyatlarındaki yeni gelişmelerle, eskiden ümitsiz görünen hallerin pek çoğu giderilebilmektedir. Bugün kalp hastalığı bulunan bir kimse, eskiye kıyasla, çok daha iyi bir atıye namzettir!

Kalbinizi iy kullanın! Bilhassa 40 yaşını aştınızsa, ruhi sarsıntılardan ve asap gerginliğinden çekinin. Bunlar, tansiyonunuzu yükseltir; yüksek tansiyon ise, kalp hastalığının en büyük âmillerinden biridir.

Dikkat edilecek belirtiler: Nefes darlığı, baş dönmesi, kalbin gayri muntazam atışı, müphem ve hazımsızlığa benzer haller, ayakların ve ayak bileklerinin şişmesi, dalmi yorgunluk. Eğer bu hallerden biri mevcutsa, iyice muayene olmak üzere doktorunuzu görün.

Akıllica hareket ederseniz uzun zaman yaşarsınız! Kalp hastalığınız olsa da, doktorunuzun tavsiyelerine uyduğunuz takdirde, uzun ve tam bir hayat sürebilirsiniz. Koşmayın — merdiven çıkmaktan çekinin — heyecan ve üzüntüden kaçının. Herşeyi yavaş yavaş yapın — hayatı sükunetle seyret ve sükunetle karşılamaya alışın. Dinlenmesini, yorulmadan önce durmasını öğrenirseniz, kalbinize yardım eder, ömrünüzü uzatırsınız. Bunun için doktorunuzla iş birliği yapın.

● Squibb adını eczane raflarında olduğu gibi, doktorunuzun yazdığı reçetelerde de görürsünüz. Çünkü Squibb, penicillin, streptomycin, vitaminler, anestetikler, hormonlar ile, doktorunuzun hayatınızı kurtarmak ve korumak için yazdığı diğer birçok ilaçları istihsal eden dünyanın en büyük müesseselerinden biridir. 1858 den beri Squibb Araştırma Laboratuvarları dünyayı ızdıraptan kurtarmak ve sağlık durumunu yükseltmek maksadı ile ilaçlar bulmakta, islah ve istihsal etmektedir.

SQUIBB

İLAÇLARI
1858 DENBERİ

SÂY'ın

EHLİYET'in

İYİNİYET'in

eseri

SEYHAN NAKLİYAT LİMİTED RTOAKLIĞI

On iki yıldan beri daima artan dikkat
ve muaffakiyeti ile

MEMLEKET NAKLİYAT HİZMETİNDE...

Apartman daireleri Zengin para ikramiyeleri

Yünlü - pamuklu
Satışlarımızda **10** TENZİLÂT

MEVDUAT SAHIPLERİNE EN FAZLA MENFAAT SAGLAYAN BANKA

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

1956 İKRAMİYE PLÂNI:

İKİŞER DAİRELİ

10 apartman

Bahçeli 10 ev

ayrıca

875.000 lira

Türk Lirası
1.750.000

En az 100.000 bir hesapla
çekilişlere katılabilirsiniz

TÜRKİYE BANKASI

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 520 Şube ve Ajansı dünyanın her ta-
rafındaki muhabirlerle sayın müşterilerinin emrin-
dedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye
tutarı

Şimdilik

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya,
traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Nilüfer YALÇIN

Sekreter : Orhan BALI

İdarehane Tel. : 27531

Dizildiği ve Basıldığı yer : Yeni Matbaa — Ankara

Tel : 15023.